

Master thesis

Internationale Betrekkingen in Historisch Perspectief

De Europese Integratie tot 1957, de Amerikaanse overheid en de Bilderberg Groep.

De Europese Integratie tot 1957, de Amerikaanse overheid en de Bilderberg Groep.

**De rol van de Amerikaanse overheid in het Europese integratieproces tot
1957, onder andere door middel van de Bilderberg conferenties.**

Auteur	Renske den Hartog
Studentnummer	3126323
Master	Internationale Betrekkingen in Historisch Persepctief Universiteit Utrecht Faculteit Geesteswetenschappen
Docent begeleider	Dr. M.L.L. Segers.
Datum	augustus 2012

Inhoudsopgave

Inleiding	3
Hoofdstuk 1: De Europese eenwording: een Europees initiatief	7
- De eerste naoorlogse jaren	7
- Het Marshall Plan en de Franse angst	9
- Het Monnet Plan, het Schuman Plan en de Duitse kans	11
- De Europese Gemeenschap van Kolen en Staal	17
- De Europese Defensie Gemeenschap	19
- De Europese Defensie Gemeenschap en de Europese Politieke Gemeenschap falen	21
- De Europese Economische Gemeenschap en Euratom	23
Hoofdstuk 2: De Amerikaanse betrokkenheid bij de Europese integratie, 1945-1957	28
- De Amerikaanse betrokkenheid na de Tweede Wereldoorlog	29
- Het ontstaan van de Europese Gemeenschap van Kolen en Staal	34
- De Europese Defensie Gemeenschap	37
- Euratom en de Europese Economische Gemeenschap	44
Hoofdstuk 3: Het ontstaan van de Bilderberg Groep	54
- Het initiatief	54
- De oorzaken van frictie tussen de Europeanen en Amerikanen	58
- Op naar de eerste conferentie	68
Hoofdstuk 4: De Bilderberg conferenties, de Europese integratie en De Amerikaanse overheidsrol	71
- Het probleem van de ratificering van het EDG-Verdrag	72
- Economische problemen, beleid en integratie	80
- Atoomenergie	88
Conclusie	102
Literatuurlijst	105
Bijlage	114
- Bijlage 1a	114
- Bijlage 1b	119

Inleiding

Na de Tweede Wereldoorlog moesten de Europese regeringen voor het eerst in de historie een voorbeeld nemen aan de Verenigde Staten als gevolg van haar nieuwe leidende positie in het Westen. Het was een moeilijke tijd voor Europa, waarin het Europees politieke toneel de komende vijftig jaar zou worden beheerst door de politiek van de Koude Oorlog. En dat niet alleen. De oude vijand Duitsland moest in de toekomst in toom worden gehouden en de Europese landen moesten de draad weer oppakken op politieke en economisch gebied. De wederopbouw bleef niet beperkt tot de nationale staat. Europa werd ook weer opgebouwd, maar deze keer in een geheel nieuwe vorm. Europeanen en Amerikanen werkten zij aan zij om het “nieuwe” Europa te bereiken. Naar mijn inziens was het Europees integratie proces in de kern een Europees initiatief, die zeker de nationale belangen van de staten dienden. Echter gezien de machtspositie van de Verenigde Staten en de afhankelijkheid van Europa aan de Verenigde Staten voor haar veiligheid en economische opbouw, kon Europa alleen integreren met de zegen van de Amerikaanse regering. Vooraanstaande Eurocraten en overige Europeanen gebruikte hun persoonlijke contacten met name via informele wegen om deze persoonlijke en invloedrijke contacten achter hun plannen te krijgen en op deze wijze steun van de Amerikaanse regering te verkrijgen. Zowel Jean Monnet als Jozef Retinger hadden een invloedrijke contacten in de Verenigde Staten. Deze contacten waren vaak ontstaan in de Tweede Wereldoorlog en werden tussen de Amerikanen en Europeanen na de oorlog aangehouden, waardoor er een trans-Atlantische groep vrienden en contacten ontstond van invloedrijk heren, een trans-Atlantische elite. Een uiting van organisatie van deze elite vinden wij in de Bilderberg Groep, die in 1952 werd opgericht, met als de doel de verbetering en het onderhouden van de trans-Atlantische relatie en dit doel tot vandaag de dag nastreeft.

Het is interessant om na te gaan in hoeverre de beslissingen omtrent het Europese integratie proces tot het Verdrag van Rome in 1957 werden beïnvloed door een dusdanige elite of dat juist de belangen van de nationale overheden uiteindelijk van meeste invloed waren. Aangezien de Verenigde Staten de nieuwe leider was in de naoorlogse Westerse wereld rijst het idee of zij haar stempel heeft kunnen drukken, mogelijk door middel van deze elite, op het Europese integratie proces tot aan het Verdrag van Rome in 1957. De vraag die centraal staat in deze thesis is; *“ Was er sprake van invloed van de Amerikaanse regering op het proces van de Europese integratie na de Tweede Wereldoorlog tot aan het Verdrag van Rome in 1957, onder andere door middel van een Trans-Atlantische organisatie als de Bilderberg groep?*

Invloed heeft betrekking tot dit vraagstuk te maken met macht in de internationale relatie tussen staten. Ik sluit mij in deze thesis aan bij de definitie van macht, zoals de Harvard professor Joseph S. Nye jr. deze omschrijft en zijn concept van "soft power"¹. Macht is het vermogen om andere te beïnvloeden om de uitkomst te verkrijgen die jij wilt². Het gedrag van de ander kan op drie manieren worden beïnvloed. Door middel van dreiging en dwang ("sticks"), door middel van het betalen van de ander of overtuigen, een beweegreden te geven ("carrots") of door middel van aantrekkingskracht, waardoor de ander wilt wat jij wilt³. Soft power omvat volgens Nye deze laatste manier⁴. Het is de manier om te zorgen dat anderen de uitkomsten die jij wilt ook willen⁵. Niet door dwang, dreiging of het overtuigen van de ander. De andere landen doen dit omdat zij willen volgen naar het voorbeeld van het desbetreffende land, de waarden van dat land bewonderen en willen bereiken wat het desbetreffende land heeft bereikt. Macht is invloed. Ik denk dat het in de jaren '50 om deze soort invloed ging. Ook Geir Lundestad onderschrijft dat het op een dergelijke macht gaat van de Verenigde Staten. Het Amerikaanse streven naar controle en domineren gebeurden op basis van Amerikaanse waarden⁶. Deze Amerikaanse waarden lieten de ruimte aan de Europese staten om zichzelf te organiseren.

Binnen het begrip van deze soort macht maak ik onderscheid tussen directe invloed en indirecte invloed. Carl Friedrich schreef over het uitoefenen van invloed het volgende:

"Influence often works most effectively by creating a certain ambiance for decisions through its effect on attitudes, beliefs and values unrelated to immediate decisions"⁷.

De vraag is natuurlijk of de Amerikaanse regering in staat is geweest om een dergelijke atmosfeer te creëren. Als directe invloed wordt in deze thesis beschouwd als de aantrekkingskracht en de indirecte invloed zal worden beschouwd als de atmosfeer waarin bepaalde beslissingen binnen het Europese integratie proces werden gemaakt.

¹ Joseph S. Nye, Jr., *Bound to Lead: The Changing Nature of American Power* (New York: Basic Books, 1990).

² Joseph S. Nye en Wang Jisi, *Power and Restrain: A Shared Vision for the U.S.-China Relationship*, (New York, 2009), 23.

³ Joseph S. Nye en Wang Jisi, *Power and Restrain: A Shared Vision for the U.S.-China Relationship*, (New York, 2009), 24.

⁴ Joseph S. Nye, Jr., *Soft Power: The Means to Success in World Politics* (New York: Public Affairs, 2004), 6.

⁵ Joseph S. Nye, Jr., *Soft Power: The Means to Success in World Politics* (New York, 2004), 5.

⁶ Geir Lundestad, *"Empire" by integration. The United states and European integration, 1945-1997*, (Oxford 1998), .

⁷ Carl J. Friedrich, *Man and his Government*, (New York, 1963), 199.

Het algemene beeld dat is ontstaan over de Amerikaanse regering na de Tweede Wereldoorlog is dat haar invloed groot was en dat de Europese staten niet alleen de bevrijding, maar ook haar snelle herleving van de samenlevingen voor een groot deel aan de Verenigde Staten te danken hebben. De Amerikaanse overheid veranderde resoluut van koers en zou voortaan in haar beleid zich actief bemoeien met Europa. Als gevolg stuurde zij duizenden Amerikaanse soldaten en ambtenaren naar Europa. Over de Bilderberg Groep wordt veel beweerd en er doen zich allerlei spookverhalen te ronde, die haar macht van enorme proporties aanmeten. De Bilderberg Groep zou een geheime wereldregering zijn waar alle belangrijke zaken worden besloten. Dit soort aannames berust veelal op onwaarheden. Toch is het interessant om de invloed van de Amerikaanse regering op het Europese integratie proces aan de hand van een dusdanig organisatie te onderzoeken, omdat dit nog niet eerder is onderzocht.

Voor een benadering van het vraagstuk zal allereerst worden nagegaan welke rol de Amerikaanse regering in het algemeen speelden in het Europese integratie proces en of zij van directe invloed is geweest op het proces of dat de uiteindelijke beslissing voor de koers van het proces toch werd bepaald door de Europeanen. Daarna zal er nader worden ingegaan op de Bilderberg Groep. Winand schrijft in haar boek *“Kennedy, and the United States of Europe”* over een netwerk dat bestond onder vooraanstaande Europeanen en Amerikanen na de Tweede Wereldoorlog. Volgens haar zorgde deze samenwerking en dit netwerk voor een informele uitwisseling van meningen tussen de Amerikanen en de Europeanen, die de Europese integratie een warm hart toedroegen. Deze uitwisseling ging vaak voorbij aan de officiële overheidskanalen om informatie uit te wisselen. Aan de Amerikaanse kant waren deze informele contacten te vinden in de hoogste kringen en bereiken zelfs de president en waren de gesprekken tussen de leden van deze elite vaak nuttiger dan een staatsbezoek van een nationaal leider⁸. Daarbij onderstreept zij dat figuren als Jean Monnet wel degelijk van invloed zijn geweest op het Amerikaanse beleid. Winand wil niet zeggen dat Monnet of andere Europeanen het beleid van de Amerikaanse regering bepaalde, maar ook niet dat de Amerikaanse regering de initiatieven voor Europese integratie oplegde aan Europa. Er was sprake van een kruisbestuiving tussen ideeën en visies van een Europese- Amerikaanse intellectuelen, die Europese eenwording nastreefde⁹.

Veel historici zijn gaan aannemen dat er een verband bestaat tussen de Europese integratie en de Amerikaanse steun. Volgens deze zogenaamde traditionalisten was de Amerikaanse steun en beleid

⁸ P. Winand, *Eisenhower, Kennedy, and the United States of Europe*, (New York, 1993), XIV.

⁹ P. Winand, *Eisenhower, Kennedy, and the United States of Europe*, (New York, 1993), XV.

een belangrijke drijvende kracht achter de integratie, voor sommige zelfs de belangrijkste. Auteurs die deze stroming vertegenwoordigen zijn Lundestad, Vaughan. Urwin, van de Beugel, Loth, Kagan en Ellwood¹⁰

Euro- federalistische ideeën hadden er, volgens Alan Milward, niets mee te maken. Economische opbouw na de Tweede Wereldoorlog verlangde vaak internationale oplossingen, omdat de nationale regeringen niet in staat waren om hun eigen plannen voor economische opbouw succesvol uit te voeren als zij geen toegang kregen tot de grondstofmarkten van hun buurlanden. Europese integratie vond alleen plaats als de nationale staten het nodig achtten en nodig hadden en er bestaat geen fundamentele tegenstelling tussen Europese integratie en de natiestaat¹¹.

In mijn onderzoek wil ik het gelijk van beide stromingen niet uitsluiten, omdat ik enerzijds ben overtuigd dat een regering nooit tegen haar nationale belang zal handelen in een democratisch land, omdat zij bij de volgende ronde simpelweg zal worden weggestemd. Anderzijds denk ik ook dat een internationale elite van invloed kan zijn in de besluitvorming. Er zal worden gestreefd om een antwoord te vinden of de Amerikaanse regering invloed uitoefende op het Europese integratie proces en op welke wijze dit eventueel plaats vond. Om dit duidelijke uiteen te zetten zal in hoofdstuk 1 en 2 de Europese en de Amerikaanse kant van het proces worden bekeken, gevolgd door twee hoofdstukken die meer inzicht moeten verschaffen over de werkwijze van de Bilderberg Groep en of er sprake was van invloed van de Amerikaanse overheid door middel van het instrument van de Bilderberg conferenties.

¹⁰ E. van de Beugel, *From Marshall Aid to Atlantic Partnership, passim*; D.W. Ellwood, *Rebuilding Europe. Western Europe, America and Postwar Reconstruction*, (London, 1992), 168-172, 226-240, Vaughan, *Post-war Integration in Europe*

¹¹ Alan S. Milward, *The European rescue of the nation-state*, (1992, London).

1. De Europese eenwording: een Europees initiatief

In het komende hoofdstuk zal worden gekeken naar de wijze waarop de Europese integratie aan de Europese zijde verliep tot de verdragen van Rome in 1957. Na de Tweede Wereldoorlog ontplooiden de idealen van een verenigd Europa zich als de oplossing voor een vreedzaam Europa, waarin niet langer Duitsers en Fransen als vijanden naast elkaar zouden leven, maar als Europeanen met elkaar zouden leven. Verschillende Europeanen speelden in de totstandkoming van de Europese eenwording een rol. Monnet wordt wel gezien als de vader van de Europese integratie. Vandaag de dag leven wij in de Europese Unie, maar of wij ons verbonden voelen met alle inwoners als Europeanen ten koste van onze nationaliteit is de vraag. Was het Europese idealisme voor een eenwording de drijvende kracht achter de Europese integratie of speelden ook praktische omstandigheden als het gevolg van de tijdgeest een rol in de jaren '50? Deze vraag staat centraal in dit hoofdstuk. Om deze redenen zal er worden gekeken naar de ontwikkelingen en de omstandigheden die speelden gedurende het integratieproces van Europa tot aan 1957.

De eerste naoorlogse jaren

Gedurende de Tweede Wereldoorlog was het idee ontstaan van een Europese Unie. Jean Monnet concludeerde al tijdens de Tweede wereldoorlog dat een mogelijke Europese integratie de enige wijze was waarop een conflict in de toekomst kon worden vermeden. Monnet pleitte voor een Europa in een vorm van de federatie of voor een Europese eenheid waarin één economie werd gevormd en er een einde kwam aan het protectionisme van de eenheidsstaat. Monnet was niet de enige voorstander van Europese integratie. Als het gevolg van twee wereldoorlogen, een economisch depressie en politiek extremisme waren er aan beide kanten van de Atlantische Oceaan voorstanders te vinden van een reorganisatie van het huidige interstatelijke systeem in Europa en achtten zij de tijd rijp voor een Europese integratie¹².

Na de oorlog vonden deze ideeën uitwerking in de oprichting van bewegingen om de Europese eenwording te promoten, zoals de *Europese Beweging* georganiseerd door Winston Churchill, waar zich andere grote namen bij aansloten als Leon Blúm, Alcide de Gasperi en Paul Henri Spaak¹³. In Frankrijk ontstond in deze naoorlogse jaren onder andere het idee van de "Derde Macht". Europa kon, naast de Sovjet- Unie en de Verenigde Staten, door te integreren een derde blok worden. Dit

¹² Desmond Dinan, *Ever Closer Union. An Introduction to European Integration*, (Londen, 2005), 13.

¹³ Derek W. Urwin, *The community of Europe. A history of European integration since 1945*, (New York, 1995), 27.

idee motiveerde de Franse leiders van deze stroming, met name socialisten en katholieken, om een geïntegreerd Europa na te streven¹⁴.

In de eerste naoorlogse jaren stond Europese integratie echter niet op de agenda van de regeringen van de Europese staten en was de noodzaak om te verenigen een cliché geworden¹⁵.

Door het ontstaan van de Koude Oorlog werd Europa in tweeën gesplitst en stortte het verbond tussen de geallieerden ineen, waardoor politici hun koersen aanpasten richting een mogelijke integratie van Europa¹⁶. Veel Europeanen, met name Franse politici, waren huiverig om te veel op de economische en militaire steun van de Verenigde Staten te leunen. De Europese integratie was in hun ogen de manier om over de Europese onafhankelijkheid te waken in de vorm van een mogelijke “Derde Macht”¹⁷.

De Britse regering was niet bereid zich door Europese integratie te binden aan het continent en wilde slechts defensieve verdragen met andere Europese staten, zoals het verdrag van Duinkerken en het verdrag van Brussel. Ernst Bevin, Britse minister van buitenlandse zaken, had een visie wat betreft Europa. Samenwerking moest voor hem op intergouvernementeel niveau plaats vinden¹⁸. Ook Churchill vond niet dat het Verenigd Koninkrijk per definitie deel uit moest maken van het nieuwe Europa. De verzoening tussen Frankrijk en Duitsland was de belangrijkste eerste stap. Toch keken de leden van de Europese Beweging, onder wie Jean Monnet, in de tweede helft van de jaren '40 naar de Britse regering voor leiderschap in Europa. Het Verenigd Koninkrijk kon Europa veiligheid bieden. Maar de Britse regering voorzag een eigen koers en een speciale positie in de verbintenis met de Commonwealth en de notie van een speciale relatie tussen het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten¹⁹.

Door de komst van het Marshall Plan werden de Europese regeringen aangezet om hun retoriek om te zetten in daden. In het plan drukte de Amerikaanse regering haar wens uit dat de West Europeanen hun verschillen op zij zouden zetten en tot samenwerking zouden komen. Verschillende initiatieven werden uitgewerkt, zoals de Raad van Europa, de Frans-Italiaanse douane-unie, Finbel, de Benelux, en het Joint Nordic Committee 41 for Economic Cooperation. Deze pogingen zich te

¹⁴ F. Duchêne, 'French motives for European integration', in: R. Bideleux en R. Taylor, ed., *European integration and Disintegration*, (Londen, 1996), 22.

¹⁵ Derek W. Urwin, *The community of Europe. A history of European integration since 1945*, (New York, 1995), 27, en F. Duchêne, 'French motives for European integration', in: R. Bideleux en R. Taylor, ed., *European integration and Disintegration*, (Londen, 1996), 22, en G.W. Ball, *Memoirs. The Past Has Another Pattern*, (New York, 1982), 78,

¹⁶ Desmond Dinan, *Ever Closer Union. An Introduction to European Integration*, (Londen, 2005), 17.

¹⁷ Ibidem, 19.

¹⁸ Derek W. Urwin, *The community of Europe. A history of European integration since 1945*, (New York, 1995), 32.

¹⁹ Ibidem, 31.

ontwikkelen tot een Europese gemeenschap mislukten, omdat onder andere de regeringen niet bereid waren om hun individuele veto's in het belang van gezamenlijke besluitvorming op te geven of in praktijk niet in staat waren de doelen te bereiken waarvoor de organisaties waren opgezet²⁰. Als Europese politici uiteindelijk in de eerste naoorlogse jaren niet bereid waren om hun beloftes om te zetten in daden en de Britse regering niet de leiding wilde nemen, waarom lukte het uiteindelijk de Franse en Duitse regering wel om te integreren?

Het Marshall Plan en de Franse angst.

Om aan de eisen van het Marshall Plan tegemoet te komen werd de Organisatie voor Europese Economische Samenwerking (OEEES) in 1948 opgericht. Deze organisatie bleek met haar 18 leden te log en de lidstaten te verschillend om via deze weg verder te integreren. Toch zorgden de eisen van het Marshall Plan voor een verdere ontwikkeling van de Europese integratie. Het Marshall Plan voorzag niet alleen in een wederopbouw van de overwinnende staten. Ook West-Duitsland moest worden gerehabiliteerd, tot ongenoegen en grote angst van de Franse regering²¹. De Amerikaanse regering eiste de terugkeer van de Duitse staat binnen Europa. Als Europa weer op eigen benen moest staan kon dit niet zonder het economisch hart van Europa, Duitsland²².

Wederom werd Duitsland een grote bedreiging voor Frankrijk. De wederopbouw en de herleving van de Duitse economie zou een grote bedreiging betekenen voor het herstel van de Franse economie en veiligheid. Het Franse beleid bleef na de bekendmaking van het Marshall Plan in eerste instantie conservatief. Het ging uit er van uit dat een vierde Duitse invasie van Frankrijk alleen kon worden voorkomen door Duitse industrie te beperken en dit vacuüm te vullen door de Franse industrie. Alleen als Duitsland zwak was kon Frankrijk op politiek en economisch gebied sterk zijn²³. Om deze reden moest Duitsland permanent buitengesloten worden van de internationale gemeenschap, het Ruhrgebied een internationale zone worden, buiten de macht van de Duitse regering, en de Duitse staalindustrie worden ontmanteld, gedeconcentreerd en de kartels worden opgedeeld²⁴. Op zich was deze reactie logisch. Frankrijk had meer schade ondervonden van de oorlog, dan haar bondgenoten en de regering voelde zich beledigd dat zij, ondanks haar bijdrage aan de bevrijding, niet was uitgenodigd voor Potsdam.

²⁰ F. Duchêne, 'French motives for European integration', in: R. Bideleux en R. Taylor, ed., *European integration and Disintegration*, (Londen, 1996), 23.

²¹ Desmond Dinan, *Ever Closer Union. An Introduction to European Integration*, (Londen, 2005), 20.

²² F. Duchêne, 'French motives for European integration', in: R. Bideleux en R. Taylor, ed., *European integration and Disintegration*, (Londen, 1996), 23.

²³ F. Lynch. 'Resolving the Paradox of the Monnet Plan: National and International Planning in French Reconstruction', in: *Economic History Review*, Jaargang xxxvii, nummer 2 (1984), 242.

²⁴ Martin J. Dedman, *The Origins and development of the European Union 1945-95. A history of European integration*, (Londen, 1996), 59.

In de ogen van de Amerikaanse en Britse regeringen was het Franse beleid betreffende Duitsland onacceptabel, omdat het betekende dat Duitsland in grote mate financieel afhankelijk zou van de Amerikaanse steun aan de Duitse industrie.

Op de conferentie van Londen in 1948 maakte de Amerikaanse regering duidelijk dat de Britse en Amerikaanse bezettingmachten samen zouden gaan in een gezamenlijke bezettingszone, Bizonia, dat mogelijk de eerste stap naar een Duitse staat kon betekenen. De gevolgen waren geen zeggenschap in de zone en geen invloed op het Ruhrgebied voor de Franse regering. De Franse regering was hier doodsbang voor. Het was geen wijze optie voor de Franse regering om de eenwording van West-Duitsland tegen te houden. Hierdoor zou het de schijn hebben dat de Franse regering tegen een democratische opbouw van een West-Duitsland zou zijn en daarnaast zouden de Britse en Amerikaanse regering vanuit hun bezettingszones een Duitse staat kunnen creëren, waardoor Frankrijk compleet buitenspel zou staan²⁵. Door dergelijk Amerikaanse en Brits beleid zou niet alleen de veiligheid van Frankrijk, maar ook de Franse economische herleving worden bedreigd en daar moest nodig een oplossing voor gevonden worden²⁶.

In eerste instantie was de Franse regering ervan uitgegaan, dat als er een Duitse staat zou komen, zij gebruik zou kunnen maken van de zeggenschap een Internationale Ruhr Autoriteit over de distributie van het Ruhrgebied²⁷. Mogelijk zou de Franse regering op deze wijze invloed krijgen op de verdeling, maar deze hoop vervloog al snel. De Amerikaanse regering oefende druk uit voor een herstel van Duitsland en het Ruhrgebied. Het Ruhrgebied was het hart van de Europese industrie en was van belang voor het Europees herstel. Het Ruhrgebied lag in de Britse zone en de Franse regering wilde niet meewerken aan het reconstructiebeleid van de Britse en Amerikaanse regeringen. Daardoor kon zij niet deelnemen aan de vergaderingen over de Britse-Amerikaanse zone "Bizonia" en had zij dus geen invloed op het beleid van het Ruhrgebied²⁸.

Met het oog op het ontstaan van de Bonds Republiek Duitsland (BRD) werd de primaire inzet van de Franse regering de internationalisering van het Ruhrgebied, maar tevergeefs²⁹. De Franse regering faalde om drie redenen. Ten eerste was Frankrijk te zwak om haar beleid op te kunnen leggen aan Duitsland. Ten tweede was er de hoop bij de Franse regering dat de Amerikaanse troepen Duitsland onder controle zouden houden, zodat Frankrijk zich op zijn eigen problemen kon richten. Dit impliceert dat Frankrijk geen echte controle had op de gang van zaken. De Amerikaanse regering was van plan om een nieuwe West-Duitse staat te vormen, dat als een stevig fort moest staan aan de

²⁵ Martin J. Dedman, *The Origins and development of the European Union 1945-95. A history of European integration*, (Londen, 1996), 60.

²⁶ ibidem

²⁷ Desmond Dinan, *Ever Closer Union. An Introduction to European Integration*, (Londen, 2005), 22.

²⁸ Ibidem, 21

²⁹ A.S. Milward, *the Reconstruction of Western Europe, 1945-1951*, (Londen, 1984), 141.

grens van het Westen. Zij wilde Duitsland zeker niet, zoals de Franse regering, onderdrukken. Het enige wat Frankrijk kon doen was dit proces vertragen. Als laatste verzekerde het verleden van Duitsland en Frankrijk dat enige poging van de Franse regering om directe controle uit te oefenen zou zorgen voor een opleving van de oude vijandschap, waardoor zij zich politiek buiten spel zouden zetten³⁰. De Franse regering moest met een plan komen waardoor de toegang tot het staal en de kolen uit het Ruhrgebied zou worden gegarandeerd³¹.

Na de Conferentie van London zag Robert Schuman, de Franse minister van buitenlandse zaken, het belang in van een koersverandering van de Franse regering. Het enige alternatief was een positievere politiek gericht op vereniging en samenwerking. Daarnaast zocht de Amerikaanse regering toenadering tot de Franse regering. Zij begon in steeds grotere mate druk uit te oefenen op de Franse regering om de leiding te nemen in het Europese integratieproces. De Amerikaanse minister van buitenlandse zaken, Dean Acheson, benaderde Schuman persoonlijk met de vraag om het initiatief te nemen in de rehabilitatie van West-Duitsland in Europa³². Er moest een ander pad in worden geslagen. Dit pad kwam er met het Schuman Plan in 1950 voor samenwerking in de kool en staalindustrie³³.

Het Monnet Plan, het Schuman Plan en de Duitse kans.

Hoe ontstond het plan voor Europese integratie? Ten tijde van de declaratie van het Schuman Plan was Monnet directeur van het Economisch Plan Bureau. Hij had na de oorlog van Charles de Gaulle, de leider van de voorlopige regering, de opdracht gekregen om een Frans moderniseringsplan op te stellen voor de industrie en economie. Hij had de opdracht gekregen om Frankrijk uit het economisch slop te trekken, waarin het land zich reeds voor de Tweede Wereldoorlog bevond³⁴. Monnet zocht naar mogelijkheden om het nationaal product te vergroten, de buitenlandse handel te laten toenemen, het aantal arbeidsplaatsen te optimaliseren en de levensstandaard te verbeteren³⁵. Monnet voorzag de Franse inferioriteit op technologisch gebied ten opzichte van Duitsland. De Duitse industrie was ook na de oorlog drie keer zo groot als de Franse industrie en was beduidend moderner³⁶. Ook Monnet was in zijn moderniseringsplan voor de Franse economie van een beleid

³⁰ F. Duchêne, 'French motives for European integration', in: R. Bideleux en R. Taylor, ed., *European integration and Disintegration*, (Londen, 1996), 24.

³¹ A.S. Milward, *The Reconstruction of Western Europe 1945-51*, (Londen, 1984), 475.

³² *Íbidem*

³³ Derek W. Urwin, *The community of Europe. A history of European integration since 1945*, (New York, 1995). 43.

³⁴ Jean Monnet, *Memoirs*, (Londen, 1978), 239.

³⁵ Desmond Dinan, *Ever Closer Union. An Introduction to European Integration*, (Londen, 2005), 13.

³⁶ Martin J. Dedman, *The Origins and development of the European Union 1945-95. A history of European integration*, (Londen, 1996), 58.

uitgegaan dat Duitsland zou straffen. Kolen- en staal waren de belangrijkste sectoren in die tijd. Het plan van Monnet was om de Duitse kolen en staalindustrie vanwege het militaire belang en de bedreiging voor het herstel van de Franse economie, klein te houden³⁷. Het succes van het Monnet Plan hing af van het herstellen van de Franse kracht door middel van verschillende voorwaarden. Ten eerste moest Frankrijk toegang krijgen tot de voorraden van kolen en staal in het Ruhrgebied ten nadele van Duitsland. Ten tweede moest de Franse industrie zijn herbouwd en hersteld voordat de Duitse industrie herleefde, aangezien de Franse productiekosten hoger waren en Franse goederen de plaats in moesten nemen van de Duitse goederen, zowel in Duitsland als op de Duitse exportmarkt³⁸. Als laatste moest de Franse regering controle behouden over het door Fransen bezette en kolenrijke gebied van de Saar³⁹. De Franse regering werd door de Amerikaanse en Britse regering onder druk gezet om hun nieuwe beleid voor West-Duitsland te accepteren en in 1949 moest de Franse regering onderkennen dat haar onderdrukkende beleid voor het Ruhrgebied kansloos was. De Duitse dreiging werd door deze ontwikkeling aanzienlijk. Monnet moest nu een oplossing vinden voor de redding van zijn plan⁴⁰.

Monnet was er steeds meer van overtuigd geraakt dat effectieve economische planning in het naoorlogse Frankrijk alleen mogelijk was door middel van intense supranationale samenwerking tussen staten in een sector⁴¹. De dreiging van het wegnemen van de restricties op de Duitse staalindustrie door de Britse en Amerikaanse regeringen en het vooruitzicht op nieuwe spanningen tussen Duitsland en Frankrijk zorgde voor een crisis in de Franse regering die Monnet kon gebruiken om zijn regering de stappen te laten nemen naar een Frans-Duitse verzoening en Europese integratie⁴². Monnet benaderde in zijn zoektocht naar de oplossing Schuman, de Franse minister van Buitenlandse zaken, met een idee voor een supranationale organisatie voor de kolen en staalindustrie, het Schuman Plan.

Een belangrijke reden voor de Franse regering om zich te richten op een ander beleid was de angst die bestond voor haar nieuwe buurland de West-Duitsland wat betreft haar militair, economisch en politieke potentieel. Door middel van het Schuman Plan kon de Franse regering haar nieuwe buurland nauwlettend in de gaten houden en zorgen dat het niet te sterk werd. De regering van West-Duitsland was van haar kant niet gelukkig met de restrictieve regeling omtrent haar zware

³⁷ Desmond Dinan, *Ever Closer Union. An Introduction to European Integration*, (Londen, 2005), 21.

³⁸ F. Lynch. 'Resolving the Paradox of the Monnet Plan: National and International Planning in French Reconstruction', in: *Economic History Review*, Jaargang xxxvii, nummer 2 (1984), 233,235, 239.

³⁹ Desmond Dinan, *Ever Closer Union. An Introduction to European Integration*, (Londen, 2005), 21.

⁴⁰ A.S. Milward, *The Reconstruction of Western Europe 1945-51*, (Londen, 1984), 474-477 en 492 en F.M.B. Lynch, 'Resolving the Paradox of the Monnet Plan' in: *The Economic History Review New Series*, Vol. 37, No. 2 (May, 1984), 242.

⁴¹ D. Acheson, *Present at the creation. My Years in the State Department*, (Londen, 1970), 383.

⁴² Desmond Dinan, *Ever Closer Union. An Introduction to European Integration*, (Londen, 2005), 23

industrie in het Ruhrgebied. Deze stond onder gezag van de Internationale Ruhr Autoriteit. Het Schuman Plan gaf de Duitse regering de kans de autoriteit te elimineren en Frankrijk tevreden te houden⁴³. De Duitse bondskanselier Konrad Adenauer had al vaker gezinspeeld op een Frans-Duitse samenwerking. Hij zag hierin, naast het elimineren van de autoriteit, de mogelijkheid om voor de Duitse regering een gelijkwaardige internationale positie te verkrijgen en mogelijk zou er na verloop van tijd een kans komen voor een herstel van de Duitse zeggenschap over de Saar.

Voordat het Schuman Plan openbaar kon worden gemaakt hadden Schuman en Monnet de toestemming nodig van de Franse, Duitse en Amerikaanse regeringen. Voor de aankondiging op 9 mei 1950 werd het plan voorgelegd aan het Franse kabinet, de Amerikaanse Secretary of State Dean Acheson en Adenauer. Adenauer reageerde enthousiast. Volgens hem was integratie van de BRD met West-Europa de enige wijze waarop zij meer autonomie konden krijgen. De Amerikaanse minister van buitenlandse zaken twijfelde in eerste instantie omdat hij bang was voor kartelvorming, maar uiteindelijk gaf hij zijn steun aan het plan.

Op 9 mei 1950 kondigde de Franse minister van Buitenlandse zaken, Robert Schuman, zijn plan aan. Het voorstel van Schuman was om alle kolen- en staalbronnen in West-Europa te bundelen en te laten beheeren door de nationale overheden en een nieuwe supranationale autoriteit, die gezamenlijk zouden optreden met het doel om alle tarieven in deze zware industriesector geleidelijk te laten verdwijnen. Deze organisatie kreeg de naam Europese Gemeenschap van Kolen en Staal (EGKS). Achter dit plan lagen 2 politieke motieven⁴⁴. Ten eerste moest het plan een eerste stap zijn richting een effectieve politieke integratie, op een federale basis. Ten tweede had Schuman de overtuiging dat een Europese eenwording en stabiliteit in West-Europa alleen mogelijk was als Frankrijk en de BRD toenadering tot elkaar zochten. Mocht het nodig zijn dan was Schuman bereid om alleen met de Duitse regering in zee te gaan, maar hij riep andere staten op zich aan te sluiten. Het plan was niet nieuw. In rapporten van de Raad van Europa en de Economische Commissie voor Europa van de Verenigde Naties waren vergelijkbare ideeën al eerder gepubliceerd.

Schuman en Monnet kregen bijval van verschillende politici. Adenauer, Paul-Henri Spaak, Alcide de Gasperi en Carlo Sforza (Italië) en Joseph Beck (Luxemburg) spraken allen hun steun uit. Voor de Britse regering Attlee was het onacceptabel om soevereiniteit af te staan. Ook wijzigde de houding niet toen Churchill in 1951 weer aan de macht kwam.

Na de aankondiging van het Schuman Plan vonden de onderhandelingen in 1950 en 1951 plaats.

⁴³ Derek W. Urwin, *The community of Europe. A history of European integration since 1945*, (New York, 1995).

⁴⁵.

⁴⁴ibidem. 44.

Jean Monnet was de denkende kracht achter het Schuman Plan en leidde de Franse delegatie bij de onderhandelingen. Doordat de Beneluxregeringen een voorkeur hadden voor Britse deelname, nam de Britse regering wel deel aan de onderhandelingen. De Britse regering hechtte meer belang aan hun "speciale relatie" met de Amerikaanse regering en wilde een intergouvernementele wijze van Europese integratie⁴⁵. Daarnaast wilde zij zich meer distantiëren van het continent en achtte zij de integratie een mogelijk gevaar voor de tanende economie van de Commonwealth⁴⁶. De Britse regering besloot uiteindelijk niet mee te doen vanwege het supranationale aspect. Het supranationale gezag was essentieel voor de Franse regering om controle over de Duitse staal- en kolenindustrie te krijgen en dus niet onderhandelbaar. De Britse regering was niet bereid enige soevereiniteit op te geven. Niet Europa, maar het Sterling gebied was de belangrijkste afzetmarkt voor de Britse industrie. De Britse regering wilde haar positie niet op het spel zetten door zich te binden aan een Europese organisatie.

Walter Hallstein speelde een belangrijke rol voor de Duitse staat bij onderhandelingen over het Schuman Plan. Gedurende de onderhandelingen maakten de Duitse industriëlen duidelijk dat zij niet zaten te wachten op dit verdrag en dat de Franse regering ervan werd verdacht op deze wijze de oude inefficiënte Franse industrie te willen redden.

Waarom liet de West Duitse regering zich binden in dit verdrag? Zij hadden immers de beste kaarten in handen wat betreft hun industrie van kolen en staal. De nieuwe Duitse staat werd opgericht in 1949 uit de Franse, Britse en Amerikaanse bezettingszone. Zij werd onderworpen aan restricties en controles. Zij mocht niet haar eigen buitenlands-, defensie- en exportbeleid voeren. De Internationale Autoriteit voerde het beleid betreffende de industrie in het Ruhrgebied en bepaalde de verdeling van kolen en staal. Voor Adenauer was het verdrag van de EGKS een middel om volledige soevereiniteit voor West-Duitsland te bemachtigen. De Duitse regering was alleen bereid om te onderhandelen op gelijke termen met Frankrijk. Door het uitbreken van de Korea Oorlog benadrukte de Amerikaanse regering het belang van een krachtig West-Duitsland. Hierdoor versterkte de positie van West- Duitsland in de onderhandelingen aanzienlijk⁴⁷. De Amerikaanse regering hielp Monnet om de Franse voorwaarden geaccepteerd te krijgen door druk uit te oefenen en de Internationale Autoriteit als ruilmiddel te gebruiken. Monnet vertelde de Duitse onderhandelaar, professor Walter Hallstein, dat als de Duitse regering het Schuman Plan accepteerde, de Franse regering zou aandringen op de opheffing van de internationale controle op

⁴⁵ Desmond Dinan, *Ever Closer Union. An Introduction to European Integration*, (Londen, 2005), 26.

⁴⁶ A.S. Milward, *The Reconstruction of Western Europe 1945-51*, (Londen, 1984), 404.

⁴⁷ Derek W. Urwin, *The community of Europe. A history of European integration since 1945*, (New York, 1995), 48

het Ruhrgebied⁴⁸. Na de ondertekening van het verdrag van de EGKS in Parijs werden de controles inderdaad soepeler en de Duitse regering had bereikt dat zij als gelijke partner werd geaccepteerd⁴⁹. Voor Schuman en Monnet betekende Europese integratie eigenlijk Frans-Duitse integratie. Duitsland was het economisch zwaartepunt van Europa en integratie was de enige mogelijkheid om toekomstige conflicten te vermijden. Toen Schuman zijn plan aankondigde in mei 1950 braken hij en Monnet met een eeuwenoude Franse politiek ten aanzien van Duitsland. De staal- en kolenindustrieën van Duitsland en Frankrijk zouden gezamenlijk onder toezicht worden gesteld en andere landen waren welkom om mee te doen. Dit betekende dat de industrieën gelijk zouden zijn aan elkaar. Verder verklaarde Schuman dat dit de eerste stap richting een federaal Europa zou zijn. Het Schuman Plan leek een 180° draai van de Franse regering en het meest verstrekkende voorstel in de geschiedenis om de geschillen tussen Frankrijk en Duitsland op te lossen⁵⁰. In plaats van Duitsland klein te houden, zouden zij samen nu het nieuwe Europa bouwen op basis van gelijkheid en supranationaliteit op het gebied van kolen en staal⁵¹. Sir Oliver Harvey, de Britse Ambassadeur in Parijs, merkte na de verklaring op dat het leek of de Franse regering probeerde een substituut te vinden voor de onderdrukkende instellingen als de hoge commissie en de Ruhr Autoriteit. Deze invloed zou hoe dan ook afnemen. De nieuwe organisatie had een grote kans van slagen, omdat zij door de Duitse regering zou worden geaccepteerd als gevolg van de gelijke status tussen Frankrijk en Duitsland⁵². Ook Milward ondersteunt deze gedachtegang. Hij ziet het Schuman Plan als de redding voor het Monnet Plan, dat de sterk verouderde Franse industrie uit het slop moest trekken en sterk gebaseerd was op Duitse onderdrukking en toegang tot het Ruhrgebied en de Duitse markt. Monnet schreef immers zelf in een memorandum aan Schuman op 3 mei 1950 dat als de Duitsers cokes en cokeskolen voor een hogere prijs aan de Franse staalbazen dan aan hun Duitse concurrenten werd gevraagd, de Franse industrie mogelijk zou kunnen terug zinken naar de tweederangs plaats van de jaren '30⁵³. Daarnaast geeft het memorandum, "*Notes de Réflexion*" door Monnet geschreven voor het kabinet, duidelijk weer de angst die leefde in Frankrijk voor een economisch sterk Duitsland⁵⁴. Het was daarom een zaak van economische overleving om een gezamenlijke controle te krijgen over de prijzen van deze grondstoffen in West-Europa.

⁴⁸ Martin J. Dedman, *The Origins and development of the European Union 1945-95. A history of European integration*, (Londen, 1996), 62.

⁴⁹ A.S. Milward, *The Reconstruction of Western Europe 1945-51*, (Londen, 1984), 420.

⁵⁰ D. Acheson, *Present at the creation. My Years in the State Department*, (Londen, 1970), 382.

⁵¹ Desmond Dinan, *Ever Closer Union. An Introduction to European Integration*, (Londen, 2005), 24.

⁵² R. Bullen en M.E. Pelly, ed., *Documents on British Policy Overseas. Series II, vol. I: Schuman Plan*, (Londen, 1986), 183-185.

⁵³ Fondation Jean Monnet pour L'Europe, Lausanne, R. Schuman Papers, 4-1-2 Monnet- Schuman, 3 mei 1950, herdrukt in *Le Monde*, 9 mei 1970.

⁵⁴ G.W. Ball, *Memoirs. The Past Has Another Pattern*, (New York, 1982), 84-85.

Dedman vraagt zich af of Monnet de “Vader van Europa” kan worden genoemd. Waar hij wel zeker van is, is dat Monnet op deze wijze zijn eigen Monnet Plan redde en de Franse nationale veiligheid en economie veilig stelde door een alliantie aan te gaan met West-Duitsland. Hij gaat ervan uit dat het Schuman Plan een praktische oplossing was.

Volgens Frances Lynch probeerde de Franse regering de ware politieke aard van het Schuman Plan te verbergen door het plan te presenteren als een stap voorwaarts voor Europa met de daarmee gemoeide ideologische retoriek, wat door de Amerikaanse regering en Congress werd geslikt als zoete koek⁵⁵. Immers een belangrijk doel van de Marshallhulp was het creëren van een Europees systeem om Duitse macht in te perken. Volgens Dedman en Lynch was het doel van het Franse plan juist om de oorspronkelijk politiek te redden. Op deze wijze wist de Franse regering invloed te behouden in de Duitse binnenlandse politiek en werd de toegang tot het Ruhrgebied gegarandeerd. Als het Schuman Plan een verlenging was van het Frans beleid, dan was het een erg vreemde versie, want dit middel veranderde het traditioneel beleid. Om tot overeenstemming te komen was er namelijk gelijkheid tussen Frankrijk en Duitsland nodig, want Adenauer zou niet met minder genoegen nemen en dit was nu juist vijf jaar na de oorlog een ommezwaai in de politiek. Daarnaast zou Franse regering geen veto hebben in de nieuwe organisatie en kon zij zonder unanimiteit beslissingen nemen, waardoor Frankrijk haar lot uit handen gaf⁵⁶. Het feit dat de Franse regering bereid was haar veto op te geven en gelijk te zijn aan de andere lidstaten was de reden dat de andere landen het Schuman Plan serieus namen. Het Schuman Plan leek op het eerste gezicht een verandering van koers van de Franse regering van het Verenigd Koninkrijk naar Duitsland, maar was eigenlijk een overstap van een verzekering tegen Duitsland van Britten naar de Amerikanen. De Amerikaanse troepen konden Duitsland vele malen beter onder controle houden dan de Britse regering ooit zou kunnen en de Amerikaanse regering was een groot voorstander van Europese integratie en wenste harmonie tussen West-Duitsland en Frankrijk.

De afgevaardigden van de regeringen van Nederland, België, Duitsland, Frankrijk, Luxemburg en Italië tekenden het Verdrag van Parijs op 19 mei 1951, waardoor de Europese Gemeenschap van Kolen en Staal (EGKS) tot stand kwam. Het feit dat kolen en staal de eerste industrieën waren waar integratie plaats vond was het gevolg van de waarde van deze grondstoffen voor de economische en militaire

⁵⁵ F. Lynch. ‘Resolving the Paradox of the Monnet Plan: National and International Planning in French Reconstruction’, in: *Economic History Review*, Jaargang xxxvii, nummer 2 (1984), 242.

⁵⁶ F. Duchêne, ‘French motives for European integration’, in: R. Bideleux en R. Taylor, ed., *European integration and Disintegration*, (Londen, 1996), 25.

macht⁵⁷. De industrieën waren in het verleden reden geweest voor territoriale annexaties in Duitsland en Frankrijk, betreft Elzas-Lotharingen en de Saar⁵⁸.

Het verdrag van creëerde een gemeenschappelijke markt binnen deze landen voor staal, kolen, cokes en schroot en stelde bepaalde nationale belangen veilig, door bijvoorbeeld de Italiaanse regering toe te staan haar staalindustrie toch te beschermen met interne tarieven, de Belgische verouderde kolenindustrie te moderniseren met subsidies en de Franse regering tegemoet te komen door de Duitse prijzen te verhogen en door het zuidelijke deel van de Duitse markt 3 jaar te laten bevoorraden met Frans staal⁵⁹. Veel elementen uit het Monnet Plan zijn inderdaad terug te vinden in het Schuman Plan en het gaf de regeringen van Frankrijk en de Benelux de mogelijkheid om invloed uit te oefenen in West-Duitsland door middel van de Hoge Autoriteit.

Met het Schuman Plan traden de landen een nieuwe periode in van internationale betrekkingen. Door de oprichting van de EGKS kwam er een einde aan een eeuw van machtsevenwicht. Niet langer kon een staat haar veto gebruiken om zich terug te trekken uit een verdrag. Ook al was het een gelimiteerde eerste stap, het was een eerste stap naar Europese integratie.

De Europese Gemeenschap van Kolen en Staal

In augustus 1952 trad het verdrag van de EGKS en daarmee de organisatie in werking, nadat het was geratificeerd in de parlementen van de zes landen. Het hoofdkwartier van de EGKS werd gevestigd in Luxemburg. Op 10 augustus 1952 kwam de Hoge Autoriteit voor het eerst bijeen. In het verdrag werden de volgende doelen omschreven: economische expansie, groei van de arbeidsmarkt en de verhoging van de levensstandaard in de lidstaten door een gemeenschappelijk markt van kolen en staal te ontwikkelen en deze in stand te houden⁶⁰. Binnen enkele maanden moesten alle douanebarrières, kwantitatieve beperkingen en alle discriminaties uit de weg worden geruimd. Het verdrag gaf de Hoge Autoriteit het recht om kartels te ontbinden, economische machtsconcentratie te verhinderen en productiebeperkende praktijken te verbieden. Kortom de eerste Europese anti-trustwet. Ook moest de Hoge Autoriteit, zo nodig, conjunctuurschommelingen verzwakken en de uitbreiding en de modernisering van de industrie toegankelijker maken⁶¹. Om een betere distributie van productie, prijzen en haalbare plannen voor modernisering voor haar lidstaten te ontwikkelen, werd er in het verdrag een overgangperiode van 5 jaar beschreven onderverdeeld in 2 tijdvakken.

⁵⁷ Martin J. Dedman, *The Origins and development of the European Union 1945-95. A history of European integration*, (Londen, 1996), 57.

⁵⁸ *Ibidem*

⁵⁹ A.S. Milward, *The Reconstruction of Western Europe 1945-51*, (Londen, 1984), 413-414.

⁶⁰ *Toespraak van de Heer Jean Monnet, voorzitter van de Hoge Autoriteit, bij de eerste zitting van de Hoge Autoriteit (Luxemburg, 10 augustus 1952)*, 10.

⁶¹ *Ibidem*, 11.

Eerst moest de EGKS zorgen dat alle tarieven en handelsrestricties verdwenen, voordat er een gemeenschappelijke markt kon worden opgebouwd.

De Hoge Autoriteit, bestaande uit 9 leden, overzag de activiteiten van de EGKS. Jean Monnet werd de eerste president van de Hoge Autoriteit. Hij sprak in zijn eerste toespraak op de eerste zitting van de Hoge Autoriteit de hoop uit dat de Franse en Duitse belangen nu gezamenlijke Europese belangen waren⁶². De Hoge Autoriteit was onafhankelijk. Zij kon bindende besluiten opleggen bij een meerderheid van stemmen. Haar besluiten konden onmiddellijk worden uitgevoerd binnen het grondgebied van de zes staten. En zij kon partijen straffen als zij zich niet aan de afspraken hielden⁶³. De autoriteit kon de staal- en kolenindustrie in de lidstaten beïnvloeden, zonder tussenkomst van de nationale regeringen. Zij was geen verantwoording schuldig aan de lidstaten, maar aan de Europese Assemblee. Om de Hoge Autoriteit te controleren en de legale macht te garanderen, werd deze Europese Assemblee in het leven geroepen, bestaande uit 78 leden. Tegen de besluiten van de Hoge Autoriteit kon men in beroep gaan bij de rechter. Wel een Europese rechter aan het Hof van Justitie. Ook de toetsing van de besluiten van de Hoge Autoriteit gebeurde door het nieuw opgerichte gerechtshof⁶⁴. Daarnaast werd de Consultatieve Commissie opgericht, bestaande uit producenten, werknemers en afnemers van de kolen- en staalindustrie.

Helemaal soeverein was de Hoge Autoriteit niet⁶⁵. Omdat kolen en staal maar een onderdeel van de economie was, was het noodzakelijk dat er contact bestond tussen de Hoge Autoriteit en de ministers van de zes landen. Niet om controle of voogdij uit te oefenen, maar om contact te onderhouden is de Raad van Ministers in het leven geroepen. Aangezien zij verantwoordelijk waren voor de economie van de nationale staten konden zij de supranationaliteit wel temperen⁶⁶. Deze raad was er op verzoek van de “kleine” staten gekomen, zodat het nationaal belang enigszins in de gaten kon worden gehouden. De Hoge Autoriteit werd gefinancierd uit een belasting op de kolen- en staalproductie, waardoor zij onafhankelijker werd van de nationale regeringen. In 1953 trad de gemeenschappelijke markt in werking.

⁶² *Toespraak van de Heer Jean Monnet, voorzitter van de Hoge Autoriteit, bij de eerste zitting van de Hoge Autoriteit (Luxemburg, 10 augustus 1952), 6.*

⁶³ *Ibidem*, 10.

⁶⁴ Derek W. Urwin, *The community of Europe. A history of European integration since 1945*, (New York, 1995), 51

⁶⁵ *Ibidem*, 50.

⁶⁶ *Toespraak van de Heer Jean Monnet, voorzitter van de Hoge Autoriteit, bij de eerste zitting van de Hoge Autoriteit (Luxemburg, 10 augustus 1952), 10.*

De Europese Defensie Gemeenschap

Tijdens de onderhandelingen voor de EGKS brak in juni 1950 de Korea Oorlog uit. De gebeurtenissen in het verre Oosten zouden de komende vier jaar van invloed zijn op het Europese integratieproces⁶⁷. Het uitbreken van de Korea Oorlog maakte het belang van een Duitse herbewapening voor de Amerikaanse regering urgent. Door het ontstaan van deze oorlog werden de kwetsbare scheidslijnen tussen het communisme en het kapitalisme blootgelegd. Wat in een gesplitst land als Korea kon gebeuren kon mogelijk ook in Duitsland gebeuren. Dit zorgde voor veel angst in Europa. Daarnaast moest het Amerikaanse leger nu worden verdeeld tussen Europa en de Korea Oorlog. De Amerikaanse regering voorzag een verzwakking van de Europese defensie en vroeg de Europese regeringsleider om haar defensiebudget te vergroten. De Europese regeringen wilden of konden dit niet, waardoor de Amerikaanse regering als enige oplossing de herbewapening van Duitsland zag⁶⁸. Op 12 september diende de Amerikaanse regering een voorstel in voor de Duitse herbewapening. Adenauer zag de herbewapening van West-Duitsland als een positieve ontwikkeling. Hierdoor kon het Duitse volk zichzelf verdedigen tegen het communistisch gevaar. Adenauer had al eerder gewaarschuwd dat als West-Duitsland niet in staat zou zijn zichzelf te verdedigen, de bevolking geneigd zou zijn om neutraliteit na te streven of zich zelfs op het oosten te richten, waardoor het land mogelijk onder de invloed van de Sovjets zou komen. Op zich is het logisch dat hij dit soort waarschuwingen uitte en hij blij was met een herbewapening. Immers dit bracht de jonge BRD weer een stap dichterbij tot het worden van een volwaardige staat. In de rest van Europa werd het voorstel vol vrees ontvangen. Het verzoek zorgde voor grote consternatie en angst onder de Europese regeringen, met name in de Franse regering. Na 1945 was het belangrijkste Franse doel om Duitsland klein en machteloos te houden. Een Duitse herbewapening kon zorgen voor een Duits herstel en kon mogelijk een verdrag voor de EGKS redundant maken. Ook Monnet wist als geen ander dat een Duitse herbewapening de Fransen zou doen twijfelen over de toetreding en het verdrag in gevaar kon brengen⁶⁹. Om de onderhandelingen van de EGKS veilig te stellen ontwikkelde Monnet langs dezelfde lijnen als het Schuman Plan een plan voor de Duitse herbewapening en legde het voor aan de Franse premier René Pleven.

Op 24 oktober 1950 gaf Pleven een toespraak voor het Franse parlement waarin hij het Amerikaanse voorstel voor de herbewapening van Duitsland verwierp en een Europees leger voorstelde. Dit plan werd daarna bekend als het Pleven Plan. Het voorstel hield in: Een Europees leger onder het gezag

⁶⁷ Martin J. Dedman, *The Origins and development of the European Union 1945-95. A history of European integration*, (Londen, 1996), 68

⁶⁸ Derek W. Urwin, *The community of Europe. A history of European integration since 1945*, (New York, 1995), 60.

⁶⁹ G.W. Ball, *Memoirs. The Past Has Another Pattern*, (New York, 1982), 91.

van een Europees uitvoerend orgaan, met een gezamenlijk uniform, gelijke betaling, getraind onder een gezamenlijk systeem en onder het bevel van een gezamenlijk gezag⁷⁰. Duitsland zou worden gevraagd om 12 divisies te leveren, een tactische luchtmacht en kleine marine. Een politiek commissariaat zou het Europese ministerie van Defensie vormen met zeggenschap over het leger. De organisatie zou worden ondergebracht in de Europese Defensie Gemeenschap (EDG).

Vanuit West-Duitsland kwam er veel kritiek op het idee van de herbewapening, met name uit de Sociaal Democratische Partij. De socialisten waren tegen een herbewapening; het kon de eenwording in gevaar brengen, doordat de Sovjet-regering de herbewapening als bedreiging kon zien.

Voor de deelname aan het plan wist de Duitse regering een goede prijs te onderhandelen. In ruil voor deelname zouden de geallieerde bezetters de bezetting beëindigen en West-Duitsland haar soevereiniteit teruggeven, inclusief de zeggenschap over haar buitenlandse politiek.

Hoewel de regering van de Verenigde Staten in eerste instantie koel reageerde op het plan, veranderde zij haar houding nadat de Amerikaanse Hoge Commissaris van West-Duitsland, John McCloy, en de Amerikaanse commandant van de Noord Atlantische Verdragsorganisatie (NAVO), Dwight Eisenhower, hun steun uitspraken voor het Pleven Plan en EDG. De EDG werd hierna door de Amerikaanse regering gesteund.

Pleven hoopte op de deelname van het Verenigd Koninkrijk. Ondanks dat Churchill was herkozen in oktober 1951, maakte de Britse minister van Buitenlandse Zaken, Anthony Eden, in november bekend dat de Britse regering afzag van deelname⁷¹.

In mei 1952 werd het EDG-verdrag in Parijs ondertekend door de zes regeringen van Duitsland, Frankrijk, België, Luxemburg, Nederland en Italië. Artikel 38 van het verdrag vroeg om de oprichting van een supranationale politieke autoriteit, de Europese Politieke Gemeenschap (EPG).

Het constitutionele comité stelde plannen op voor het vormen van een politieke autoriteit. Naast de beleidsgebieden van de EDG en de EGKS omvatte hun aanbevelingen ook buitenlandse politiek, monetair beleid en coördinatie van het economisch beleid⁷². De inwerkingstelling van het EDG-verdrag voorzag in de voorwaarde voor de gelijkstelling van West-Duitsland aan haar Europese bondgenoten, het zogenaamde Deutschlandverdrag. Dit verdrag werd op 26 en 27 mei in Bonn ondertekend⁷³.

⁷⁰ G.W. Ball, *Memoirs. The Past Has Another Pattern*, (New York, 1982), 92.

⁷¹ Derek W. Urwin, *The community of Europe. A history of European integration since 1945*, (New York, 1995), 62.

⁷² Desmond Dinan, *Ever Closer Union. An Introduction to European Integration*, (Londen, 2005), 27.

⁷³ M. Segers, *De Europese dagboeken van Max Kohnstamm, augustus 1953- september 1957*, (Amsterdam, 2008), 38.

De Europese Defensie Gemeenschap en de Europese Politieke Gemeenschap falen

Een snelle integratie op politiek en militair gebied leek er in 1952 aan te komen. Het bracht de Nederlandse minister van Buitenlandse zaken Johan Beyen er toe om aan zijn buitenlandse collega's een gemeenschappelijke markt voor te stellen⁷⁴. De andere ministers reageerde positief en er werd besloten om experts de mogelijkheden verder te laten onderzoeken. Op 22 september tot en met 10 oktober kwamen de vertegenwoordigers van de zes landen bijeen om te praten over de EPG.

Daadwerkelijke concrete plannen werden niet gemaakt. Twee problemen deden zich voor. Ten eerste had men bedenkingen over de volgorde van de integratie op de verschillende gebieden. Mogelijk moest er eerst op economisch gebied worden geïntegreerd zoals de Nederlandse regering voorstelde. Daarnaast was er geen overeenstemming over de mate waarin een uitvoerende Europese politieke macht supranationaal moest zijn⁷⁵. Het duurde uiteindelijk tot het voorjaar van 1954 totdat de regeringen tot een principeakkoord kwamen.

Hoewel het vormen van de EPG een moeilijk proces was, ontstond er juist een probleem om de EDG van de grond te krijgen. Tegen de tijd dat het voorstel voor de EPG werd gepubliceerd, hadden de parlementen van de zes staten nog niet het verdrag van de EDG geratificeerd. Ondanks de tegenstand van de socialisten in Duitsland, keurden de Duitse en Benelux parlementen in 1954 het verdrag goed. De Franse regering was nooit enthousiast geweest over de EDG en had het plan als een keuze tussen twee kwaden gezien, waarvan de EDG de minst kwade was. Er waren discussies over extra protocollen die de Franse regering eiste. Puntje bij het paaltje wilden de Fransen geen herbewapening van West-Duitsland. Schuman durfde het niet aan om het verdrag te laten ratificeren in 1952. In de twee volgende jaren sprak de Franse regering herhaaldelijk haar steun uit voor de EDG, maar liet het niet ratificeren en deed meerdere pogingen om dit proces te vertragen. De Franse regering eiste veranderingen aan het verdrag en wilden de reacties van de andere staten afwachten. Ook wilde zij duidelijkheid over de Britse positie, maar de Britse positie was al duidelijk vanaf 1950 toen minister Bevin het Britse standpunt uiteen had gezet. De Britse regering gaf de voorkeur aan een uitbreiding van het verdrag van Brussel binnen de NAVO, maar was niet tegen de vorming van de EDG. De regering van de Verenigde Staten kon geen sympathie op brengen voor de vertraging waarvoor Frankrijk zorgde en dreigde met een herwaardering van haar steunbeleid, dat eigenlijk neer kwam op het reduceren van haar troepen in Europa.

Het probleem van de Franse regering was niet eenvoudig. De pro-Europese partijen waren, sinds de laatste verkiezingen, in de minderheid in het parlement. De Franse economie zat in het slop, terwijl

⁷⁴ Derek W. Urwin, *The community of Europe. A history of European integration since 1945*, (New York, 1995), 64.

⁷⁵ M. Segers, *De Europese dagboeken van Max Kohnstamm, augustus 1953- september 1957*, (Amsterdam, 2008), 39.

de West-Duitse economie snel groeide. De oorlog in Frans-Indo-China eiste een enorme financiële input en na de vernederende overgave van het Franse leger in Dien Bien Phu, waren het Franse volk en het leger niet van plan om het overdragen van een deel van de zeggenschap over het leger aan de EDG te steunen⁷⁶.

Nadat Spaak en Adenauer de Franse premier Pierre Mendès-France duidelijk hadden gemaakt dat verder uitstel onacceptabel was, bracht hij het verdrag voor het Franse parlement op 30 augustus 1954, zonder te voorzien van steun of enig commentaar van de regering. De uitkomst was negatief en betekende het einde van de EDG en de EPG.

Door het falen van de EDG stelde de Britse minister, Athony Eden, voor om de herbewapening van Duitsland via een lidmaatschap van de Western European Union (WEU) te laten verlopen⁷⁷. De WEU ontstond door het verdrag van Brussel uit 1948 om te vormen tot een nieuwe organisatie waar, naast Frankrijk, Verenigd Koninkrijk en de Benelux landen, nu ook Duitsland en Italië lid van werden. Duitsland kon via deze weg lid worden van de NAVO en via deze organisatie herbewapening en autonomie verkrijgen.

Door de Franse weigering om het EDG verdrag te ratificeren, ontstond nu een situatie die de Franse regering in 1950 met alle moeite had willen voorkomen. De herbewapening lag buiten de Franse controle. Duitsland werd toegelaten als lid van de NAVO in 1955 en herbewapend.

Het wegstemmen door het Franse parlement is op zijn minst ironisch te noemen aangezien het voorstel van de Franse regering afkomstig was. Echter al vanaf december 1950 gaven Schuman en Pleven aan dat de EDG nauwer verbonden moest worden met de NAVO om een goedkeuring te krijgen in het Franse parlement⁷⁸. Hiermee gaf de Franse regering haar twijfels al aan of zij de Duitsers in toom kon houden binnen de EDG, aangezien de Amerikaanse regering niet toestond dat West-Duitsland binnen de EDG werd gediscrimineerd.

Op 30 augustus 1954 had Churchill een ontmoeting met Mendès-France waarin hij Churchill toevertrouwde dat hij de voorkeur gaf aan de NAVO boven de EDG, aangezien de Franse regering niet in een organisatie gevangen wilde zitten waar zij als enige een meer assertief en machtiger West-Duitsland in toom moest houden⁷⁹. Churchill vertelde dit aan Dulles nog voor de EDG stemming plaats vond in het Franse parlement.

⁷⁶ Derek W. Urwin, *The community of Europe. A history of European integration since 1945*, (New York, 1995), 66.

⁷⁷ E. Fursdon, *The European Defence Community*, (Londen, 1980), 292.

⁷⁸ Geir Lundestad, *“Empire” by integration. The United States and European integration, 1945-1997*, (Oxford 1998), 139.

⁷⁹ Ibidem.

Daarbij waren de spanning van de Koude Oorlog door het einde van de Korea oorlog en de dood van Stalin verminderd en daarmee de herbewapening van de West-Duitsland minder noodzakelijk. Ook was Frankrijk betrokken geraakt in een koloniaal conflicten in Frans-Indo-China en Noord- Afrika en kon de Franse regering zich niet veroorloven om Franse manschappen af te staan aan het Europese leger.

Het falen van de EDG en de politieke gemeenschap in de jaren '50 gaf de beperkingen aan van de mogelijkheden van integratie. Daarnaast geeft het ook aan dat de staten alleen wilden integreren als de situatie hun belangen het beste diende. Bleek de situatie een aantal jaren later te zijn gekenterd en kregen andere belangen voorrang, dan waren er mogelijkheden voor eerder uitgesloten opties. Er bestond in Frankrijk teveel tegenzin voor het opgeven van de nationale macht op defensie en politiek gebied.

De EGKS overleefde het debacle door haar functionalisme en dat verdrag werd wel geratificeerd⁸⁰.

De Europese Economische Gemeenschap en Euratom

Waarom kozen de Franse en Duitse regering na het falen van de EDG en EPG toch voor verdere integratie in Europa?

Ondanks de malaise van de EDG en de EPG werd er in 1954 toch verder gediscussieerd over een verdere ontwikkeling van een gemeenschap en trokken de regeringen van de lidstaten een les uit het functionalisme van de EGKS. Mogelijk was een sectorale integratie de manier om verder te integreren. Een Nederlands idee voor een gemeenschappelijke markt dat al eerder naar voren geschoven was tijdens de onderhandelingen van de EPG, werd door de Nederlandse minister Johan Willem Beyen opnieuw op de agenda gezet. De zes lidstaten moesten de onderlinge quota's en tarieven afschaffen en een gezamenlijk extern tarief handhaven. Daarnaast moest er een gezamenlijk handelsbeleid voor de rest van de wereldmarkt komen, waar mogelijk een gezamenlijk beleid voor verschillende sociaal economische sectoren en de organisatie van één interne markt binnen de zes lidstaten, de Europese Economische Gemeenschap (EEG)⁸¹.

Monnet achtte het plan te ambitieus en bleef een voorkeur geven aan het functionalisme van een sectorale integratie. Aangezien er werd getwijfeld aan de houdbaarheid van kolen als energie bron in die tijd, stelde Monnet een sectorale integratie op het gebied van kernenergie voor die moesten leiden tot de oprichting van een Europese Atoomenergie gemeenschap, EURATOM. Na de ramp van de EDG, herleefde de Europese integratiegedachte binnen de zes lidstaten, de relance européenne!

⁸⁰ Desmond Dinan, *Ever Closer Union. An Introduction to European Integration*, (Londen, 2005), 29.

⁸¹ Ibidem, 31.

Op de conferentie van Messina, juni 1955, kwamen de ministers van buitenlandse zaken en hun ambtenaren bijeen om de concrete plannen te ontwikkelen voor Euratom en de gemeenschappelijke markt. De Belgische minister van buitenlandse zaken, Paul- Henri Spaak, had een memorandum voorbereid dat beide plannen steunde. De ministers vroegen Spaak een comité te vormen en een rapport te schrijven over toekomstige opties voor integratie. Spaak nam de opdracht aan en organiseerde een conferentie in Brussel, waar onder zijn leiding commissies en subcommissie plannen opstelden. Spaak presenteerde het rapport op de vergadering van de zes ministers van buitenlands zaken in Venetië in mei 1956. De sectorale integratie van Euratom en de bredere integratie van de gemeenschappelijke markt moest apart plaats vinden met aparte verdragen en organisaties. Vanuit deze bijeenkomst begonnen de onderhandelingen voor beide. Wonder boven wonder stemde de Franse minister van Buitenlandse zaken Pinay in met verdragonderhandeling voor Euratom en de gezamenlijk markt. Dit laatste was een verassing gezien de Franse tegenstand voor een gemeenschappelijke markt. Wel stelde Pinay voorwaarden aan de verdragsonderhandelingen voor de gemeenschappelijke markt met betrekking tot het beperkingen van een stappenplan voor de EEG tot één fase en de problematiek omtrent de Franse kolonies ten aanzien van de tarieven van de EEG⁸². Ook de Duitse afvaardiging stemde in met beide verdragsonderhandelingen. Dit leidde tot moeizame onderhandelingen, die uiteindelijk leidden tot twee verdragen, één voor Euratom en één voor de EEG. Dit was voornamelijk te danken aan Guy Mollet, de Franse premier, en Adenauer, die op 6 november 1956 in Parijs bij elkaar waren gekomen om de knelpunten in de onderhandelingen voor EEG en Euratom op te lossen⁸³. Frankrijk was de sleutel tot de Duitse rehabilitatie en Adenauer was bereid hier veel voor te betalen.

Op 25 maart 1957 werden de verdragen getekend in Rome door de regeringen van Frankrijk, Duitsland, Italië, België, Luxemburg en Nederland. Over supranationaal gezag werd met geen woord gerept⁸⁴. Nog voor het einde van het jaar waren beide verdragen door de parlementen van de zes lidstaten geratificeerd en in januari 1958 traden zij in werking. Monnet en zijn actiecomité speelden een grote rol in de ratificering door het Franse parlement. Door de val van de regering Mollet leek de kans groot dat er weer problemen zouden ontstaan. Monnet zorgde ervoor dat de stemming over de verdragen pas aan het Franse parlement werd voorgelegd, nadat zij in het Duitse parlement waren geratificeerd⁸⁵. De garantiemodules in het EEG-verdrag betreffende het bevoordelen van de Franse

⁸² M. Segers, *De Europese dagboeken van Max Kohnstamm, augustus 1953- september 1957*, (Amsterdam, 2008), 113.

⁸³ Ibidem, 109.

⁸⁴ R. Marjolin, *Architect of European Unity: Memoirs 1911- 1986*, (Londen, 1989), 296.

⁸⁵ W. Yondorf, 'Monnet and the Action Committee: The Formative Years of the European Communities', in: *International Organization*, nummer 19 (1965), 896-901.

kolonies en het opnemen van de agrarische sector binnen de markt, trokken het Franse parlement uiteindelijk over de streep. De overige leden stonden deze garanties toe, omdat zij er enerzijds op een bepaald gebied ook voordeel bij hadden en anderzijds een EEG zonder Franse deelname niet mogelijk was geweest.

Waarom stemden zowel de Franse als de Duitse regeringen in? Er zijn naast de garanties in het EDG-verdrag nog een aantal verschillende oorzaken aan te wijzen. Na 1954 was de relatie tussen de Franse en Duitse regering verbeterd, de trans-Atlantische relatie tussen Amerika en haar twee belangrijkste Europese bondgenoten belandden in 1956 in een nieuw dieptepunt door de Suez Crisis, de Hongaarse opstand bracht een einde aan een periode van detente in de relaties met de Sovjet Unie en de Amerikaanse regering ging op zoek naar kostenbesparende maatregelen en daarmee troepenreductie in Europa. Deze internationale situatie zorgde ervoor dat de Europese regeringen op zoek gingen naar mogelijkheden voor verdere integratie.

Het EDG debacle had de onenigheden in de Frans-Duitse relatie blootgelegd. Het grootste twistpunt was het gebied de Saar. Restitutie was de belangrijkste reden voor West-Duitsland om deel te nemen aan de onderhandelingen voor de EPG. De Franse regering had de Saar opgenomen in een unie en behandelde het gebied als een kolonie. Eventueel moest het gebied worden geëuropeaniseerd, maar niet terug naar Duitsland. In 1955 stemde de bevolking van de Saar in een referendum in 1955 tegen Europeanisering en voor terugkeer naar Duitsland. Uiteindelijk gaf de Franse regering haar claim op en paste het beleid aan⁸⁶. Niet lang na de conferentie van Venetië troffen Adenauer en Mollet elkaar op 4 juni 1956 in Luxemburg om een oplossing te vinden voor de Saar. De Duitse regering besloot in te stemmen met de kanalisering van de Moezel en vergaande economische voordelen voor Frankrijk, waardoor een akkoord werd bereikt⁸⁷. De Saar zou vanaf 1 januari 1957 weer overgaan naar de Duitse regering. Mollet en Adenauer hadden in september nog een ontmoeting. De verbeterde relatie tussen de beide regeringen gaf een positieve impuls aan het integratieproces.

In juli 1956 besloot de Amerikaanse regering haar steun in te trekken voor de Aswandam in Egypte. De Egyptische president Nasser besluit als gevolg hiervan het Suezkanaal de nationaliseren. De kanaalmaatschappij van het Suezkanaal was voornamelijk in Brits- Franse handen. In het geheim stelden de Franse, Britse en Israëlische regeringen een plan op om het Suezkanaal terug in handen te krijgen. Israël zou Egypte aanvallen en de Franse en Britse regering zouden een ultimatum stellen aan de strijdende partijen om de doorgang van het Suezkanaal veilig te stellen eventueel met een

⁸⁶ Derek W. Urwin, *The community of Europe. A history of European integration since 1945*, (New York, 1995), 68.

⁸⁷ M. Segers, *De Europese dagboeken van Max Kohnstamm, augustus 1953- september 1957*, (Amsterdam, 2008), 110.

interventie⁸⁸. Op 29 oktober 1956 viel het Israëliësch leger Egypte binnen. De Britse en Franse regering stelde het ultimatum. Nasser besloot het ultimatum naast zich neer te leggen, waardoor de Franse en Britse regeringen op 31 oktober ingrepen. De interventie ontwikkelde zich tot een oorlog. De Franse en de Britse regering hadden gerekend op steun van de Amerikaanse regering, maar die bleef uit en uiteindelijk zou de Britse regering zwichten voor de Amerikaanse druk en zonder medeweten van de Franse regering instemmen met een staakt-het-vuren.

Als gevolg van de Suez Crisis en het gezichtsverlies dat de Franse regering leed in het najaar van 1956, richtte de Franse politiek zich weer meer op Europa⁸⁹. De Franse regering verwelkomde het idee van Euratom. Zij vonden het een zeer aantrekkelijke optie om de kosten voor het dure atoomonderzoek te delen en zouden door de Euratom nucleaire kennis krijgen uit de Verenigde Staten. Het plan van de gemeenschappelijke markt was minder enthousiast ontvangen. De Franse industrie was verouderd, arbeidslonen hoog en de Franse economie was gewend aan een traditie van protectionisme. De Franse regering was bang voor een te zwakke concurrentiepositie.

De Franse premier, Guy Mollet, was een voorstander van Europese integratie, maar voorzichtig geworden als gevolg van het EDG debacle⁹⁰. Toch droeg dit fiasco ook bij aan de veranderde positie in het Franse parlement en bestond er een Frans verlangen om het imago van Frankrijk te verbeteren⁹¹. Daarnaast keerde de opinie zich tegen de communistische partij als gevolg van de invasie van de Sovjet Unie in Hongarije in 1956. Ook bestond er in het Franse parlement de angst om achter te blijven op de meer economisch ontwikkelde buurlanden.

Het Franse parlement keurde het voorstel om de onderhandelingen over Euratom te beginnen met een meerderheid goed. Het voorstel voor de onderhandelingen van de EEG redde het maar net.

De voortrekkers van Europa geloofden in hun idealen. Politiek is echter ook onderhevig aan de omstandigheden van de tijd. Monnet en Adenauer zagen, ondanks hun idealen, Europese integratie ook als een manier om meer praktische doelen na te streven en vele politici met hen, of zij voorstander waren of niet. Soms zijn het de idealen die de politieke doelen verwezenlijken, maar vaak zijn het de noodzaken op de korte termijn, die van invloed zijn op de politieke besluitvormingen. Dit geldt mijns inziens niet alleen voor de alledaagse nationale politiek, maar ook voor het proces van de Europese integratie.

⁸⁸ M. Segers, *De Europese dagboeken van Max Kohnstamm, augustus 1953- september 1957*, (Amsterdam, 2008), 111.

⁸⁹ G. Lundestad, *The United States and Western Europe since 1945*, (New York, 2003), 84.

⁹⁰ Desmond Dinan, *Ever Closer Union. An Introduction to European Integration*, (Londen, 2005), 32.

⁹¹ G. Lundestad, *The United States and Western Europe since 1945*, (New York, 2003), 84.

Het was niet per definitie het ideaal maar de angst voor een herleving van de Duitse macht en economie, die Monnet aanzette tot de ontwikkeling van het Schuman Plan. Op deze wijze kon hij enerzijds praktisch de redding van de Franse verouderde industrie nastreven en anderzijds volgens zijn idealisme de vrede in Europa nastreven door de landen te verenigen in een EGKS. Zijn idealisme was op de achtergrond aanwezig in het opstellen van het plan, maar de omstandigheden die ontstonden door het beleid voor Duitsland van de Amerikaanse en Britse regeringen dwongen hem om tot een praktische oplossing te komen voor de bedreiging van de Franse economie. Men kan zich afvragen als deze druk er niet was geweest en Duitsland klein was gehouden of Monnet en Schuman ook over waren gegaan op dit beleid. De omstandigheden gaven hen de kans om dit pad te volgen. Ook het Pleven Plan was het gevolg van de omstandigheden. De Amerikaanse regering wilde als gevolg van de Korea Oorlog en de dreiging die daar vanuit ging voor Europa, Duitsland zo snel mogelijk herbewapenen. Zeker zal het idealisme van Monnet voor vrede in Europa door integratie op de achtergrond mee hebben gespeeld en duidelijk van invloed zijn geweest op het plan. Immers hij stelde een plan op voor nog een Europese gemeenschap. Ook hier kan men zich afvragen of Monnet met een dusdanig plan was gekomen als men voort was gekabbeld op de economische route en de Amerikaanse regering geen Duitse herbewapening voor ogen had gehad. Het waren de internationale omstandigheden, waardoor de Franse politici de EDG niet meer voordelig achtten voor Frankrijk en een einde maakten aan het voortslepende ratificeringproces door tegen het verdrag te stemmen.

De Europese politici zagen het belang in van een integratie. Een gemeenschappelijke markt en Euratom konden de lidstaten vooruitgang en welvaart brengen. Ook hier speelden internationale omstandigheden, als het einde van de détente, de Suez Crisis, de verbeterde relatie tussen de Duitse en de Franse regering en de zoektocht van de Amerikaanse regering om kosten te besparen door troepenvermindering een belangrijke rol. Als deze niet waren ontstaan, waren de regeringen mogelijk niet bereid geweest om te integreren, doordat het nationale belang er niet mee werd gediend.

De Europese integratie wordt voortgestuwd door het idealisme van een aantal Europeanen, maar hangt daarnaast af van de omstandigheden waardoor het voor de nationale regeringen aantrekkelijk wordt om de volgende stap in het proces te maken. Dat was in de jaren '50 van de vorige eeuw zo en ook in het heden hangt de bereidheid van een nationale regering af van haar belangen. Het belang om de kiezers tevreden te houden en de eigen nationale welvaart veilig te stellen. Ook vandaag de dag in de eurocrisis is het wederom de vraag of de Europese Unie de oplossing is voor de problemen.

2. De Amerikaanse betrokkenheid bij de Europese integratie, 1945- 1957.

De Amerikaanse regering ontwikkelde simultaan aan het ontstaan van de Koude Oorlog een beleid met betrekking tot een Europese integratie. Enerzijds kon Europa alleen op deze wijze een machtsblok vormen tegen de dreiging van het communisme. Anderzijds moest er een oplossing komen voor de drie bezettingszones van de Fransen, de Britten en de Amerikanen in het Duitsland. De Amerikaanse overheid zocht naar een oplossing waar Duitsland niet in werd gestraft, zoals na de Eerste Wereldoorlog, maar als volwaardig partner kon meedoen in Europa. Op deze wijze kon een herleving van Duits militarisme en nationalisme worden vermeden.

Historisch gezien moest Europa een voorbeeld nemen aan de Verenigde Staten gezien haar positie als nieuwe wereldmacht. De Europese integratie werd een belangrijk onderdeel van het Amerikaanse plan om Europa om te vormen naar de Amerikaanse maatstaven van de maatschappij⁹². Daarnaast was het een manier om de militaire aanwezigheid van de Amerikanen in Europa te verminderen en op deze wijze de kosten te verlagen. Volgens Charles Kindleberger en Geir Lundestad heeft de Amerikaanse regering met haar beleid aan de wieg van het Europese integratieproces gestaan. Zonder de Marshallhulp was het nooit gelukt om de economie in West-Duitsland zo snel te laten groeien en de grondstofindustrie weer op volle toeren te laten werken, waardoor de BRD uiteindelijk deelnam aan de EGKS⁹³. Men kan bediscussiëren dat de plannen voor het Schuman Plan hun oorsprong vinden in de comités, zoals de CEES en het Customs Union Study Group, die werden gesticht vanuit de Amerikaanse visie voor Europa die werd uiteengezet in het Marshallplan en dat het Amerikaanse beleid voor Europa leidde tot het integratie initiatief. Dat Amerikaanse beleid was zeer zeker van belang voor het Europese integratieproces en zonder de Amerikaanse steun had zij mogelijk niet kunnen plaatsvinden.

Hoe ontwikkelde het Amerikaanse beleid betreffende Europa en haar integratie zich na de oorlog? Was de Amerikaanse regering succesvol in het nastreven van haar doelen aan het einde de jaren '40 en jaren '50? En in welke mate was er sprake van Amerikaanse invloed op het Europese integratieproces tot het verdrag van Rome in 1957? Deze vragen staan centraal in dit hoofdstuk. In dit hoofdstuk zal ik proberen uiteen te zetten in welke mate het Amerikaans beleid en het nastreven van het beleid beslissend is geweest voor het proces van de Europese integratie.

Allereerst zal worden beschreven hoe de Amerikaanse regering haar beleid na de Tweede Wereldoorlog ontwikkelde en hoe zij steun gaf aan de aanzet tot een Europees integratieproces.

⁹² M. J. Hogan, *The Marshall Plan: America, Britain and the reconstruction of Western Europe, 1947-1952*, (Cambridge 1987), 52.

⁹³ C.P. Kindleberger, *Marshall Plan Days*, (Londen, 1987), 261.

Vervolgens wordt de uitoefening van het Amerikaanse beleid beschreven met betrekking tot de ontwikkeling van de Europese integratie in de jaren '50 tot aan het verdrag van Rome in 1957.

De Amerikaanse betrokkenheid na de Tweede Wereldoorlog

Na de Tweede Wereldoorlog, in 1945, accepteerde de Amerikaanse regering haar rol als wereldleider op militair en economisch gebied en voor haar eigen welvaart en veiligheid accepteerde de regering van de Verenigde Staten dat hiermee wereldwijde verantwoordelijkheden kwamen. Na de oorlog dacht zij niet dat zij de gehele verantwoordelijkheid voor West-Europa zou dragen, immers alle geallieerden zouden blijven samenwerken, dus ook de Sovjet-Unie⁹⁴. Door het ontstaan van de Koude Oorlog werd Europa in tweeën gesplitst en stortte het verbond tussen de geallieerden ineen, waardoor politici hun koersen aanpasten richting een mogelijke integratie van Europa⁹⁵.

In Europa heerste er in de eerste naoorlogse jaren politieke en economische chaos en de teruggekeerde regeringen hadden het moeilijk. Er heerste voedselschaarste, er was een brandstoftekort en onvoldoende goederen als gevolg van het buitenspel zetten van de Duitse goederenindustrie⁹⁶. Stakingen braken uit in het Verenigd Koninkrijk, Italië en Frankrijk als gevolg van de barre economische omstandigheden. De communistische partijen, die onder controle stonden van de Sovjet-regering, konden na de oorlog op veel sympathie rekenen als gevolg van het offer dat het Sovjet leger had gebracht tegen de Nazi's. Binnen Europa wonnen de communistische partijen aan belang en namen veel ministers van een communistische partij zitting in regeringen. Deze partijen verkozen de kant van Moskou tegenover Washington, terwijl de spanningen tussen de twee grootmachten steeds verder opliepen⁹⁷. Alleen de Amerikaanse regering had de middelen om orde op zaken te stellen en West – Europa te beschermen tegen het groeiende communisme.

Vanaf 1947 kwam er een definitief keerpunt in het Amerikaanse beleid. Als gevolg van de de staatsgreep van de communisten in Griekenland, presenteerde in maart de Amerikaanse president Truman zijn doctrine, waarin de belofte werd gedaan voor steun aan alle volken die hun vrijheid en democratie dreigden te verliezen. Het communisme mocht zich niet verder uitbreiden ten koste van democratie. De Trumandocctrine opende de deuren voor een agressiever buitenlands beleid. Door de angst voor de communistische expansiedrang van de Sovjet-Unie in Europa verbond de Amerikaanse

⁹⁴ Derek W. Urwin, *The community of Europe. A history of European integration since 1945*, (New York, 1995), 33.

⁹⁵ Desmond Dinan, *Ever Closer Union. An Introduction to European Integration*, (Londen, 2005), 17.

⁹⁶ Martin J. Dedman, *The Origins and development of the European Union 1945-95. A history of European integration*, (Londen, 1996), 34.

⁹⁷ Ibidem, 35.

regering zich voor een langere periode aan West-Europa en ontwikkelde zij haar beleid voor een hechter Europa⁹⁸.

De Europese regeringen heetten de nieuwe betrokkenheid van de Amerikaanse regering meer dan welkom. Om het tij van de economische aftakeling van Europa te kunnen keren en de democratieën te behouden was meer Amerikaanse invloed nodig. Europa was vatbaar voor het communisme door de zwakke economie en de hoge populariteit van de communistische partijen. De Trumandoctrine voorzag niet in economische vooruitgang en zo werd later in 1947 de Marshallhulp in het leven geroepen, om onder andere het communisme buiten de deur te houden in Europa. De Amerikaanse minister Marshall stelde het European Recovery Program (ERP) op en de financiële hulp die hieruit voortvloeide werd naar hem vernoemd. Naast de angst voor het communisme was er de angst bij de Amerikaanse regering voor een economische recessie zoals die in 1918 was ontstaan in de Verenigde Staten als het gevolg van de stagnerende landbouwexport. Zonder Europese groei zou de Verenigde Staten niet kunnen exporteren en mogelijk Europa volgen in een recessie. Het waren deze politieke, maar ook de strategische argumenten als het gevolg van de Koude Oorlog die de doorslag gaven.

De Marshallhulp streefde vele doelen na, waaronder de integratie van Europa⁹⁹. Het belangrijkste doel was een snelle heropbouw van de Europese samenleving door onder andere humanitaire hulp te bieden¹⁰⁰.

De Europese regeringen moesten zelf de financiële hulp coördineren. Onder leiding van de Britse regering ontstonden de eerste plannen voor dit beleid en kreeg het ERP door de oprichting van het Comité voor Europese Economische Samenwerking vorm. Het comité werkte de plannen voor de implementatie van de Marshallhulp uit op de conferentie van Parijs 1947. De Amerikaanse regering hoopte dat in de zomer van 1947 in Parijs op de bijeenkomst van het Comité voor Europese Economische samenwerking de eerste stappen zouden worden gezet naar de integratie van de 16 staten. Het enige wat duidelijk werd op deze bijeenkomst was het enorme verschil in visie betreffende samenwerking in Europa tussen de Amerikaanse en de Europese regeringen. Onderling lagen de Europese regeringen wat betreft de manier van integreren ver uit elkaar. Een Jaar later werd het Comité voor Europese Economische Samenwerking vervangen door een permanente organisatie, de Organisatie voor Europese Economische Samenwerking (OEES). Het doel van de Amerikaanse regering was om de Raad van de OEES te vormen tot een prototype van en West-

⁹⁸ Derek W. Urwin, *The community of Europe. A history of European integration since 1945*, (Harlow, Essex, 1995), 13.

⁹⁹ Desmond Dinan, *Ever Closer Union. An Introduction to European Integration*, (Londen, 2005), 18.

¹⁰⁰ *Foreign Relations of the United States (FRUS)*, vol. 3. (Washington D.C.: U.S. Departement of State 1947), 230-232.

Europese federale regering als eerste stap naar de opbouw van een federaal Europa¹⁰¹. Ook was het plan van de Amerikaanse regering om de OEES zelf het fonds van het ERP te laten distribueren. De OEES werd nooit een forum waarin economische samenwerking en Europese integratie serieus werd besproken, daarvoor lagen de visies van de 16 lidstaten te ver uit elkaar. Hierna liet de Amerikaanse regering de hoop dat deze organisatie een constitutionele verandering in Europa te weeg zou brengen varen¹⁰².

De Amerikaanse regering was teleurgesteld in het resultaat en begon de druk op te voeren, met name op de Franse en de Britse regering. Zij waren de boosdoeners in de ogen van de Amerikaanse regering¹⁰³. In 1949 was de Britse regering tevreden over de ontwikkelingen van de integratie van Europa langs de route van het pact van Brussel, de OEES en de NAVO. Het Britse doel was bereikt in het delen van de kosten met de Amerikaanse regering. Door de komst van de Koude Oorlog werden de banden met de Britse regering door de Amerikaanse regering aangehaald. De Britse regering richtte zich steeds meer op de "*special relationship*" met de Amerikaanse regering in plaats van op de integratie met de overige West- Europese staten. Doordat de Amerikaanse regering zich bond aan de verdediging van Europa, kon de Britse regering zich permitteren niet langer een leidende rol te spelen in Europa en terug te vallen in het vooroorlogse beleid jegens het Europese vasteland en zich meer te richten op zichzelf en de Commonwealth¹⁰⁴.

De Amerikaanse regering liet in 1949 de hoop varen dat de Britse regering de leiding verder zou nemen in de integratie van Europa. Doordat de Britse regering besloot zich terug te trekken van het continent en niet deel te nemen aan de integratie, gaf de Franse regering de voorkeur aan Amerikaanse garantie en zou zij zich meer op de Verenigde Staten gaan richten.

Hoe gaf de Amerikaanse regering nu precies steun in deze periode aan het Europese integratieproces?

Het doel van Washington was onder andere om een meer geïntegreerd Europa op politiek en economisch gebied te creëren. Binnen de Amerikaanse regering bestond veel sympathie voor het idee van een Verenigde Staten van Europa. Ook Eisenhower hoopte nog mee te maken dat Europa in de voetsporen van de Verenigde Staten zou treden en een Verenigde Staten van Europa zou oprichten¹⁰⁵. De wens van de Amerikaanse regering voor verregeande Europese integratie komt hier

¹⁰¹ Martin J. Dedman, *The Origins and development of the European Union 1945-95. A history of European integration*, (Londen, 1996), 50.

¹⁰² A.S. Milward, *The reconstruction of Western Europe 1945-195*, (Londen, 1984), 206.

¹⁰³ Martin J. Dedman, *The Origins and development of the European Union 1945-95. A history of European integration*, (Londen, 1996), 49.

¹⁰⁴ Ibidem, 43-44.

¹⁰⁵ FRUS 1955-57: volume 4, Memorandum of conversation Eisenhower- Etzel, 6 februari 1957, 517.

duidelijk naar voren. Hoewel het federatiedenken zijn beperkingen had en veel Europeanen er sceptisch over waren, heeft het zeer zeker invloed gehad op de start van de integratie van Europa. Gedurende de Tweede Wereldoorlog waren beleidsmakers in Washington op zoek naar een oplossing om te zorgen voor een vrede die de Amerikaanse belangen zou dienen. De vrede moest vrijheid garanderen en een samenleving creëren naar de Amerikaanse maatstaven en idealen¹⁰⁶. Het idee van een Verenigd Europa zou een sleutelpositie gaan spelen binnen de Amerikaanse regering bij het opstellen van een vredesovereenkomst, die moest resulteren in politieke stabiliteit, economische bloei en een toewijding aan gedeelde waarden in de Westers landen als democratie en de uitbreiding van wereldhandel¹⁰⁷. Dean Acheson, Secretary of State onder president Truman, was geen grote aanhanger van een Europese federatie¹⁰⁸. Hij overzag de grote traditionele, nationale en economische verschillen en zag een noodzaak in een eenwording van Europa op economisch en politiek gebied¹⁰⁹.

De Amerikaanse regering gaf haar steun aan de Europese integratie op 3 manieren. Ten eerste door druk uit te oefenen op de Europeanen om te integreren. Als gevolg van de Tweede Oorlog waren de machtsrollen definitief veranderd en werd de Verenigde Staten niet alleen de nieuwe wereldmacht, naast de Sovjet Unie, maar ook de leider van de Westerse wereld. De Amerikaanse regering zette in de eerste twee decennia veel druk betreft de Europese integratie en hoewel de Europeanen niet op alle punten gehoor gaven, kan het niet anders dan dat deze Amerikaanse druk van invloed is geweest¹¹⁰. Hoewel de Amerikaanse regering zich op de achtergrond hield in de onderhandelingen van de EGKS, Euratom en de EEG, waren deze Europese organisaties niet ontstaan zonder de politieke en financiële steun van Amerikaanse regering en banken. Er is sprake van een wisselwerking tussen Europees initiatief, op haar voorwaarden, en de noodzakelijke Amerikaanse steun, zonder welke deze organisaties niet waren ontstaan. Het hielp daarbij dat invloedrijke Europeanen hun visie met de Amerikaanse regering deelden en nauwe banden met Amerikaanse politici onderhielden, zoals Jean Monnet, Paul- Henri Spaak, Konrad Adenauer aan de Europese zijde en John McCloy, David Bruce, John Foster Dulles en president Eisenhower aan de Amerikaanse zijde. Het uitgebreide netwerk van Monnet bracht vaak uitkomst en de Amerikaanse invloed op Adenauer is cruciaal geweest op sommige momenten in de onderhandelingen over de EGKS en Euratom. Volgens

¹⁰⁶ Acheson Report, april 1961, Kennedy Library, Boston.

¹⁰⁷ P. Winand, *Eisenhower, Kennedy, and the United States of Europe*, (New York, 1993), IX.

¹⁰⁸ R. H. Ferrell, 'The Truman Era and European Integration', in: F.H. Heller en J.R. Gillenham, ed, *The United States and the Integration of Europe. Legacies of a Postwar Era*, (New York, 1996), 34-37.

¹⁰⁹ *FRUS 1950*, volume 3, Secretary Webb aan de Secretary of State, 10 mei 1950, 654.

¹¹⁰ Geir Lundestad, *"Empire" by integration. The United States and European integration, 1945-1997*, (Oxford 1998), 133.

Lundestad had de laatste, ondanks de veranderde Amerikaanse positie na het EDG debacle, niet kunnen bestaan¹¹¹ Ondanks dat veel Europese beleidsmakers de banden binnen het Atlantisch verbond wilden verbeteren, waren zij zich zeer bewust van hun eigen Europese positie en trachten zij deze continue te verbeteren ten koste van de Amerikaanse invloed.

Ten tweede door eerst West-Duitsland weer op te bouwen en haar daarna gelijk te stellen in Europese zaken. West-Duitsland kon alleen weer gelijk zijn binnen een framework van Europese integratie. Wegens het Amerikaanse beleid omtrent Duitsland heeft de Amerikaanse regering waarschijnlijk meer invloed kunnen uitoefenen op de Europese integratie dan via hun algemene beleid om Europese integratie te promoten. Dit deed zij door het creëren van een gezamenlijke Britse-Amerikaanse zone in 1946, waardoor de Franse regering buiten de besluitvorming werd gehouden, door de West- Duitse zone op te bouwen via de financiële hulp van het Marshall Plan in 1947, door de munteenheid de hervormen in 1948 en het besluit in 1948 om een nieuwe West-Duitse staat te creëren. Hierdoor werden de Europese staten voor het blok gezet¹¹². Met name de Franse regering werd door deze Amerikaanse besluiten gedwongen om haar politiek aan te passen. De daarmee gepaard gaande Amerikaanse aanmoediging zorgde voor een beleidsverandering binnen de Franse regering en voortaan nam zij de leiding in de Europese integratie. Zonder integratie was er geen oplossing voor het Duitse probleem. De Amerikaanse regering liet het aan de Fransen over hoe de gelijkheid tussen de Europese staten en Duitsland moest worden bereikt. De Franse regering was alleen tot gelijkheid bereid doordat de Amerikaanse regering garanties bood en bereid was zich militair te binden aan West- Europa¹¹³. Door Europese integratie kon een nieuwe Duitse staat gelijk zijn en door de stationering van Amerikaanse troepen op Duits grondgebied en de EGKS onder controle worden gehouden.

Als laatste door de veiligheid te garanderen in Europa. Zonder de Amerikaanse troepen in West-Duitsland en de garanties van de Amerikaanse regering, was de Franse regering nooit bereid geweest om de oude vijand in de armen te sluiten. Lundestad noemt de Verenigde Staten de ultieme scheidsrechter in Europa. Niet eerder was een land zo machtig en invloedrijk geweest in haar eigen invloedsszone en men zou dan ook een uitwerking van deze invloed verwachten op de Europese integratie. Enerzijds is het gezien de vooraanstaande rol die de Verenigde Staten innam betreffende de garanties van veiligheid en de steun aan Europa moeilijk te geloven dat er sprake had kunnen zijn

¹¹¹ Geir Lundestad, *"Empire" by integration. The United States and European integration, 1945-1997*, (Oxford 1998), 134.

¹¹² C. W. Eisenberg, *Drawing the Line. The American Decision to Divide Germany, 1944- 1949*, (Cambridge 1996), 485-486.

¹¹³ K. Schwabe, 'The Origins of the United States' Engagement in Europe, 1946-1952, in: F. H. Heller en J.R. Gillingham, ed., *NATO: the Founding of the Atlantic Alliance and the Integration of Europe*, (Londen, 1992), 190-192.

van Europese integratie zonder Amerikanen. Anderzijds kwamen de initiatieven van de Europese kant en liet met name Frankrijk zich niets opdringen door de Amerikanen waar zij het zelf niet meemakers waren.

Echter de effectieve manier waarop West-Duitsland werd geïntegreerd in Europa en gezien het voorgaande lang slepende conflict tussen Frankrijk en Duitsland, suggereert een sleutelpositie van de Amerikaanse regering. Zeker is dat de Verenigde Staten een relevante rol speelde. Zij was op bepaalde momenten een speler die de Europese koers bepaalde, met name in het lot van West-Duitsland en de Europese integratie vond plaats onlosmakelijk met de steun van de Amerikaanse regering, waardoor de Europese integratie moet worden gezien binnen een Atlantisch framework en niet als een afzonderlijke beweging.

Het ontstaan van de Europese Gemeenschap van Kolen en Staal.

De Amerikaanse regering was niet betrokken bij het opstellen van het Schuman Plan. Men kan wel suggereren dat het Schuman Plan een gevolg was van het Amerikaanse beleid dat zij uitoefende, samen met de Britse regering, in haar Duitse bezettingszone. Hierdoor zou de Duitse industrie weer worden opgebouwd en had de Franse regering geen toegang tot en geen zeggenschap over de Duitse industriegebieden. Dit dwong Monnet op zoek te gaan naar een manier om zijn Monnet plan te redden. Het Monnet Plan was ontworpen om de oude Franse industrie uit het slop te trekken en te moderniseren. Het plan ging uit van een onderdrukking en het klein houden van de Duitse staat. Toen dit door het Amerikaanse beleid niet het geval bleek te zijn, moest Monnet op zoek naar een nieuw plan om de Franse industrie te redden. Daarnaast zocht de Amerikaanse regering toenadering tot de Franse regering. Zij begon in steeds grotere mate druk uit te oefenen op de Franse regering om de leiding te nemen in het Europese integratie. De Amerikaanse minister van buitenlandse zaken, Dean Acheson benaderde Schuman persoonlijk met de vraag om het initiatief te nemen in de rehabilitatie van West-Duitsland in Europa¹¹⁴.

Het ontstaan van het Schuman Plan in 1950 was het gevolg van het ontstaan van de Bundes Republik Deutschland (BRD) in 1949 en de sterke economische groei die de nieuwe West-Duitse staat doormaakte. De Franse regering voorzag een kleine en sterk gereguleerde markt van kolen en staal onder een supranationaal gezag. Het verschil met de Amerikaanse visie was dat de kleine markt een sterk gereguleerde gemeenschappelijke markt moest worden in tegenstelling tot de liberale markt. De Franse economie was nog lang niet sterk genoeg om zich te redden in een grote liberale gemeenschappelijke markt. Het doel in deze kleine markt was om de nationale belangen van Frankrijk te beschermen en te zorgen voor een "eerlijke" handel, zodat Frankrijk niet tekort zou

¹¹⁴ A.S. Milward, *The Reconstruction of Western Europe 1945-51*, (Londen, 1984), 475.

schieten. Het Schuman Plan bracht in 1950 voor de Franse regering de oplossing voor het Duitse vraagstuk en verzekerde herstel en modernisering van de Franse economie binnen een geïntegreerde organisatie.

Zoals eerder genoemd was de Amerikaanse regering niet betrokken bij het opstellen van het Schuman Plan. In tegenstelling tot de Britse regering werd Acheson enkele dagen voor de bekendmaking op 9 mei 1950 op de hoogte gesteld door Schuman¹¹⁵. Acheson kwam tot inzicht dat onder de EGKS niet een groot kartel schuilging en maatregelen hiertegen zouden worden opgenomen in het verdrag. Hoe meer Acheson er over nadacht, hoe meer hij overtuigd raakte¹¹⁶. Het meest was hij onder de indruk van het feit dat Frankrijk op zoek ging naar vrede in Europa op basis van solidariteit, door een voorstel te doen om de Frans-Duitse kolen- en staalproductie onder het toezicht te stellen van een Hoge Autoriteit. Het opzetten van een gezamenlijke kolen en staalproductie zou zorgen voor een gezamenlijke fundatie voor economische ontwikkeling en de eerste stap zetten naar een federaal Europa.

Volgens Acheson was het Schuman- Monnet Plan ingenieus, omdat het een praktische nuchtere benadering had waardoor de problemen op politiek gebied en soevereiniteit werden ontweken¹¹⁷. Door de kolen en staalindustrie samen te voegen zou er een einde komen aan eeuwenoude conflicten¹¹⁸. De organisatie stond open voor andere Europese staten die wensten mee te doen. Acheson kreeg toestemming van Eisenhower om sympathiek op de speech van Schuman te reageren. Een week later prees Eisenhower het Franse initiatief voor de oplossing van de problemen in Europa.

De Britse minister van buitenlandse zaken, Ernest Bevin, werd pas op 9 mei door de Franse ambassadeur Massigli geïnformeerd over de speech van Schuman in het parlement, waarna hij in woede uitbarstte¹¹⁹. Bevin keerde zich al snel tegen het Schuman Plan. Acheson schrijft in zijn boek dat Bevin één van de grootste naoorlogse vergissingen begaat door te weigeren mee te doen aan de onderhandelingen van het Schuman Plan. Hij bleef Schuman, ondanks de tegenstand van Bevin, steunen¹²⁰.

Op 25 mei nodigde de Franse regering zes regeringen uit om deel te nemen aan de onderhandelingen, vijf regeringen accepteerden de uitnodiging en de voorwaarde om het principe

¹¹⁵ D. Acheson, *Present at the creation. My Years in the State Department*, (Londen, 1970), 382.

¹¹⁶ Ibidem, 383.

¹¹⁷ Ibidem, 384.

¹¹⁸ US Department of State, *Bulletin*, 29 mei 1950, 828.

¹¹⁹ D. Acheson, *Present at the creation. My Years in the State Department*, (Londen, 1970), 384.

¹²⁰ Ibidem, 386.

van de supranationale gezag van de Hoge Autoriteit van de EGKS te accepteren. De Britse regering wilde alleen meedoen als deze voorwaarde verviel en er een open discussie kwam over de economische en politieke gevolgen¹²¹. De Franse regering weigerde en de onderhandelingen tussen de zes landen begonnen op 20 juni zonder de Britse regering.

Doordat de belangrijkste Amerikaanse bondgenoten verdeeld raakten over het Schuman Plan, besloot de Amerikaanse regering zich verder buiten de onderhandelingen te houden. Het moest een puur Europees plan worden zonder de invloed van de Amerikaanse regering¹²². De Amerikaanse regering zou geen verdere verklaringen geven en alleen haar algemene positie bevestigen. Zij nam geen deel aan de onderhandelingen en stuurde daar ook geen officiële afgevaardigden of observeerders naartoe. Ook nam de Amerikaanse regering geen standpunt in betreffende de Brits-Franse problemen omtrent het plan. Eventueel was de Amerikaanse regering bereid discrete hulp aan Schuman te bieden, zodat het plan niet zou verwateren¹²³. Het Amerikaanse State Department werd nauwkeurig op de hoogte gehouden van de onderhandelingen, met name door Hoge Commissaris McCloy, ambassadeur Bruce en hun missies. Op 25 mei verklaarde Schuman dat de zes landen tot overeenstemming waren gekomen. Veel hobbels moesten nog worden genomen en worden uitgewerkt.

Door het uitbreken van de Korea Oorlog benadrukte de Verenigde Staten het belang van een krachtig West-Duitsland. Hierdoor versterkte de positie van de West-Duitsland in de onderhandelingen aanzienlijk¹²⁴. De Duitse onderhandelaars wisten, met de hulp van de Verenigde Staten als bemiddelaar, een aantal stevige Franse eisen te pareren, zoals de eis van decentralisatie en dekartellisatie van de West-Duitse zware industrie. Ook kon de West-Duitsland haar eigen standpunt wat betreft de Saar nastreven. Door haar nieuw verworven sterke positie begon de Duitse regering de onderhandelingen te stagneren in de hoop een verhoging van het plafond voor de Duitse staalproductie en de redding van het verkoopkartel in het Ruhrgebied, Deutscher Kohlen Verkauf, te verkrijgen¹²⁵. Ondanks de officiële afwezigheid was het State Department nauw betrokken en steunde de Franse positie. Volgens de Amerikaanse regering waren de nieuwe Duitse eisen niet alleen in tegenspraak van het Schuman Plan, maar ook met het bezettingsstatuut en het economisch beleid. Hiermee was de kous af. Op 18 april 1951 werd het verdrag van Parijs ondertekend en het verdrag van de EGKS trad in werking in juli 1952 onder leiding van de Hogere Autoriteit.

¹²¹ D. Acheson, *Present at the creation. My Years in the State Department*, (Londen, 1970), 387.

¹²² Ibidem, 388

¹²³ Ibidem

¹²⁴ Derek W. Urwin, *The community of Europe. A history of European integration since 1945*, (New York, 1995), 48.

¹²⁵ D. Acheson, *Present at the creation. My Years in the State Department*, (Londen, 1970), 389

De Europese Defensie Gemeenschap

Op 25 juni 1950 brak de Korea Oorlog uit. Hierdoor veranderde het beleid van de Amerikaanse regering met betrekking tot de opbouw van West-Europa van economische middelen naar militaire middelen. Doordat de communistische agressie in Korea in de ogen Acheson, Adenauer en vele Europeanen en Amerikanen een mogelijk voorteken was van wat er vervolgens in Europa kon gebeuren, gaf de Amerikaanse regering in het najaar van 1951 de voorkeur aan een herbewapening van Duitsland¹²⁶. Op 30 juni intervenieerden de Amerikanen onder een VN-vlag in Korea. De maand erna verklaarde McCloy met de steun van Acheson, dat de herbewapening van Duitsland niet langer kon worden uitgesteld en dat het noodzakelijk was in het geval van een aanval. De vraag was niet langer of de Duitsers moesten worden herbewapend, maar hoe de Duitsers moesten herbewapend. In de verklaring die Acheson gaf op 12 september 1950 bracht hij een plan naar voren om de Duitse divisies te integreren in een nieuwe bevelstructuur, die onder het gezag van de NAVO zou staan. Ook moesten de economische beperkingen worden opgeheven, zodat de nieuwe staat bij kon dragen aan het defensiebudget. Duitsland zou worden herbewapend en haar soevereiniteit worden hersteld. Dit plan van Acheson bracht de slagingskans van het Schuman Plan in gevaar. Immers als de Duitse regering via de Amerikaanse regering herbewapening en soevereiniteit kon bereiken, waarom zouden zij dan nog instemmen met het Schuman plan en de zeggenschap over de industrie opgeven¹²⁷. In eerste instantie zou het Schuman Plan zorgen voor soevereiniteit, maar op deze wijze kreeg de Duitse regering wat zij wilde zonder concessies te doen. Ook de Franse regering zou bij een Duitse herbewapening twee keer nadenken voordat zij het verdrag zouden tekenen¹²⁸. Monnet bedacht een nieuw plan om te zorgen dat het Schuman Plan niet in gevaar zou komen. Een maand na de verklaring van Acheson, introduceerde de Franse premier, René Pleven, een plan voor een Europees leger waarin de lidstaten deel zouden nemen. Volgens het Pleven Plan moest er een Europese Minister van defensie komen. West-Duitsland zou eenheden leveren, maar deze zouden geen divisies mogen vormen. Daarnaast zou de Duitse regering niet beschikken over een ministerie van defensie noch een generale staf. In eerste instantie dacht de Amerikaanse regering dat het Pleven Plan een tactiek was van de Franse regering om de Duitse herbewapening te vertragen en was daarom niet enthousiast. In de zomer van 1951 draaide Acheson bij en vond hij de vorming van een Europese Defensie Gemeenschap acceptabel, zolang deze de herbewapening van West-Duitsland niet vertraagde en het een onderdeel

¹²⁶ G. Ball, *Discipline of Power*, (Londen, 1968), 49.

¹²⁷ P. Winand, *Eisenhower, Kennedy, and the United States of Europe*, (New York, 1993), 26.

¹²⁸ Ibidem

van de NAVO zou worden. Acheson benadrukte het belang om West-Duitsland een deel van zijn soevereiniteit terug te geven en als tijdelijke oplossing een Duits contingent onder NAVO gezag op te richten, terwijl de plannen voor de EDG werden ontwikkeld¹²⁹. In eerste instantie wantrouwde Generaal Eisenhower het Franse plan, maar na een gesprek met Monnet werd hij een aanhanger van het Europese leger. Monnet wist Eisenhower over te halen omdat er anders geen oplossing was voor het Duitse probleem binnen de Europese integratie¹³⁰. Niet lang daarna in juli 1951 keurde president Truman een beleid goed dat steun gaf aan de oprichting van de EDG onder NAVO bewind, het zo snel mogelijk bijeen brengen van Duitse troepen en het herstellen van de Duitse soevereiniteit.

Ondanks dat het Amerikaanse beleid moest zorgen dat de EDG-onderhandelingen niet de Duitse herbewapening zouden vertragen, gebeurde dit juist. Op 26 mei 1952 kreeg West-Duitsland haar soevereiniteit op de conferentie van Bonn. De dag erna werd het EDG-verdrag door de zes Europese staten getekend. Het Amerikaanse Congres keurde niet lang daarna de Mutual Security Act goed, waardoor de fondsen voor een Europees leger vrij kwamen¹³¹. Zowel het State Department als het Congres hoopten dat door de EDG de Amerikaanse militaire hulp effectiever zou worden. Ondertussen stonden in de Verenigde Staten verkiezingen op het programma. In de laatste maanden weigerde Dean Acheson om openlijk op een ratificering door Frankrijk van het EDG-verdrag aan te dringen. Hij wilde niet dat de Fransen het gevoel hadden dat zij door de Amerikaanse regering werden gedwongen. Acheson had het gevoel dat het moment was vervlogen. Wel adviseerde hij zijn opvolger, John Foster Dulles, om Eisenhower zijn steun voor de EDG te laten uit spreken¹³². Dulles was een vriend van Monnet en een aanhanger van Europese eenwording.

Toen Dwight D. Eisenhower in 1952 werd verkozen tot president kon de EDG ook rekenen op de steun van de Amerikaanse regering. De nauwe vriendschap tussen Monnet en Dulles en de sympathieën van Eisenhower voor Monnet zullen zonder twijfel een rol hebben gespeeld en invloed hebben gehad in het vormen het Amerikaanse beleid omtrent de EDG. De nieuwe Secretary of State Dulles was er van overtuigd dat het Amerikaanse buitenlands beleid bepaalde waarden en normen in het binnen- en buitenland moest steunen en verdedigen. In de ontwikkelingen naar het EDG-debacle kan men zien dat Dulles niet schuwde om zijn bondgenoten duidelijk en soms luid toe te spreken betreffende deze waarden en normen. Eisenhower was vooral op zoek naar een manier om de

¹²⁹ *FRUS, 1950*, volume 3, deel 1, 1981, Top Secret telegram van de Secretary of State aan de Amerikaanse ambassadeur in Frankrijk, Washington, 28 juni 1951, 802.

¹³⁰ P. Winand, *Eisenhower, Kennedy, and the United States of Europe*, (New York, 1993), 28.

¹³¹ *Ibidem*, 31.

¹³² *FRUS, 1952-1954*, volume 5, 701.

Amerikaanse kosten omlaag te brengen en hij anticipeerde dat de EDG de mogelijkheid zou geven om de Amerikaanse troepen en daarmee de Amerikaanse kosten in Europa omlaag te brengen. De redenen dat een verenigd Europa aantrekkelijk was voor de Eisenhower regering was omdat gezamenlijk Europa op die wijze de middelen en de mankracht had en substantieel kon bijdragen aan de Europese veiligheid, terwijl het anderzijds het vooruitzicht had om de gewenste afzetmarkt voor de Verenigde Staten te worden, waardoor in de Verenigde Staten de welvaart en daarmee de militaire macht kon groeien¹³³. Immers als het binnenlands product groeide was er meer geld en kon de overheid de tekorten aan te vullen. Eisenhower benadrukte vooral het belang van economische macht voor het voortbestaan van de vrije Westerse wereld¹³⁴. Volgens hem lag Sovjetgevaar vooral op de loer in een economische bedreiging.

1953 werd het jaar waarin de voortekenen voor de ondergang van het EDG-verdrag plaatsvonden; Stalin overleed, er was een periode van Détente, de opstand in Oost-Berlijn was het eerste verzet tegen de Sovjetoverheersing en er kwam een einde aan de Korea Oorlog op 27 juli 1953. Deze gebeurtenissen zorgden ervoor dat de dreiging afnam en zo ook de noodzaak voor een Europees leger en een Duitse herbewapening.

Monnet was zich bewust van de groeiende oppositie in eigen land en verzocht de Amerikaanse regering om haar steun aan de Europese integratie te laten zien door een lening te geven aan de EGKS. Monnet achtte de steunbetuiging in de vorm van een lening van essentieel belang. Zijn connecties met Bruce en Dulles speelden hierin een belangrijke rol. Bruce stelde aan Dulles voor om Monnet officieel te ontvangen in Washington. Dulles legde dit voor aan Eisenhower en deze keurde het goed waardoor Monnet begin juni officieel werd ontvangen en sprak met Eisenhower en Dulles. In Washington werd met name over de lening voor de EGKS gesproken. Door veel te lobbyen kreeg Monnet een officiële steunbetuiging van de Amerikaanse president en het Congres. Veel was te danken aan Dulles. Toch verschilden Monnet en Dulles van mening over hoe de steun aan de EDG en de Europese eenwording moest worden geuit. Monnet was voor aanmoediging van de EDG in combinatie met andere ontwikkelingen op Europese integratiegebied en wilde dat de Amerikaanse regering indirecte steun voor de EDG zou uiten door bijvoorbeeld een lening aan de EGKS. Dulles daarentegen wilde het proces van de EDG openlijk aansporen, zondig zelfs door dreigementen te uiten¹³⁵.

¹³³ P. Winand, *Eisenhower, Kennedy, and the United States of Europe*, (New York, 1993),36.

¹³⁴ Ibidem, 34.

¹³⁵ P. Mélandri, *Les Etats-Unis face à l'unification de l'Europe: 1945- 1954*, (Parijs, 1980), 395.

Op 14 maart 1953 ratificeerde de Bundestag het EDG-verdrag. Dit gaf een belangrijke stimulans aan de ontwikkelingen en het leek erop dat het Franse parlement nu niet lang op zich zou laten wachten. De Amerikaanse regering ging verder in het uitoefenen van druk om een ratificering van de Fransen te bespoedigen. Een maand na de Duitse ratificering verklaarde Dulles dat de doelen van de NAVO niet konden worden bereikt zonder een succes van het EDG-verdrag. De EDG werd steeds meer onderdeel van het Amerikaanse beleid en haar containment politiek. Mocht de EDG niet slagen en daarmee de NAVO belangen in Europa in gevaar brengen, omdat de Europese bondgenoten niet bereid waren Duitsland te herbewapenen en daarmee NAVO niet de steun gaven om haar tekorten aan te vullen, dan zou de Amerikaanse regering haar bedenkingen krijgen en nog eens goed over haar budget voor en beloftes aan Europa nadenken¹³⁶. Waarom zou de Amerikaanse regering eenzijdig geld blijven steken in de defensie van Europa, als de Europese staten zelf niet bereid waren om mee te werken aan hun eigen verdediging? Volgens Dulles was er geen alternatief voor de EDG¹³⁷. Niet alleen de Secretary of State Dulles wilde een snelle ratificering in het Franse parlement. Ook de Britse regering maakte duidelijk dat zij een ratificering wenste aan de Franse minister van buitenlandse zaken Georges Bideault¹³⁸. De Amerikaanse Ambassadeur, Douglas Dillon, dacht in september 1953 dat het Franse parlement binnen een overzienbare tijd het EDG-verdrag zou goedkeuren, aangezien Adenauer nu was herkozen. De Duitse regering zou nu in staat zijn om concessies te doen aan de Fransen betreffende de Saar¹³⁹. Dulles was het er mee eens dat het ijzer gesmeed moest worden nu het heet was en vond het tijd om de druk op te voeren, zodat het verdrag kon worden goedgekeurd en de EDG begin 1954 in werking kon worden gesteld. Dulles ging op zoek naar geloofwaardige alternatieven, om de Franse regering te laten geloven dat hij is staat was een andere weg te kiezen, buiten de invloed van de Franse regering. Hij deed steeds meer uitspraken waaruit de Franse regering tussen de regels door lichte dreigementen kon horen. Dulles vertelde Bideault dat de tijd was aangebroken dat de Amerikaanse regering resultaten ging zien van haar investeringen in de Europese integratie, anders moest zij op zoek naar alternatieven¹⁴⁰. Om de Franse regering tegemoet te komen in de hoop een snelle ratificering te krijgen, verdubbelde de Amerikaanse regering bijna het budget voor de Fransen in Frans-Indo-China. Daarnaast keurde president Eisenhower een verklaring goed van de National Security Council, NSC 160/1, waarin het belang van een Duitse herbewapening via de EDG werd bevestigd. De Amerikaanse regering beloofde

¹³⁶ P. Mélandri, *Les Etats- Unis face à l'unification de l'Europe: 1945- 1954*, (Parijs, 1980), 405.

¹³⁷ P. Winand, *Eisenhower, Kennedy, and the United States of Europe*, (New York, 1993), 47.

¹³⁸ *FRUS, 1952- 1954*, volume 5 deel 1, Memorandum by the Assistent Secretary of State for European Affairs to the Secretary of State, 794.

¹³⁹ P. Winand, *Eisenhower, Kennedy, and the United States of Europe*, (New York, 1993), 47.

¹⁴⁰ *FRUS 1952- 1954*, volume 5 deel 1, The United States Observer of the European Defense Community, Bruce, to the Department of State, 827.

met alle middelen de EDG en de ratificering van haar verdrag te zullen ondersteunen. Ondanks dat er geen goede alternatieven waren gevonden, weerhield het Dulles er niet van dit argument tegen Bideault te blijven gebruiken. Ook andere vertegenwoordigers van de Amerikaanse regeringen deden dusdanige uitspraken. Douglas Dillon en Douglas MacArthur uitten soortgelijke bedreigingen tegenover premier Laniel¹⁴¹.

Dulles schrijft in november een brief aan Adenauer waarin hij zijn teleurstelling uit over de langzame ontwikkeling. Wederom benadrukt hij het belang van de EDG voor de integratie van Frankrijk en Duitsland en de basis voor een sterk Europa. Daarnaast worden er weer dreigingen geuit. De investeringen van de Amerikaanse regering moeten wat opleveren op langere termijn.

Hij verzoekt de Duitse regering zich in de onderhandelingen van de Saar gemakkelijker op te stellen en de obstakels uit de weg te ruimen¹⁴².

Begin december kwamen op de Bermuda Conferentie afgevaardigden van de Amerikaanse, Franse en Britse regering bij elkaar. Minister Bideault benadrukte dat er alleen een ratificering van het EDG-verdrag kon komen als de Saar een autonoom gebied bleef. Eigenlijk was de Franse regering niet van plan om het EDG-verdrag in de komen maanden te laten ratificeren. Er moesten eerst meer garanties komen van de Britse en Amerikaanse regering wilde het verdrag een kans maken tegenover de linkse en rechtse oppositie. Bideault vroeg op de conferentie aan Churchill en Eisenhower een garantie van 20 jaar voor de Britse en Amerikaanse troepen op het continent. Als Frankrijk zijn troepen moest verenigen met de troepen van haar vijand, dan mochten zij ook een offer van de andere bondgenoten verwachten. Eisenhower stond niet open voor het idee om te beloven de Amerikaanse troepen voor 20 jaar in Europa te houden. Eisenhower en Dulles benadrukten beiden dat zonder de EDG de NAVO zou moeten worden herzien¹⁴³. Het beleid van Dulles om steun uit te spreken en tegelijkertijd te dreigen als het komt tot een afwijzing van de EDG komt op zijn hoogtepunt in de toespraak die Dulles geeft op 14 december 1953 voor het bestuursorgaan van de NAVO, de Noord Atlantische Raad¹⁴⁴. Het idee was om de Franse regering te shockeren, zodat zij het verdrag zouden voorleggen aan het Franse parlement. Dulles verklaarde voor de raad dat mocht de totstandkoming van de EDG falen en Duitsland en Frankrijk in aparte richtingen verder gaan, waardoor de oude vijandschap weer kon opwakkeren en Europa geen veilig gebied worden, dit zou leiden tot een herziening van het Amerikaanse beleid¹⁴⁵. De volgende dag verklaarde Dulles dat de

¹⁴¹ *FRUS, 1952- 1954*, volume 5 deel 1, The Ambassador in France (Dillon) to The Department of State, 23 oktober 1953, 828-829.

¹⁴² *FRUS 1952- 1954*, volume 5 deel 1, De Secretary of State aan Adenauer, 20 november 1953, 854-855.

¹⁴³ P. Winand, *Eisenhower, Kennedy, and the United States of Europe*, (New York, 1993), 50.

¹⁴⁴ *FRUS, 1952-1954*: volume 1, Statement by Secretary of State to the North Atlantic Council, 14 december 1953, 463.

¹⁴⁵ *FRUS 1952- 1954*, volume 6, 337-346.

Amerikaanse regering niet op zoek was naar een alternatief, maar een situatie wilde creëren waarin de Europese staten de juiste beslissing zouden nemen. Mochten zij dat niet doen, dan stonden zij er alleen voor.

De Amerikaanse druk had niet het bedoelde effect. De Franse regering raakte er zeer door geïrriteerd en zag de EDG steeds meer als een Amerikaans opgelegd plan. Monnet had in december 1953 meerdere gesprekken in Parijs met Dulles, de Amerikaanse minister van financiën Humphrey, Stassen van buitenlandse operaties en hun adviseurs over de lening van de EGKS. Monnet stelde voor dat de Amerikaanse regering haar steun zou uiten voor de Europese integratie door het Congres te vragen goedkeuring te geven voor de lening, waardoor de EDG geholpen zou zijn bij een mogelijke ratificering in het Franse parlement.

Adenauer steunde Monnet in zijn plan. Dulles werd milder in zijn toon en benadrukte erna de vooruitgang die was geboekt. De Amerikaanse regering deed echter geen verzoek bij het Congres om de gevraagde lening door Monnet voor 500 miljoen goed te keuren. Monnet had op deze wijze weinig om te laten zien en kon niet de steunbetuiging voor de EDG verkrijgen¹⁴⁶.

In februari hadden Dulles en Monnet meer succes en was de Amerikaanse regering bereid te verklaren dat de onderhandelingen voor de lening zouden worden gestart. Monnet vertrok in april 1954 naar de Washington om verder te spreken en te lobbyen voor de lening. Hij vond het van groot belang dat de Amerikaanse regering een gebaar van steun zou maken in een tijd waar dit cruciaal was voor het EDG-verdrag. Humphrey was niet bereid om een lening te geven hoger dan 100 miljoen voor 25 jaar. De overeenkomst werd getekend op 23 april 1954, maar kwam niet op tijd om het EDG-verdrag te redden¹⁴⁷.

In April was het EDG-verdrag geratificeerd in vier landen; Duitsland, Nederland, België en Luxemburg. Officieel kwam de Italiaanse regering er niet voor uit, maar zij wilde hulp in de verdediging van haar rechten omtrent de situatie betreffende Trieste. Kwam deze steun dan zou een soepele ratificering volgen. De situatie in Frankrijk zou echter snel veranderen. Begin april lanceerde de Gaulle een aanval op het EDG-verdrag en de situatie in Frans-Indo-China verslechterde snel voor de Fransen. Laniel en Bideault hadden met name steun nodig van de Amerikaanse regering op militair en diplomatiek gebied. Op 22 april, vier dagen voor de conferentie in Genève, hadden de Franse generaal Paul Ely en Bideault, Dulles en Dillon gesmeekt om in te grijpen in Frans-Indo-China¹⁴⁸. Dulles hield vast aan de Amerikaanse positie niet te willen interveniëren als de Britse regering niet

¹⁴⁶ *FRUS, 1952- 1954*, volume 6, 355.

¹⁴⁷ *FRUS, 1952- 1954*, volume 6, 377-385.

¹⁴⁸ P. Winand, *Eisenhower, Kennedy, and the United States of Europe*, (New York, 1993), 57.

meedeed¹⁴⁹. Daarnaast was Eisenhower er bang voor dat als zij ingrepen dat de Chinese regering troepen zou sturen, wat mogelijk kon leiden tot een derde wereldoorlog. Daarnaast was de Amerikaanse regering vanuit historisch perspectief anti-imperialistisch en daardoor alleen bereid te interveniëren als Frans-Indo-China vervolgens onafhankelijk zou worden, waartoe de Franse regering niet bereid was. Wel meldde Dulles de volgende dag aan Eisenhower dat als Dien Bien Phu zou vallen, de kansen voor het slagen van het EDG-verdrag ernstig afnamen¹⁵⁰. Op 7 mei viel Dien Bien Phu. Laniel verbond op de Conferentie van Genève, die was begonnen op 26 april, de EDG aan een oplossing voor Frans-Indo-China. Echter op 12 juni werd de regering Laniel door het parlement naar huis gestuurd als gevolg van Dien Bien Phu en hun poging om de Amerikaanse regering te laten ingrijpen¹⁵¹. Pierre Mendès-France werd gevraagd een nieuwe regering te vormen. Ook hij bleef het lot van de EDG aan een goede uitkomst voor Frans-Indo-China verbinden. Hij zei tegen de Amerikaanse afgevaardigden dat als de crisis werd opgelost en de Franse soldaten terug konden keren, het EDG-verdrag een grotere kans van slagen zou hebben. Als er eerst een goede oplossing kwam zou dit hem meer prestige geven in het parlement, waardoor de steun voor het EDG-verdrag zou verbeteren. De Amerikaanse overheid weigerde te interveniëren om dezelfde redenen die zij eerder hadden uiteengezet.

Mendès-France deed begin augustus nog een poging om het verdrag substantieel te veranderen. Van 19 tot en met 22 augustus kwamen de zes ministers van buitenlandse zaken bij elkaar in Brussel. Mendès-France wilde het supranationale aspect van de EDG aanzienlijk verminderen en elk land een veto geven¹⁵². Het State Department en de vijf overige regeringen vonden het voorstel onacceptabel¹⁵³. Spaak kwam met een tegenvoorstel. Mendès-France wees het voorstel af. Logischerwijs speelde de opgevoerde Amerikaanse druk en de weigering van de Amerikaanse regering om te interveniëren een rol in de afwijzing van het EDG-verdrag. De Amerikaanse druk gaf de Fransen het gevoel dat hen iets opgedrongen werd. Als gevolg van de oorlog wilde de Franse regering vrij kunnen beslissen over haar divisies en minder divisies leveren aan het Europese leger, waardoor zij minder beslissingsrecht kreeg en niet meer kon domineren ten koste van Duitsland en Italië. Hierdoor werd de EDG een stuk minder aantrekkelijk.

Zoals eerder genoemd werd het EDG-verdrag van rechts aangevallen door de Gaullisten, ook de communisten waren tegen het verdrag. Ieder van hen had ongeveer een kwart van de zetels in het

¹⁴⁹ G. Herring, 'A Good Stout Effort: John Foster Dulles and the Indochina Crisis, 1954-1955', in: R. Immerman, ed., *John Foster Dulles and the Diplomacy of the Cold War*, (Princeton, 1990), 218.

¹⁵⁰ *FRUS, 1952- 1954*, volume 5, The Secretary of State to the President, Parijs, 22 april 1954, 958.

¹⁵¹ *FRUS, 1952- 1954*, volume 5, note 4, 969.

¹⁵² *FRUS, 1952- 1954*, volume 5, Memorandum of Discussion held at the 187th Meeting of the National Security Council, 4 maart 1954, 887.

¹⁵³ *Ibidem*

Frans parlement, waardoor er geen meerderheid was voor het EDG-verdrag. De Gaulle was tegen een verbintenis. Hij vond dat Frankrijk sterk en onafhankelijk moest zijn in haar buitenlands beleid. In zijn ogen was een herbewapening van West-Duitsland onder de huidige omstandigheden nadelig. De communisten waren tegen elk verdrag dat Europa meer met de Verenigde Staten en met het Westen zou verbinden en een Sovjet invloed zou benadelen

Mendès-France was geen voorstander van het EDG-verdrag. Hij legde het verdrag op 28 augustus voor aan het parlement om over te stemmen zonder enige toelichting en weigerde een positie in te nemen¹⁵⁴. Op 30 augustus 1954 zei het Frans parlement “nee” tegen het EDG-verdrag .

Dulles was woedend en reageerde teleurgesteld. Hij gaf de schuld aan het Frans nationalisme en communisme¹⁵⁵. Twee weken erna reisde Dulles af naar Duitsland om Adenauer gerust te stellen. De

Amerikaanse regering was nog steeds van plan om de Duitse soevereiniteit te herstellen

Kort daarna nam Athony Eden het initiatief en nodigde de regeringen uit. Op de bijeenkomst in Londen stelde hij voor een Duitse herbewapening via het verdrag van Brussel te laten verlopen door deze uit te breiden met meer bondgenoten¹⁵⁶. Ondanks de eerdere dreigementen had de

Amerikaanse regering geen ander plan voor een Duitse herbewapening dan de EDG en volgde de Britse regering in haar initiatief. Het verdrag van Brussel werd omgevormd tot de West Europese Unie (WEU) en Italië en Duitsland werden lid. De WEU werd ondergeschikt aan de NAVO, waardoor de Amerikaanse troepen voor de garanties zorgden tegen Duitsland. De bondgenoten van Duitsland controleerden de Duitse marine en luchtmacht en de Duitse regering mocht geen nucleaire wapens ontwikkelen. In ruil kreeg West-Duitsland volledige soevereiniteit. Eind december hadden alle parlementen het verdrag geratificeerd en op 5 mei 1955 werd de BRD erkend door haar bondgenoten. Zij werd op 9 mei lid van de NAVO.

Euratom en de Europese Economische Gemeenschap

Op 25 maart 1957 werden in Rome de verdragen voor de EEG en Euratom ondertekend door de zes lidstaten van de EGKS. Als laatste zal er worden gekeken naar de Amerikaanse betrokkenheid bij de ontwikkelingen die vooraf gingen aan de twee verdragen.

Aangezien het Amerikaanse beleid van grote druk en dreiging geen vruchten had afgeworpen, trok de Amerikaanse regering na het falen van de EDG zich meer terug op de achtergrond¹⁵⁷. Zonder twijfel bleef de Amerikaanse overheid de Europese integratie steunen en hopen op een ontwikkeling

¹⁵⁴ P. Winand, *Eisenhower, Kennedy, and the United States of Europe*, (New York, 1993), 60.

¹⁵⁵ *FRUS, 1952- 1954*, volume 5, Dulles to Embassy in France, 30 augustus 1954, 1120.

¹⁵⁶ E. Fursdon, *The European Defence Community*, (Londen, 1980), 292.

¹⁵⁷ G. Lundestad, *The United States and Western Europe since 1945*, (New York, 2003), 83.

van Europees federalisme¹⁵⁸. West-Duitsland moest stevig verbonden worden met het Westen. Eind 1955 gaf zij de voorkeur aan het pad van de zes landen van de EGKS tegenover de Britse wijze van intergouvernementele integratie¹⁵⁹.

Eisenhouwer hoopte op verdere ontwikkelingen van de Europese integratie, mogelijk via een economische route. Al snel werd duidelijk voor de Amerikaanse regering dat verdere integratie zou plaatsvinden op het gebied van kernenergie en een gemeenschappelijke markt¹⁶⁰.

Niet lang na het falen van de EDG stelde Monnet een verdere economische integratie in de sector van de kernenergie voor. Het tweede project werd gesteund door de regeringen van de Benelux landen en werd naar voor geschoven door de Nederlandse minister van buitenlandse zaken, Johan Willem Beyen. Het idee van een gezamenlijk markt was eerder voor gesteld tijdens de onderhandelingen van de EDG, maar zonder succes. De twee projecten zouden aan elkaar worden verbonden.

De EEG.

In eerste instantie zou men denken dat de Amerikaanse regering een voorstander zou zijn van een gemeenschappelijke markt. Één van de meest ambitieuze ideeën, die de Amerikaanse regering met behulp van de OEEB wilde uitvoeren was een douane-unie en zij zag graag een einde komen aan de nationalistische protectionistische politiek¹⁶¹. Echter na de mislukking van de EDG was de Amerikaanse regering voorzichtiger geworden. Zij dacht dat dit plan mogelijk te ambitieus was en nooit door de Franse protectionisten zou worden goedgekeurd. Daarnaast kon een Europese gezamenlijk markt mogelijk protectionistische praktijken met zich meebrengen¹⁶². Dulles vond dat Euratom voorrang moest krijgen, omdat hij bang was dat de moeilijke en complexe onderhandelingen voor een gemeenschappelijke markt verdere Europese integratie zou tegenhouden en mogelijk definitief een einde zou maken aan het proces. Maar de Franse regering reageerde wonderbaarlijk genoeg niet gelijk afwijzend op het idee van een gemeenschappelijke markt en in de maanden na de Conferentie van Venetië, 29 tot 30 mei 1956, groeide de Amerikaanse interesse in de gemeenschappelijke markt. Op deze conferentie werd aan Spaak gevraagd om twee verdragen op te stellen voor Euratom en de EEG¹⁶³.

¹⁵⁸ Jean Monnet, *Memoirs*, (Londen, 1978), 379- 389.

¹⁵⁹ P. Winand, *Eisenhower, Kennedy, and the United States of Europe*, (New York, 1993), 78.

¹⁶⁰ J. Helmreich, 'The United States and the Formation of Euratom', in: *Diplomatic History*, Summer 1991, 388.

¹⁶¹ G. Lundestad, *The United States and Western Europe since 1945*, (New York, 2003), 83.

¹⁶² P. Winand, *Eisenhower, Kennedy, and the United States of Europe*, (New York, 1993), 109.

¹⁶³ P. Gerbet, *Construction de L'Europe*, (Parijs, 1983), 213.

Nu de onderhandelingen voor de twee organisaties voorspoedig verliepen, begon de Amerikaanse regering na te denken over de consequenties van een eventuele gemeenschappelijke markt voor de Verenigde Staten. De Council on Foreign Economic Policy bestudeerde de mogelijke effecten. Ondertussen stelde het State Departement op welke scenario's in de ontwikkeling naar een gemeenschappelijke markt acceptabel waren voor de Verenigde Staten. Discriminatie tegenover landen buiten de markt, als het gevolg van een douane-unie, was acceptabel, omdat het opheffen van onderlinge barrières zorgden voor een soepelere verspreiding van goederen en kon bijdragen aan een uitbreiding van de wereldhandel¹⁶⁴. Aan de andere kant vond Dulles de instituties van de EEG niet krachtig genoeg en vroeg zich af of deze in staat zouden zijn om onafhankelijk van de nationale economieën te functioneren. Daarnaast maakte hij zich zorgen in hoeverre particuliere bedrijven zelf mochten bepalen om barrières op te werpen tegenover landen die geen lid waren en werd er met lichte argwaan gekeken naar de ontwikkeling betreffende het landbouwbeleid. Net als Monnet gaf de Amerikaanse overheid ook de voorkeur aan Euratom. Dat blijkt uit de hoeveelheid tijd die de Amerikaanse regering spendeerde aan Euratom, veel meer dan aan de gemeenschappelijke markt. Er werd geen inhoudelijke discussie gevoerd binnen de Amerikaanse regering over de gevolgen van een eventuele gezamenlijk markt en Dulles bleef het belang benadrukken dat eventuele moeizame onderhandelingen voor een gemeenschappelijke markt de onderhandelingen voor Euratom niet mochten ophouden¹⁶⁵.

Over het algemeen hield de Amerikaanse regering zich afzijdig in de ontwikkeling van het verdrag voor de EEG. Als de onderhandelingen niet de concretisering van het Euratom-verdrag in de weg stonden, kreeg het de zegen van Dulles en Eisenhower. De EEG zou uiteindelijk een groot succes worden.

Euratom.

Ondanks het falen van de EDG bleef de Amerikaanse regering in een Europese integratie geloven. De Amerikaanse overheid dacht dat de herleving van het Europese integratie proces via Euratom haalbaar was, zeker met haar hulp¹⁶⁶. De atoomgemeenschap kon steun geven aan de EGKS. Daarnaast was atoomenergie het enige gebied op dat moment wat gevoelig leek voor een stimulans van buitenaf. De Amerikaanse regering had duidelijk de macht om Euratom te maken of te breken,

¹⁶⁴ P. Winand, *Eisenhower, Kennedy, and the United States of Europe*, (New York, 1993), 110.

¹⁶⁵ *FRUS, 1955- 1957*, volume 4, Memorandum of Conversation, Departement of State, 14 mei 1956, 441.

¹⁶⁶ *FRUS, 1955- 1957*, volume 4, The Acting Director for the Office of European Regional Affairs (Palmer) to the Councillor of the Embassy in Belgium (Sprouse), 8 juli 1955, 312.

want op nucleair gebied was Europa afhankelijk van de Verenigde Staten, zowel op technisch gebied als voor het uranium¹⁶⁷.

Op het gebied van nucleaire samenwerking met Europa had de Amerikaanse regering twee opties; Euratom of bilaterale overeenkomsten. Hoewel er al bilaterale overeenkomsten bestonden met enkele Europese staten, gaf Washington de voorkeur aan Euratom, omdat via de bilaterale overeenkomsten Europa een atoomsatelliet van de Verenigde Staten zou worden¹⁶⁸.

Zij kon op deze wijze financiële steun leveren voor de nieuwe Europese organisatie en haar stempel drukken op de ontwikkeling¹⁶⁹. Dulles besloot dat de route van de zes landen van de EGKS de beste route was om een atoomenergie organisatie tot stand te brengen. Vervolgens besprak Dulles met Eisenhower het plan en stelde voor om zo min mogelijk bilaterale afspraken op het gebied van atoomenergie met de zes landen te maken om het integratieproces niet te verstoren¹⁷⁰. In plaats van toekomstige bilaterale overeenkomsten werd het aantrekkelijker om het pad van de zes landen te volgen, doordat de Amerikaanse regering meer middelen zou verstrekken aan Euratom dan aan een individueel land¹⁷¹. Het lidmaatschap van de gemeenschap maakte het voor de Amerikaanse regering ook makkelijker te verdedigen om geheime informatie toegankelijk te maken¹⁷².

De Amerikaanse overheid had haar lessen uit het EDG-debacle getrokken en streefde nu een andere methode na. Bij de deelname aan Euratom moesten alle landen het gevoel krijgen dat zij er beter van werden. René Mayer, president EGKS, kwam met het idee dat alle deelnemende landen hun kennis moesten delen. Op deze wijze kon het Franse parlement het voordeel inzien van een Franse deelname doordat zij werden gecompenseerd voor de Franse kennis; daarbij kon het de partijen in het parlement verenigen¹⁷³. Op deze wijze waren meerdere landen betrokken, die allen controle uitoefende op de voorraad verrijkt uranium; ook was het eenvoudiger om internationale controle uit te oefenden.

Een andere les die was geleerd als gevolg van de EDG was dat de Amerikaanse overheid een lidmaatschap voor de Europese landen aantrekkelijk moest maken¹⁷⁴. De aantrekkingskracht voor

¹⁶⁷ G. Lundestad, *The United States and Western Europe since 1945*, (New York, 2003), 83.

¹⁶⁸ G. Lundestad, *The United States and Western Europe since 1945*, (New York, 2003), 83.

¹⁶⁹ *FRUS, 1955- 1957*, volume 4, Despatch from the Ambassador in the United Kingdom to the Department of State, Londen, 5 juli 1955, 310.

¹⁷⁰ P. Winand, *Eisenhower, Kennedy, and the United States of Europe*, (New York, 1993), 84.

¹⁷¹ J. Helmreich, 'The United States and the Formation of Euratom', in: *Diplomatic History*, Summer 1991, 397-399.

¹⁷² *FRUS, 1955- 1957*, volume 4, Letter from Howard Robinson to the Assistant Secretary of State for Policy Planning (Bowie), 27 december 1955, 381.

¹⁷³ *FRUS, 1955- 1957*, volume 4, Telegram from Ambassador Dillon to the State department, 18 juli 1955, 320-321.

¹⁷⁴ *FRUS, 1955- 1957*, volume 4, Letter from Special Assistant to the Ambassador in France (Robinson) to Assistant Secretary of State for Policy Planning (Bowie), 27 december 1955, 381.

Euratom was de kennis over atoomenergie van de Verenigde Staten. Daarnaast zouden de zes staten uranium krijgen van de Verenigde Staten voor een aantrekkelijke prijs. De Amerikaanse regering was niet bereid de kennis te delen voor het verrijken van uranium aangezien dit de zelfde kennis betrof voor het maken van kernwapens. Ook zou een voorstel om kennis te delen op dit gebied nooit worden goedgekeurd door het Congres. Ook wilden de Amerikaanse overheid niet het risico lopen dat een fabriek die uranium verrijkte in Europa werd overgenomen door de communisten. Als laatste was het voor de Amerikaanse overheid economisch aantrekkelijk, omdat zij het monopolie voor verrijkt uranium in zou blijven behouden, waardoor de West-Europese staten afhankelijk van hen werden¹⁷⁵. Maar om de Europese staten te weerhouden om zelf een dergelijke fabriek te bouwen voor het verrijken van uranium moest de Amerikaanse regering met een aantrekkelijk aanbod komen, zeker voor de Franse overheid. Zo kwam de Amerikaanse regering op het idee om een grote hoeveelheid uranium toegankelijk te maken voor de Europese staten tegen een gereduceerde prijs¹⁷⁶. Daarbij gaf zij de garantie dat er een bijna ongelimiteerde voorraad uranium voor de kerncentrales in Europa toegankelijk zou blijven.

Vanaf januari 1956 onderzochten het State Department en de Atomic Energy Commission de mogelijkheden voor Amerikaanse steun aan Euratom. Monnet lobbyde voor Euratom en had meerdere malen contact met Dulles. Monnet was overtuigd dat het plan zou gaan slagen.

Ondanks Monnet zijn overtuiging waren er enkele problemen in het tot stand brengen van Euratom, waarbij de handelingen van de Amerikaanse regering op positieve of negatieve wijze bijdroegen. Allereerst was het plan van Monnet voor Euratom namelijk niet het enige plan voor nucleaire ontwikkeling. De Britse regering schoof, na Messina, een plan voor nucleaire integratie naar voren via de OEEC. Hierdoor twijfelde het State Department of zij genoeg had gedaan om een Europese integratie op atoomenergiegebied tot stand te brengen en of zij niet duidelijker moest zijn in haar standpunt. Het State Department was bang, mochten de integratiepogingen falen, dat het nationalisme in Duitsland weer zou oplaaien.

Uiteindelijk gaf de Amerikaanse regering de voorkeur aan Euratom, omdat deze een eenheid vormde, in tegenstelling tot het voorstel van de Britten, en op deze wijze een meer bonafide weg ontstond om geheime informatie door te spelen. Ook zou Euratom, in de ogen van de Amerikaanse overheid, niet per definitie botsen met de regelgeving van de internationale controle over atoomkennis. Dit kon mogelijk worden omzeild door de oprichting van het Internationale Atoom Energie Agentschap, waar de Russen ook deel van uit zouden maken. Op deze wijze zou het voorstel

¹⁷⁵ P. Winand, *Eisenhower, Kennedy, and the United States of Europe*, (New York, 1993), 89.

¹⁷⁶ Department of State Bulletin, 19 maart 1956, 269-270.

mogelijk ook acceptabel worden voor de Sovjet regering. Assistent Secretary of State Livingston Merchant raadde president Eisenhower aan om een Europese gezamenlijke atoomautoriteit als een één staat te behandelen en dat er een open omgang moest zijn met de groep van vrijwillige lidstaten, die samenwerkten op het gebied van atoomenergie. Op deze wijze kon Euratom gemakkelijker worden gecontroleerd. Nadat de Franse regering interesse toonde in een atoomenergie gemeenschap, gaf Dulles steun aan de voorstellen van Merchant¹⁷⁷

De EGKS moest worden gebruikt om technische ondersteuning en financiële middelen te verstrekken aan de Europese staten om een onderzoeksprogramma op te zetten voor atoomenergie¹⁷⁸. Aan het begin van 1956 was Dulles er van overtuigd dat alleen Euratom tot een mogelijk Verenigde Staten van Europa kon leiden¹⁷⁹.

Ten tweede waren de mogelijkheden voor de Amerikaanse overheid om wetenschappelijke informatie uit te wisselen met andere landen op het gebied van atoomenergie gelimiteerd als gevolg van de Atomic Energy Act uit 1946. Het ontstaan van de Koude Oorlog en een mogelijke beperking door deze wet, zorgde ervoor dat de Amerikaanse regering flexibeler tegen de uitwisseling van informatie betreffende atoomenergie ging aankijken. Eind 1953 stelde president Eisenhower voor om de voorraden splijtmaterialen van de Verenigde Staten, de Sovjet Unie en het Verenigd Koninkrijk te verenigen, zodat alle landen hieruit konden putten voor vreedzame doeleinden. De Verenigde Naties moesten via een internationaal atoomenergieagentschap controle over het proces uitoefenen¹⁸⁰. Eisenhouwers achterliggende plan was om de Europese staten te helpen op deze wijze toegang te krijgen tot de informatie en daardoor minder afhankelijk te worden van olie uit het Midden-Oosten. Het initiatief was zeer belangrijk voor de ontwikkeling van Euratom en gaf duidelijk de Amerikaanse steun aan¹⁸¹.

Ten derde leverde de Belgische overheid op een bilaterale basis uranium, gewonnen in Kongo, aan de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk. De industriëlen in België gaven de voorkeur aan een bilaterale overeenkomst met de Amerikaanse overheid, waarin uranium uit Kongo werd verkocht in ruil voor verrijkt uranium en technologische kennis en assistentie¹⁸². Hiermee nam zij een bevoorrechte positie in onder de zes en mogelijk was zij niet bereid die op te geven. Daarnaast waren de Franssprekende Belgen in de regering net zo gevoelig voor mogelijke Amerikaanse inmenging in binnenlandse zaken als de Franse regering. De Amerikaanse regering had geleerd van het fiasco van

¹⁷⁷ Jean Monnet, *Memoirs*, (Londen, 1978), 417.

¹⁷⁸ J. Helmreich, 'The United States and the Formation of Euratom', in: *Diplomatic History*, Summer 1991, 397-398.

¹⁷⁹ *Ibidem*, 399.

¹⁸⁰ *Ibidem*, 389-390.

¹⁸¹ *Ibidem*, 390.

¹⁸² L. Scheinman, *Atomic Energy Policy in France under the Fourth Republic*, (Princeton, 1965), 144.

de EDG en Dulles was niet van plan om door middel van druk de Belgische regering in een overeenkomst te dwingen over atoomenergie.

Ten vierde was er ook in Duitsland een probleem. Duitse industriëlen dachten dat een bilaterale overeenkomst met de Verenigde Staten hen een betere positie zou opleveren. Zij wilden zelf in eigen land het bezit en de controle hebben over het uranium. Dit ging tegen het plan van Monnet in. Hij dacht dat een bilaterale overeenkomst tussen de Verenigde Staten en Duitsland het einde zou betekenen van Euratom¹⁸³. Een dussdanige overeenkomst zou mogelijk ook de Franse regering afschrikken. Hij vond dat de Amerikaanse overheid het uranium aan Euratom moest verkopen, zodat deze organisatie het kon verpachten aan publieke instellingen. Euratom moest de controle in handen hebben en niet de landen zelf¹⁸⁴. Spaak en Monnet drongen aan bij Dulles om aan de Duitse regering duidelijk te maken dat de Amerikaanse overheid de voorkeur gaf aan Euratom. Dulles ontmoette de Duitse minister van Buitenlandse zaken, Heinrich von Brentano, op 17 december 1956. Euratom moest het aankoopmonopolie voor het verrijkt uranium krijgen. Dulles maakte duidelijk dat Euratom de enige wijze was waarop er controle uitgeoefend kon worden over het uranium en dat de Amerikaanse overheid alleen haar steun aan dit project verleende¹⁸⁵. Op 3 december 1956 accepteerde de Duitse regering de voorwaarden¹⁸⁶. In ruil hiervoor zou Euratom niet het bezit over het uranium krijgen, maar zou het onder algehele controle van Euratom komen te staan¹⁸⁷.

Ten vijfde bestond het probleem van de ontwikkeling van een Franse atoombom. Mocht Frankrijk, binnen het lidmaatschap van Euratom, doorgaan met haar nucleair onderzoek om een atoombom te maken? In het voorstel van Monnet was het geen enkele lidstaat van Euratom toegestaan om atoomwapens te ontwikkelen. Het probleem moest eerst worden opgelost. Volgens de Amerikaanse ambassadeur Dillon zou een dussdanig bemoeienis in de Franse binnenlandse politiek op dezelfde tegenstand stuiten als bij de EDG¹⁸⁸. De Franse regering zou volgens hem nooit vrijwillig haar streven naar atoomwapens opgeven en mogelijk aandringen zou een Franse terugtrekking opleveren of Euratom hetzelfde lot geven als de EDG¹⁸⁹. De president van de EGKS Mayer en de Franse minister van buitenlandse zaken, Antoine Pinay, steunden Dillon in zijn visie. Dulles maakte een voorstel met betrekking tot het probleem. De lidstaten van Euratom zouden gedurende een bepaalde periode geen pogingen ondernemen om een atoombom te fabriceren en ondertussen trachtten de

¹⁸³ *FRUS, 1955- 1957*, volume 4, Memorandum of Conversation, Washington, 25 januari 1956, 501.

¹⁸⁴ *FRUS, 1955- 1957*, volume 4, note 4, Memorandum of Conversation, Parijs, 28 april 1956, 443.

¹⁸⁵ P. Winand, *Eisenhower, Kennedy, and the United States of Europe*, (New York, 1993), 87.

¹⁸⁶ *FRUS, 1955- 1957*, volume 4, Current Status of Euratom Negotiations, 3 december 1956, 443.

¹⁸⁷ *Ibidem*

¹⁸⁸ *FRUS, 1955- 1957*, volume 4, Telegram from Ambassador Dillon in France to the State Department, 3 februari 1956, 401-403.

¹⁸⁹ *Ibidem*, 401.

regeringen van de Verenigde Staten, het Verenigd Koninkrijk en de Sovjet Unie om tot een overeenkomst te komen om deze wapens te elimineren¹⁹⁰. Hoewel de Franse regering niet bereid was om haar onderzoeksprogramma op te geven en een atoombom wilde fabriceren in 1961, stemde zij in met een voorstel om geen atoomwapens te maken tussen 1956 en 1960¹⁹¹. Adenauer stemde ook in met het voorstel.

Ten slotte was er een probleem als gevolg van de Amerikaanse reactie op de Suez Crisis. Op 26 juli 1956 nationaliseerde de Egyptische president Nasser het Suezkanaal. In eerste instantie probeerde de Amerikaanse regering te bemiddelen tussen de Egyptische, Franse en Britse regering. De Franse en Britse regering overlegden in het geheim met de Israëlische regering over een tegenaanval. Zonder de Amerikaanse overheid te informeren over hun plannen, viel het Israëlische leger Egypte binnen en intervenueerden de Franse en Britse troepen. De Amerikaanse overheid reageerde door de diplomatieke banden te bekoelen, steunde VN-resolutie 119, die opriep tot de terugtrekking van de Britse en Franse troepen en sneed beide landen af van eventuele extra Amerikaanse olieleveranties. Doordat er door de afsluiting van het Suezkanaal een olie tekort was ontstaan in Europa vatte de Franse en Britse regering de laatste als een economische sanctie op. Ook de eis in de VN-resolutie om de troepen terug te trekken, zonder verdere eisen aan Nasser te stellen, zette kwaad bloed in Frankrijk. Als laatste was de Franse regering boos over het feit dat de Amerikaanse regering weigerde om de Franse en Britse regering te ontmoeten voor besprekingen om een gezamenlijk beleid op te stellen voor het Midden-Oosten. Als gevolg van de Amerikaanse houding trok de Franse regering de conclusie dat zij niet langer kon rekenen op Amerikaanse steun betreffende haar nationale veiligheid. Het was beter om zich op Europa te richten. Op deze wijze droeg de Amerikaanse regering niet op een positieve wijze bij, maar leidde het uiteindelijk wel tot een omwenteling in de Franse politiek om zich meer op Europese integratie te richten¹⁹².

Bijwijlen nam de Amerikaanse regering een positie in tegen haar bondgenoten, zoals in de Suez Crisis in 1956, maar waren de gevolgen positief voor de Europese integratie. Doordat de Amerikaanse regering in 1956 haar belangrijkste Europese bondgenoten vernederde, gaf dit een reden voor Frankrijk om niet langer hun heil te zoeken bij de Amerikaanse regering, maar juist van hen af te keren en te investeren in een sterker en hechter Europa¹⁹³.

¹⁹⁰ *FRUS, 1955- 1957*, volume 4, Memorandum of Conversation, 6 februari 1956, 406-407.

¹⁹¹ *FRUS, 1955- 1957*, volume 4, Current Status of Euratom Negotiations, 3 december 1956, 443.

¹⁹² *FRUS, 1955- 1957*, volume 4, Telegram from the Ambassador in Belgium (Alger) to the Department of State, Brussel, 19 december 1956, 497-498.

¹⁹³ Pierre Guillen, 'Europe as a Cure for French Impotence? Guy Mollet Government and the Negotiation of the Treaties of Rome', in: E. Di Nolfo ed., *Power in Europe? Volume II: Great Britain, France, Germany and Italy and the Origins of the EEC, 1952- 1957*, (New York, 1992), 516.

Het Amerikaanse beleid omtrent de Europese integratie ontwikkelde zich als gevolg van het ontstaan van de Koude Oorlog. Een geïntegreerd en welvarend Europa was beter bestand tegen het communisme. Enerzijds kan men zeggen dat de Amerikaanse regering de eerste impuls heeft gegeven aan het Europese integratieproces en in sommige onderhandelingen de doorslag gaf. Zonder de Amerikaanse aanwezigheid, haar veiligheidsgaranties en haar gezamenlijk beleid met de Britse regering in de Duitse bezettingszones zou de Franse regering nooit bereid zijn geweest om zo kort na de oorlog de oude aartsvijand in de armen te sluiten door het opstellen van het Schuman Plan. Zonder de Amerikaanse steun voor Euratom zou deze organisatie niet in de jaren '50 tot stand zijn gekomen.

Anderzijds is het makkelijk om de beperkingen aan te tonen van de Amerikaanse invloed op de Europese integratie. De Amerikaanse regering bleek niet in staat te zijn om de Europeanen een dusdanig organisatie voor de toepassing van de Marshall Hulp in Europa op te laten zetten zoals zij hadden gewild. Daar kwam slechts de OEEC uit voort. De EDG werd nooit geratificeerd in het Franse parlement ondanks alle moeite die het State Department had gestoken in onderhandelingen en alle bedreigingen van Dulles aan het adres van de Franse regering. De Amerikaanse druk agiteerde eerder de Franse politici, dan dat het haar aanzette tot ratificering.

De Amerikaanse regering zag meer mogelijkheden en hoopte op een succesvol Euratom, dat uiteindelijk werd overschaduwd door het succes van de EEG.

Het is waar dat veel Amerikanen in de Eisenhower regering een ideaal hadden van een federaal Europa volgens het Amerikaanse model. Maar het idealisme speelde altijd mee op de achtergrond. Op de korte termijn gaven zij ook de voorkeur aan de praktisch zaken die door de omstandigheden van die tijd waren ontstaan en waarvoor een oplossing gevonden moest worden. Dit blijkt bijvoorbeeld uit de continuering van het Franse atoomonderzoek. De Amerikaanse regering liet dit toe. Ook waren de omstandigheden als gevolg van de Koude Oorlog vaak de impulsen die van invloed waren op het Amerikaanse beleid en de steun voor de Europese integratie genereerden. De Amerikaanse regering zag Euratom als een kans om West-Duitsland nog steviger te verankeren in het westers bondgenootschap en de gezamenlijke belangen van Frankrijk en Duitsland te vergroten. Daarnaast gaf Euratom de beste kans om snel een kernenergie-industrie te ontwikkelen op het continent en de veiligste weg om steun te bieden door de Amerikaanse overheid.

De Amerikaanse regering was niet in staat om Europa direct te vormen naar haar maatstaven betreffende het integratieproces. De Europeanen besloten hoe de Europese integratie vorm moest krijgen. De Amerikaanse regering kon uiteraard meer steun geven aan het ene voorstel dan het andere. Alle Europese politici en beleidsmakers moesten rekening houden met de rol van de

Amerikaanse regering in Europa. Uiteindelijk waren het de regeringen van de zes landen die de vorm en het tempo van de Europese integratie in de jaren '50 bepaalden.

3 Het ontstaan van de Bilderberg Groep

Rond de Bilderberg Groep hangt een heimelijke sfeer als gevolg van het besloten karakter van de conferenties. Deelnemen kan slechts op uitnodiging en er wordt door de deelnemers niet over de inhoud van de conferenties gesproken met de pers. Dit heeft de groep al vele namen, verwijten en complottheorieën opgeleverd. In het ergste geval zou het gaan om een wereldregering met onderhouden geld van de CIA.

Een interessante groep dus zo op het eerste gezicht. Binnen het belang van deze thesis zal in dit hoofdstuk worden onderzocht wat de ware toedracht van de Bilderberg Groep was. Op deze wijze kan er beter inzicht worden verkregen of de Amerikaanse overheid een rol kon spelen via deze onofficiële internationale organisatie. De Bilderberg werd in het begin van de jaren '50 opgericht toen het proces van de Europese integratie al in volle gang was. De centrale vraag van dit hoofdstuk is; *“Hoe werd de Bilderberg Groep opgericht en met welk doel?”*

Het initiatief

De initiatiefnemer van de Bilderberg Groep en Conferenties was dr. Joseph Retinger¹⁹⁴. Retinger werd in de 19^e eeuw geboren in Krakau, toen nog onderdeel van Oostenrijk-Hongarije. Hij was 26 en studeerde aan Sorbonne in Parijs toen de Eerste Wereldoorlog uitbrak. Hij streed voor een vrij Polen. Na het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog vluchtte hij naar London en was hij adviseur van de Poolse regering in ballingschap. Hij liet zich op 56-jarige leeftijd in 1944 in Polen droppen door het Engelse Special Operations, dat onder leiding stond van generaal Sir Colin Gubbins. Hij had enkele miljoenen aan geld bij zich voor het verzet. Hij landde ongelukkig en liep verlamningsverschijnselen op aan zijn benen, maar de missie slaagde. Hij werd later door de R.A.F. op een brancard Polen weer uitgesmokkeld en terug naar Londen gebracht.

Na de Tweede Wereld oorlog wijdde hij zijn leven aan het versterken van een sterk democratisch Europa. Dat was zijn ideaal en alleen zo konden de gevaren uit het oosten buiten de deur worden gehouden. Retinger was een centrale figuur in de totstandkoming van verschillende organisatie en verenigingen, zoals de OEES, de Europese Beweging en het Europees Culturele Centrum¹⁹⁵. Het Congres in den Haag in 1948, waar de Raad van Europa ontstond, werd op zijn initiatief georganiseerd. Retinger was naast zijn idealisme voor Europa ook een realist en begreep dat een geïntegreerd Europa alleen kon ontstaan met de steun van de Verenigde Staten.

¹⁹⁴ V. Aubourg, 'Organizing Atlanticism: the Bilderberg Group and the Atlantic institute, 1952-1963', in: G. Scott-Smith en H. Krabbendam, ed., *The Cultural Cold War in Western Europe, 1945-1960*, (Londen, 2003), 93.

¹⁹⁵ P. Rijkens, *Handel en Wandel*, (Rotterdam, 1965), 135.

In 1952 keerde de stemming in Europa zicht steeds meer tegen de Verenigde Staten en Retinger maakte zich hier zorgen over. Retinger ging ervan uit dat als de stemming in Europa nog verder zou verslechteren en de relatie tussen Europa en de Verenigde Staten hieronder zouden lijden, dit een groot gevaar was voor de democratie in West-Europa en het communisme hierdoor de kans zou krijgen om te groeien. Retinger dacht dat de oprichting van een Atlantisch netwerk van belang was, omdat de trans-Atlantische relatie steeds meer werd ondermijnd door anti-Amerikanisme in Europa en groeiend isolationisme aan de Amerikaanse zijde¹⁹⁶.

De Bilderberg groep ontwikkelde zich uit verschillende kringen: Ten eerste uit de kringen rond de regeringen in ballingschap tijdens de Tweede Wereldoorlog in Londen. Na de oorlog organiseerde Retinger via de contacten die hij had overgehouden uit de oorlogstijd in Londen verschillende vergaderingen over Europese integratie. Paul Rijkens, Panayotis Pipinellis, Paul van Zeeland en Eelco van Kleffens worden met deze vergaderingen in verband gebracht en waren later lid van de Bilderberg Groep¹⁹⁷. Ten tweede uit de kringen rond de Europese Liga voor Economische Samenwerking (ELES), die in 1946 door Retinger en Paul van Zeeland werd opgericht. De liga werd opgericht ter bevordering van de wederopbouw en Europese eenwording. Deelnemers van ELES behoorden ook tot de eerste deelnemers van Bilderberg, bijvoorbeeld Edward Beddington-Behrens, Etienne de la Vallée Poussin en Louis Camu¹⁹⁸. Ten derde onder de aanhangers van de Europese Beweging¹⁹⁹. Retinger was de voormalig secretaris-generaal van deze beweging. Na zijn vertrek behield hij contacten bij de Raad van Europa en reisde hij nog vaak naar Straatsburg. Op deze wijze kende hij Guy Mollet.

Retinger sprak als eerste over zijn zorgen betreffende de trans-Atlantische relaties en zijn plannen voor een Atlantisch Netwerk met Paul Rijkens, de voorzitter van Unilever. In mei presenteerde Retinger, door een introductie van Rijkens, zijn plannen aan Prins Bernhard²⁰⁰. Prins Bernhard werd als voorzitter gevraagd. De prins wilde eerst advies inwinnen voordat hij instemde. Hij keerde zich tot Paul van Zeeland, de toenmalige Belgische minister van buitenlandse zaken. Ook hij was enthousiast en zo kwamen van Zeeland en Prins Bernhard bij de groep²⁰¹.

¹⁹⁶ J. Pomian, ed., *Joseph Retinger, Memoirs of an Eminence Gris*, (Londen, 1972).

¹⁹⁷ V. Aubourg, 'Organizing Atlanticism: the Bilderberg Group and the Atlantic institute, 1952-1963', in: G. Scott-Smith en H. Krabbendam, ed., *The Cultural Cold War in Western Europe, 1945-1960*, (Londen, 2003), 93.

¹⁹⁸ Ibidem

¹⁹⁹ H. Wilford, *The CIA, The british Left and the Cold War Calling the Tune?*, (Londen 2003), 242.

²⁰⁰ V. Aubourg, 'Organizing Atlanticism: the Bilderberg Group and the Atlantic institute, 1952-1963', in: G. Scott-Smith en H. Krabbendam, ed., *The Cultural Cold War in Western Europe, 1945-1960*, (Londen, 2003), 92.

²⁰¹ P. Rijkens, *Handel en Wandel*, (Rotterdam, 1965), 137.

Retinger had het plan om de situatie in kaart te brengen en zo tot een oplossing te komen. Ten eerste moest men via een enquête in verschillende landen nagaan hoe het kon dat het anti-Amerikanisme zo snel groeide²⁰². In elk land moest een vooraanstaand figuur uit het linkse en rechtse kamp dit organiseren. Alle resultaten moesten vervolgens verzameld worden en over de kritiek die in de verschillende Europese landen leefden, moest één rapport worden geschreven dat als basis kon dienen voor besprekingen met afgevaardigden uit de Verenigde Staten²⁰³. Eerst zou er een onderzoek in Europa plaatsvinden, waarna de resultaten aan een aantal Amerikaanse vooraanstaande figuren zouden worden voorgelegd die vervolgens het initiatief konden nemen om een soortgelijk onderzoek en rapport in de Verenigde Staten over Europa te doen. Deze stukken konden dan de basis vormen voor een conferentie, die op strikt vertrouwelijk basis zou plaats vinden zodat alle aanwezigen openhartig over de problemen konden praten.

Retinger was een voorstander van het uitoefenen van invloed door de elite bijeen te brengen de ideeën te verspreiden door middel van de invloed van de elite, in tegenstelling tot de invloed van de publieke opinie van de massa²⁰⁴.

Berhard hielp Retinger invloedrijke Europeanen te verzamelen om gedachten uit te wisselen en rapporten voor te bereiden over de oorzaken van het anti-Amerikanisme in Europa. De belangrijkste vraag die het onderzoek moest beantwoorden was: *“Hoe komt het dat er een anti-Amerikaanse wind is gaan waaien?”*²⁰⁵. Retinger en Prins Bernhard verzochten steeds twee vooraanstaande figuren uit verschillende Europese landen en Canada om rapporten op te stellen. Er kwamen rapporten binnen: uit België van Paul van Zeeland, uit Frankrijk van Guy Mollet (links) en Antoine Pinay, de premier (rechts), uit het Verenigd Koninkrijk van Hugh Gaitskell (links) en Lord Portal (rechts), uit Duitsland van de burgemeester van Hamburg Max Brauer (links) en de rechtse advocaat dr. Rudolf Mueller²⁰⁶. Prins Bernhard nam het rapport voor Nederland voor zijn rekening. Voor Italië leverde de premier Alcide de Gasperi een rapport in en uit Denemarken nam de minister van buitenlandse zaken, Ole Bjorn Kraft het rapport voor zijn rekening²⁰⁷. Uit de rapporten bleek dat de Amerikanen in enkele jaren erg impopulair waren geworden en dat er een aantal factoren voor deze trend was aan te wijzen. Ook kreeg Retinger al in 1952 een rapport uit de Verenigde Staten van A.J. Drexel Biddle. Hoewel Drexel Biddle niet officieel kon reageren op de stukken die Retinger hem toestuurde en niet wilde dat zijn naam werd genoemd als gevolg van zijn werkzaamheden binnen de Amerikaanse

²⁰² Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 1: EUROPEAN - AMERICAN RELATIONS. STRICTLY CONFIDENTIAL AND PERSONAL.

²⁰³ P. Rijkens, *Handel en Wandel*, (Rotterdam, 1965), 136.

²⁰⁴ H. Wilford, *The CIA, The british Left and the Cold War Calling the Tune?*, (Londen 2003), 242.

²⁰⁵ P. Rijkens, *Handel en Wandel*, (Rotterdam, 1965), 137.

²⁰⁶ Ibidem 138.

²⁰⁷ Ibidem

regering, leverde hij toch een stuk aan in 1952 en hoopt hij op deze wijze bij te dragen²⁰⁸. Drexel Biddle deelde de zorgen van Retinger en zag ook groeiende antipathie in de Verenigde Staten. Het probleem was in Europa urgenter. Hij moedigde de werkwijze van Retinger aan en benadrukt het belang van openheid om het wederzijds vertrouwen te laten groeien²⁰⁹.

Een aantal leden van de Europese groep kwam voor het eerst in het geheim bijeen op 25 september 1952 in het appartement van Baron Francois de Nervo in Parijs²¹⁰. Naast Retinger, Prins Bernhard en Paul Rijkens waren aanwezig de Italiaanse premier Alcide de Gasperi, de Belgische minister van buitenlandse zaken Paul van Zeeland, de Franse ex-premier Antoine Pinay, Generaal Sir Colin Gubbins, de Deense minister van buitenlandse zaken Ole Bjorn Kraft, de Franse vice-premier Guy Mollet, Rudolf Mueller en voormalig Grieks minister van buitenlandse zaken M. P. Pipinelis²¹¹. Op de vergadering wordt besloten dat Retinger naar aanleiding van alle kritiekpunten een samenvattend conceptrapport zal opstellen uit alle Europese rapporten. De namen van de auteurs zouden niet genoemd worden. Als alle leden het daarna eens waren met het rapport zou Retinger het geven aan dr. Averell Harriman, lid van de regering onder president Truman²¹². Het rapport werd door Prins Bernhard ook doorgespeeld aan zijn Amerikaanse vriend Walter Bedell Smith, een vismaatje van Bernhard en Chief of Staff onder generaal Eisenhower in de oorlog²¹³. De officiële Amerikaanse reactie op het rapport heeft lang op zich moeten wachten. Prins Bernhard moest herhaaldelijk vragen om een voorzitter voor te dragen voor de Amerikaanse groep²¹⁴. Veel Amerikaanse politici vonden het rapport te controversieel om tijdens een verkiezingsperiode op zich te nemen. Eisenhower won de verkiezingsstrijd en Bedell Smith werd benoemd tot onder Secretary of State. Bedell Smith schoof het verzoek van prins Bernhard door naar C.D. Jackson. Er werd getwijfeld aan Amerikaanse zijde of men wel in zee moest gaan met de Europese groep²¹⁵. Met name Jackson twijfelde aan Retinger en verdacht hem ervan een Britse spion te zijn²¹⁶. Jackson stelde uiteindelijk in oktober 1953 aan Bernhard voor om het Committee for National Trade Policy de taak op zich te laten

²⁰⁸ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 1: Brief 22 september 1952 van A.J. Drexel Biddle (Brig. General, U.S.A.) aan Dr. Rettinger.

²⁰⁹ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 1: EUROPEAN-AMERICAN RELATIONS. STRICTLY CONFEDENTIAL AND PERSONAL.

²¹⁰ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 2, MEETING HELD IN PARIS ON SEPTEMBER 25TH, 1952.

²¹¹ Ibidem

²¹² Ibidem

²¹³ G.W. Ball, *Memoirs. The Past Has Another Pattern*, (New York, 1982), 105.

²¹⁴ *C.D. Jackson Papers*, Eisenhower Presidential Library, Box 35 Bernhard (2), C.D. Jackson to A. Whiteman, 19 november 1954.

²¹⁵ P. Rijkens, *Handel en Wandel*, (Rotterdam, 1965), 138-139.

²¹⁶ H. Wilford, *The CIA, The british Left and the Cold War Calling the Tune?*, (Londen 2003), 243.

nemen²¹⁷. John S. Coleman was voorzitter en de overige leden waren Harry A. Bullis, John J. McCloy, Joseph P. Spang jr., Thomas B. McCabe, Morris S. Rosenthal, Charles H. Percy, George W. Ball, William L. Batt, Ralph L. Straus, Charles P. Taft en Headley en Edward Littlejohn. Deze groep heren stelde het Amerikaanse rapport op. Het rapport was klaar in november 1953, ruim een jaar nadat de Amerikanen waren uitgenodigd om deel te nemen.

Het rapport werd aan Retinger verstuurd en Gubbins maakte er een gezamenlijk rapport van.

Gubbins stelde een aantal gezamenlijke problemen vast en stelde ook een aantal oplossingen voor.

De oorzaken van frictie tussen de Europeanen en de Amerikanen

Wat waren nu precies de problemen in Europa en de Verenigde Staten? Wat stond er in deze rapporten?

Welke factoren waren van invloed op het anti-Amerikanisme en de scepsis tegenover Europa in de Amerikaanse opinie? Over het algemeen heerste er in Europa dankbaarheid en populariteit jegens de Amerikanen. Toch was er begin jaren '50 sprake van een kentering in beperkte kringen, met name onder de intellectuelen. Dit had in een aantal Europese landen een verschillende oorsprong. Met name in Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk speelde jaloezie een rol. Deze twee voormalige wereldmachten moesten wennen aan hun nieuwe positie binnen het politiek wereldtoneel en het afstaan van hun leidersrol aan de Verenigde Staten²¹⁸. De reactie in Duitsland moet worden gezien tegen de achtergrond van het verlies, de bezetting en de verdeling tussen Oost en West die was ontstaan²¹⁹. Er kan een onderscheid worden gemaakt tussen een aantal moeilijk op te lossen oorzaken en een aantal oorzaken als gevolg van beleid en dus mogelijk makkelijker te overkomen.

De moeilijk te overkomen oorzaken zijn het resultaat van de omstandigheden die niet simpelweg veranderd kunnen worden. Het eerste probleem ontstond doordat de meeste Europeanen zeer gevoelig waren voor een eventuele nieuwe oorlog en de vrees dat het Amerikaanse beleid hiertoe zou leiden²²⁰. In de ogen van de Europeanen waren de Amerikanen vechtlustig met hun aandringen op een herbewapening. De Europeanen dachten dat een nieuwe oorlog Europa en het Verenigd

²¹⁷ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 2, Brief van C.D. Jackson aan Bernhard, 2 OKT 1953.

²¹⁸ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 1: Report on European- American Relations. Report no. 1.

²¹⁹ Ibidem.

²²⁰ Ibidem

Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 1: ANTI-AMERICANISM IN BRITAIN, 1.

Koninkrijk zou vernietigen, terwijl de Verenigde Staten fysiek als land onaangeraakt zouden blijven²²¹. De Europeanen wantrouwden de Amerikaanse diplomatieke vaardigheden en stelden zich passiever op, maar zagen wel degelijk in dat een herbewapening de enige manier was om een toekomstige oorlog te voorkomen. De Amerikanen begrepen aan de andere kant de angst van de Europeanen aangezien zij dichterbij de Sovjet Unie leefden en begrepen dat zij de vrede wilden behouden. Ook de Amerikanen wilden graag vrede, maar niet zo graag als de Europeanen²²². Zij hadden dus een verschillende houding tegenover het communisme. Dit was een verschil in houding, maar niet zozeer een verschil van inschatting van het communistisch gevaar²²³. Het was een belangrijke bron van onbegrip. In de ogen van de Amerikanen wilden de Europeanen een oorlog tegen elke prijs afwenden en waren daardoor blind voor het gevaar dat de gehele Westerse wereld bedreigde²²⁴. Zij snapten niet dat intellectuele Europeanen zich neutraal konden opstellen en een vergelijking konden maken tussen het Russisch imperialisme en het Amerikaans imperialisme. Men vond de Europeanen naïef dat zij onderhandelden met een vijand die zich onbetrouwbaar had bewezen. Zij vonden dat de vreedzame co-existentie moest worden bereikt door het versterken van het Westers bondgenootschap en niet afhankelijk moest zijn van de gratie en zelfbeheersing van de Sovjet leiders²²⁵. Desalniettemin waren de Europeanen bang dat een onbehouden Amerikaans beleid hen mee zou trekken in een nieuwe oorlog. Na het einde van de Korea Oorlog nam deze angst enigszins af²²⁶. Het tweede probleem was de veranderde situatie in de internationale politiek. Veel Europeanen konden zich de tijd herinneren dat de Amerikaanse invloed in Europa verwaarloosbaar was. Door de groeiende Amerikaanse macht was er nu in zekere mate sprake van jaloezie bij sommige Europeanen en treurden zij over de tanende Europese macht²²⁷. Het gaf hen het gevoel een tweederangs macht te zijn geworden²²⁸. Als gevolg hiervan ontstond er kritiek, met name in het Verenigd Koninkrijk, over hoe de Amerikaanse regering omging met haar verantwoordelijkheid. Het derde probleem ontstond

²²¹ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 1: ANTI-AMERICANISM IN BRITAIN, 3.

²²² Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 1: Memorandum on American Attitudes toward relations with Europe. (geschreven door U.S. Drexel Biddle), 1.

²²³ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 1: European- American Relations. Strictly Confidential. Report No. 3. 7 en 8 februari, 1954, 3.

²²⁴ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 1: Memorandum on American Attitudes toward relations with Europe. (geschreven door U.S. Drexel Biddle), 1.

²²⁵ Ibidem 3.

²²⁶ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 1: Memorandum, 2.

²²⁷ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 1: Report on European- American Relations. Report no. 1

²²⁸ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 1: UNITED STATES OF AMERICA/EUROPE RELATIONSHIP (geschreven door: Paul Rijkens), 5.

door de aanname aan beide kanten van de oceaan dat de Europeanen en de Amerikanen tot dezelfde soort samenleving behoorden en hoewel veel waarden en normen werden gedeeld, waren er grote verschillen over welke methodes en manier van leven goed of slecht waren. Men ging er van uit dat als dit het geval was aan de ene kant dit ook het geval was aan de andere kant. Dit was met name het geval betreffende socialisme en vrij ondernemerschap. Zo werd socialisme in de Verenigde Staten verbonden aan het communisme waardoor de Amerikanen er argwanend tegenover stonden. Voor een Amerikaan was een communist een persoon die het communistische systeem wilde installeren, die de belangen van de Sovjetregering boven die van zijn eigen regering stelde en geweld zou gebruiken tegen zijn eigen regering om het communistisch doel te bereiken²²⁹. Een ander woord voor communisten in de Verenigde Staten was ook wel "Reds". Deze term werd niet alleen in de Amerikaanse pers gebruikt voor de communist zoals hierboven beschreven, maar ook voor een heel scala van links georiënteerde mensen in Europa, zoals socialisten. Als gevolg hiervan voelden in Europa veel mensen van verschillende democratische stromingen zich het doelwit van een onterechte aanval. De Amerikaanse opvatting was slechts toepasbaar op een klein deel van de communisten in West-Europa. In de landen waar de communisten veel aanhang hadden stemden mensen veelal op hen uit ontevredenheid over hun leefomstandigheden en niet zozeer omdat zij een communistisch bewind wilden²³⁰. Senator Joseph McCarthy droeg zeker niet bij aan betere relaties op dit punt. Op het probleem dat hij veroorzaakte zal ik later terugkomen. Anderzijds, vaak als gevolg van hun sterk vanuit de overheid gestuurde economische traditie, wantrouwden de Europeanen het vrije ondernemerschap dat door de Amerikanen zo hard werd gepromoot.

Als vierde hadden veel Europeanen een sterk gekleurd en verouder beeld van de gemiddelde Amerikaan en de Verenigde Staten. De gemiddelde Amerikaan was, in de ogen van de Europeaan, luidruchtig, sneller in staat om van de ene extreme naar de andere extreme over te stappen, minder gebalanceerd dan de Europeaan en liet zich ook niet leiden door traditie²³¹. In de ogen van de Amerikanen waren de Europeanen en met name de Britten niet langer assertief genoeg, hadden een hang naar het verleden, waren hypocriet en hun maniërisme irriteerde de Amerikanen²³². Er bestonden dus ook duidelijke beelden aan beide kanten van de oceaan over elkaars tekortkomingen. Als vijfde component was er weinig kennis in Europa over de Amerikaanse staatsinrichting en baarde het veel Europeanen zorgen dat het Congres onafhankelijk kon optreden van de regering. In Europa

²²⁹ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 1: European- American Relations. Strictly Confidential. Report No. 3. 7 en 8 februari, 1954, 4.

²³⁰ Ibidem, 5.

²³¹ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 1: UNITED STATES OF AMERICA/EUROPE RELATIONSHIP (geschreven door: Paul Rijkens), 2.

²³² Ibidem

spraken de regeringen voor het land en had niemand anders dat recht. Als gevolg hiervan was er in Europa veel onzekerheid, omdat in de ogen van de Europeanen door deze onafhankelijkheid van het Congres de Amerikaanse aanwezigheid en de stabiliteit van het Amerikaanse beleid onzeker waren²³³. Immers dit waren de beloftes van de uitvoerende macht en het Congres was kennelijk bij macht om dit terug te draaien. Dit was een constitutioneel probleem dat niet veranderd zou worden.

Naast deze moeilijk op te lossen oorzaken waren er problemen als gevolg van het beleid en de werkwijze. Deze problemen waren mogelijk makkelijker op te lossen. Deze oorzaken zijn onder te verdelen in meerdere categorieën. Psychologische oorzaken, economische omstandigheden die leidden tot frictie en politieke dan wel oorzaken als gevolg van beleid.

Psychologische problemen kunnen worden beschreven als emotionele oorzaken als gevolg van een tekort aan kennis en empathie voor tussen de Europeanen en Amerikanen. Ten eerste moesten beide kanten meer kennis van elkaar op doen. Enerzijds dienden de Amerikanen voorzichtiger op te treden en een andere benadering te kiezen als zij probeerden om hun ideeën te laten overnemen door de Europeanen. Anderzijds waren maar weinig Europeanen op de hoogte van de enorme ontwikkeling die had plaats gevonden in de laatste vier decennia in de Verenigde Staten. Ten tweede waren er als gevolg van de financiële en militaire steun duizenden Amerikaanse ambtenaren en soldaten in Europa. De relatie tussen de soldaten en de plaatselijke bevolking, met name in Verenigd-Koninkrijk, was niet goed. Elders in Europa waren de ambtenaren het probleem. Vaak waren de lage ambtenaren niet goed opgeleid en niet bekend met de cultuur van het land waar zij werkten met als gevolg het gebruik van verkeerde methoden en technieken. Met name in de bezette gebieden hadden ambtenaren aangedrongen op sociaal en economische maatregelen, die niet welkom waren bij de bevolking en geen steun hadden van de Amerikaanse opinie²³⁴. De ambtenaren gebruikten hun positie om sociale en economische experimenten uit te voeren, die in de Verenigde Staten niet zouden worden geaccepteerd. Daarnaast gebruikten sommigen hun positie om hun persoonlijke belangen te bevorderen²³⁵. Ook bestond er jaloezie betreffende de hoge levensstandaard van de Amerikanen²³⁶. Anderzijds konden de Europeanen worden veroordeeld over de wijze waarop zij misbruik maakten van de beperkte kennis bij de Amerikanen en hun vrijgevigheid. Ten derde bestond er een probleem als gevolg van het koloniale bezit van een aantal Europese landen en de

²³³ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 1: Report on European- American Relations. Report no. 1

²³⁴ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 1: UNITED STATES OF AMERICA/EUROPE RELATIONSHIP (geschreven door: Paul Rijkens), 5.

²³⁵ Ibidem

²³⁶ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 1: MEMORANDUM Additional Matters, 2.

Amerikaanse positie. In Europa bestond de gedachte dat de Amerikaanse regering met haar beleid weinig begrip had voor wat deze moederlanden hadden bereikt in haar kolonies en niet met alle feiten en omstandigheden rekening hield²³⁷. De houding aan de Amerikaanse zijde kwam deels voort uit het eigen koloniale verleden. In hun visie hadden alle volkeren direct recht op zelfbeschikking²³⁸. Hoewel men in de Verenigde Staten ook begreep dat sommige landen nog niet klaar waren voor onafhankelijkheid en onafhankelijkheid in het geval van sommige kolonies binnen de bestaande internationale situatie een gevaar kon opleveren binnen de oost-west verhoudingen, was het in de Verenigde Staten een breed gedeelde mening dat het bestaan van de koloniale regimes op de lange termijn onhoudbaar zou zijn en bovendien te duur zou worden²³⁹. Zij vonden dat de kolonies meer zelfbestuur moesten krijgen en meer onafhankelijkheid en waren wantrouwend jegens de snelheid waarmee de Europese moederlanden richting deze doelen werkten.

Ten vierde veroorzaakte de verslaggeving van een aantal Europese nationale kranten problemen. Zij lieten geen kans onbenut om de fouten van de Amerikanen te benadrukken en beschuldigden de Amerikaanse regering van imperialisme. De Amerikaanse bevolking nam hier aanstoot aan.

Anderzijds verschenen er ook een aantal Amerikaanse artikelen waar een bepaalde bevooroordeeldheid uit sprak die aanstootgevend was voor delen van de Europese bevolking.

De vijfde factor van ergernis was het management van Amerikaanse overheidsfondsen in Europa, waarvan de West-Europeanen vonden dat dit niet efficiënt geregeld was. In Europa moest men gedurende de wederopbouw op alle nodige uitgaven bezuinigen en overheidssubsidies stonden dan ook onder strenge administratieve controle. Veel ontevredenheid kwam voort uit de jaloezie over de immense sommen geld die werden gespendeerd door de Amerikaanse regering en de insufficiëntie van controle door de Amerikaanse overheid over de uitgaven door ongeschikte agentschappen en personen²⁴⁰. Dit probleem was het gevolg van de snelheid waarmee het Marshall Pogramma in Europa werd geïmplementeerd.

Ten zesde zorgden de uitspraken en politieke handelingen van senator Joseph McCarthy en de gevolgen van zijn anti-communistische beleid op de Amerikaanse opinie voor een golf van afwijzende

²³⁷ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 1: Report on European- American Relations. Report no. 1.

²³⁸ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 1: European- American Relations. Strictly Confidential. Report No. 3. 7 en 8 februari, 1954, 10.

²³⁹ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 1: Memorandum on American Attitudes toward relations with Europe. (geschreven door U.S. Drexel Biddle), 11-12.

²⁴⁰ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 1: MEMORANDUM Additional Matters, 2.

reacties in Europa²⁴¹. Hierdoor werden alle communisten en socialisten in Europa gezien als directe handlangers van Moskou. De Amerikaanse overheid kon weinig doen om McCarthy te beperken. Sterker nodig McCarthy wist een atmosfeer te creëren die de bewegingsvrijheid in Europa van de Amerikaanse regering wist te beperken onder andere betreffende de Oost-West handel²⁴². De Amerikaanse regering moest duidelijk het verschil laten zien tussen haar optreden en het handelen van McCarthy betreffende onderzoek naar communistische activiteiten²⁴³. Zijn hysterische praktijken zorgden voor afkeer in vele Europese kringen, ook in de rechtse kringen²⁴⁴.

Als volgende moet worden genoemd dat sommige Amerikanen in Europa de indruk gaven dat zij hun manier van leven wilden exporteren. Hoewel dit niet het geval was, gaf dit irritaties in sommige kringen²⁴⁵.

Ook een probleem was de houding tegenover de neutrale landen. Hier bestonden wederzijdse irritaties over. In de Verenigde Staten had de visie “als je niet voor ons bent, ben je tegen ons” de overhand. Zij zagen het geen partij kiezen als bedrieglijk en laf en als een bedreiging voor de westerse wereld. Binnen de Amerikaanse regeringskringen bestond een meer gematigde visie. Daar werd begrepen dat de regeringen van de jonge staten, net onafhankelijk van het koloniale bewind, wel andere interne problemen aan hun hoofd hadden. Zij vonden het zaak om hen te ondersteunen in hun interne problemen. Onder de gematigde Amerikanen bestonden irritaties doordat dit naar hun idee ook de visie was in Europa, maar de Europese intellectuelen dit geluid niet duidelijk lieten horen²⁴⁶. Als zij dit wel zouden doen zou het vertrouwen in een gezamenlijke koers groeien en de relaties verbeteren.

Ook bestond er vanuit de Verenigde Staten kritiek op Europa. Als zevende oorzaak kan worden gezien het beeld dat onder de Amerikanen bestond dat het afgelopen was met Europa. Europa moest beter laten zien wat zij deed om haar positie te herstellen. In de ogen van de Amerikanen deden de Europeanen maar weinig en keken naar de Amerikaanse regering voor hulp²⁴⁷.

²⁴¹ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 1: MEMORANDUM Additional Matters, 2.

²⁴² Ibidem.

²⁴³ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 1: Memorandum, 2.

²⁴⁴ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 1: ANTI-AMERICANISM IN BRITAIN, 7.

²⁴⁵ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 1: MEMORANDUM Additional Matters, 2.

²⁴⁶ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 1: Memorandum on American Attitudes toward relations with Europe. (geschreven door U.S. Drexel Biddle), 6.

²⁴⁷ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 1: UNITED STATES OF AMERICA/EUROPE RELATIONSHIP (geschreven door: Paul Rijkens), 7.

Vervolgens waren er de economische problemen. De Amerikaanse overmacht op dit gebied zorgde voor veel moeilijkheden. Dat bleek bijvoorbeeld uit de situatie in het Verenigd Koninkrijk. Daar vond men dat Amerika eerder aan de oorlog had moeten deelnemen en volledig de economische last had moeten delen²⁴⁸.

In menig Europees land bestond een complex voor een slechte relatie met de Verenigde Staten. Daarom werd in Europa vaak de schijn opgehouden dat het beter met hen ging dan daadwerkelijk het geval. Hierdoor ontstond er een verwachting van macht in een verhouding van 1 op 2 tussen het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten en een verantwoordelijkheid van het leveren van troepen, middelen en financiën op deze basis, terwijl een verhouding van 1 op 7 meer realistisch zou zijn²⁴⁹. Veel Europese staten handelden in deze naoorlogse jaren boven hun kunnen met name het Verenigd Koninkrijk. Hierover ontstonden ergernissen. Men vond dat het tijd werd dat de Amerikaanse regering haar daadwerkelijke hoeveelheid verantwoordelijkheid op zich nam. Daarnaast waren er ergernissen in Europa over de wijze waarop de Verenigde Staten de wereldhandel bepaalden. De grondstofprijzen werden door hen bepaald, zij weerhielden het Internationaal Monetair Fonds ervan om haar middelen adequaat in te zetten en bepaalden met welk communistisch land er gehandeld kon worden²⁵⁰. Verder weigerde de Amerikaanse regering hun markt open te stellen voor Europese producenten, waardoor er een dollartekort ontstond in Europa. Als gevolg daarvan ontstond er een chronisch economische onbalans tussen Europa en de Verenigde Staten, waardoor de Europeanen continue het gevoel hadden de hand op te moeten houden, terwijl zij liever hun eigen broek op zouden houden²⁵¹. Hulp die de Europese staten zelfstandig zou maken werd meer op prijs gesteld dan een grote zak met geld. De oplossing lag volgens de Europese producenten in het toegankelijk maken van de Amerikaanse markt voor Europese bedrijven. De zorg bestond onder de Europese producenten dat de Amerikanen zicht niet bewust waren van hun verantwoordelijkheid om meer te importeren uit Europa in plaats van te exporteren en dit zorgt voor een verslechtering van de relatie. Daarnaast bestonden er irritaties over de terughoudendheid van Amerikaanse investeerders om in Europa te investeren²⁵². De Amerikanen waren zich zeer zeker bewust van de positie waarin de Europeanen verkeerden en het bestaan van

²⁴⁸ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 1: ANTI-AMERICANISM IN BRITAIN, 2.

²⁴⁹ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 1: Report on European- American Relations. Report no. 2.

²⁵⁰ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 1: ANTI-AMERICANISM IN BRITAIN, 4.

²⁵¹ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 1: Report on European- American Relations. Report no. 1

²⁵² Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 1: UNITED STATES OF AMERICA/EUROPE RELATIONSHIP (geschreven door: Paul Rijkens), 8.

wrok om als bondgenoten zelf niet geld te kunnen verdienen op de internationale markt²⁵³. In de Verenigde Staten bestond grote ergernis over de kosten van de hulp aan Europa. Daarbij was er de teleurstelling dat de Europese staten onvoldoende dankbaar waren voor deze hulp en waren er irritaties dat sommige staten faalden om te doen wat de Amerikaanse regering hen graag zag doen. Zij vonden dat de Europeanen ook deels zelf hun economische positie konden verbeteren en dat dit niet alleen de verantwoordelijkheid was van de Amerikanen. Veel Amerikanen zagen een gemeenschappelijke markt als een manier waarop Europa weer zelfredzaam kon worden. Dit kwam voort uit het idee dat een grotere markt meer op de markt van de Verenigde Staten leek en om die reden beter zou zijn²⁵⁴. Daarnaast zou een grote markt de enige manier zijn om de lage kosten van massaproductie te ondersteunen en de concurrentie aan te moedigen waardoor er een grotere groei van productiviteit ontstaat. Hierdoor zou een gezondere en beter functionerende markt ontstaan dan de kleine nationale markten en ook beter bestand zou zijn tegen een economische crisis. Een andere redenering die in de Verenigde Staten veel gehoord werd was dat de Europese staten er onvoldoende in slaagden om effectief competitief te zijn op andere markten in landen als Mexico, Canada en Venezuela, waar de Amerikaanse handelaar geen bepaalde voordelen genoot. Daar hadden de Europeanen de mogelijkheid om vreemde valuta te verdienen en vrij in te wisselen voor de dollar, maar zij waren weinig succesvol in het innemen van de plaats van de Amerikanen. De Amerikanen beargumenteerden dat zij het onnodig vonden om hun handelsbarrières te reduceren. Immers als de Europese handelaar niet in staat was daar zijn positie te vestigen, waarom zou het dan wel in de Verenigde Staten lukken. De Amerikanen hadden hun buik vol van wat in hun ogen de Europese gewoonte was om de schuld van alle Europese ziektes neer te leggen bij de Amerikanen en van de afwachtende houding om tot verbetering over te gaan²⁵⁵. Pas als de Amerikanen actie ondernamen waren de Europeanen ook in staat om dat te doen.

De Verenigde Staten was in de jaren '50 het aantrekkelijkste land om naar te emigreren als gevolg van het welvaartsniveau. Dat was niet makkelijk. In Europa vond men dat emigreren makkelijker moest worden.

Als laatste categorie waren er de politieke problemen, dan wel de oorzaken als gevolg van het beleid. De Marshall Hulp werd op multilaterale basis aangeboden, maar de hoeveelheid financiële hulp en verplichtingen werd per land onderhandeld. Hoewel het eerst in veel Europese landen het gevoel gaf

²⁵³ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 1: Memorandum on American Attitudes toward relations with Europe. (geschreven door U.S. Drexel Biddle), 13.

²⁵⁴ Ibidem, 14

²⁵⁵ Ibidem, 15.

van een bondgenootschap en gelijkheid, was dat niet het geval met de bilaterale afspraken die voortvloeide uit het Marshall Plan. De Europese staten hadden hierdoor vooral het gevoel afhankelijk te zijn van de Amerikaanse regering en dat hiermee het overwicht van de Verenigde Staten werd benadrukt²⁵⁶. Ondanks dat de regering sprak over partnerschap, werd er in het Congres gesproken over de liefdadigheid van de Verenigde Staten aan de Europese staten, wat vervolgens bij de Europeanen bijdroeg aan dat gevoel²⁵⁷

In Europa waren na de oorlog veel Amerikaanse ambassadeurs, instanties en agentschappen actief. Deze agentschappen spraken elkaar meer dan eens tegen. Als een Europese regering het advies van de één probeerde op te volgen dan kon dat hen worden kwalijk worden genomen door een andere, omdat het huns inziens slecht advies was²⁵⁸. Vaak gaven zij allen andere signalen af. Deze signalen of uitspraken waren mogelijk niet officieel, maar deze mensen werden in de Europese landen gezien als belangrijk. Dat zij verschillende dingen zeiden zorgde voor reacties in de publieke opinie en moest worden voorkomen. De Amerikaanse instanties en agentschappen die in Europa werkten als vertegenwoordigers van de Amerikaanse regering hadden duidelijk niet één beleid en niet één stem, hetgeen verwarring opleverde onder de Europese politici en ambtenaren²⁵⁹. Daarnaast was men in Europa niet gewend dat generaals en ambtenaren spraken of dat ministers niet met één stem naar buiten traden²⁶⁰. Wat de Amerikaanse vertegenwoordigers in Europa zeiden werd voor overheidsbeleid aangenomen en zorgden dus voor veel verwarring. Maar niet alleen de vertegenwoordigers in Europa waren het probleem. Vaak nam de Amerikaanse regering grote beslissingen en kondigde deze publiekelijk aan. Deze beslissingen veroorzaakten bijwijlen negatieve reacties in Europese landen. Als respons draaide de Amerikaanse regering haar beslissing terug, maar dan was het leed als geschied en waren er consequenties voor de relatie tussen Europa en de Verenigde Staten²⁶¹. Dit had in de ogen van een aantal Europeanen allemaal kunnen worden voorkomen als een aantal punten van te voren in een semi-geheim diplomatiek gesprek was besproken.

²⁵⁶ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 1: Report on European- American Relations. Report no. 1

²⁵⁷ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 1: ANTI-AMERICANISM IN BRITAIN, 5.

²⁵⁸ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 1: Report on European- American Relations. Report no. 1

²⁵⁹ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 1: MEMORANDUM Additional Matters, 2.

²⁶⁰ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 1: ANTI-AMERICANISM IN BRITAIN, 7.

²⁶¹ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 1: MEMORANDUM Additional Matters, 1.

Een ander probleem was de verandering van de houding van de Sovjetregering. Zij zocht toenadering tot West-Europa. Deze verandering van het beleid zorgde voor verdeeldheid onder de Westerse bondgenoten²⁶².

Als gevolg van de trage ratificering van de EDG ontstonden er ergernissen over en weer. Enerzijds konden de Amerikanen niet waarderen dat het de Fransen en Britten zoveel moeite kostte om Duitsland erbij te betrekken²⁶³. Voor de Amerikanen was het probleem van Duitsland en de ratificering van de EDG zeer nauw aan elkaar verbonden²⁶⁴. In hun ogen konden alleen de Europeanen dit probleem oplossen door middel van een politieke, militaire en economische integratie. De Amerikanen waren zich bewust van de kloof die bestond in Europa als gevolg van de oorlog, maar hielden weinig rekening in hun kritiek met de moeilijkheden in de processen. Zij vonden dat deze institutionele oplossing werd opgelegd door de economische omstandigheden en internationale verhoudingen waarin de Europeanen leefden²⁶⁵. Zij begrepen de problemen betreffende het opgeven van een deel van de soevereiniteit en het samenwerken met een oude vijand, maar zij konden geen begrip hebben voor tegenstrijdige loyaliteiten die leidden tot verzet tegen de EDG en een Duitse herbewapening²⁶⁶. Dit ongenoegen maakten zij duidelijk aan de Europeanen. De Amerikanen verwachtten van haar bondgenoten wat zij zelf niet bereid waren te doen, namelijk het opgeven van een deel van de soevereiniteit aan een supranationale organisatie²⁶⁷. Als gevolg ontstonden er onder de Europeanen ergernissen over de Amerikaanse druk en dreigementen, zelfs onder de Europeanen die de Verenigde Staten een warm hart toedroegen²⁶⁸. Veel Europeanen die de eenwording steunden waren bang dat de Amerikanen te veel te snel wilden en vonden de tijd meer rijp voor een economische integratie. Op deze wijze kon de armoede worden bestreden en de voedingsbodem voor het communisme worden weggenomen²⁶⁹. Voor de Amerikanen was het op langere termijn onacceptabel als de Duitsers niet hun bijdrage konden leveren aan de gezamenlijke verdediging. De Amerikaanse regering was niet van plan haar

²⁶² Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 1: Memorandum, 2.

²⁶³ Ibidem.

²⁶⁴ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 1: Memorandum on American Attitudes toward relations with Europe. (geschreven door U.S. Drexel Biddle), 7.

²⁶⁵ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 1: European- American Relations. Strictly Confidential. Report No. 3. 7 en 8 februari, 1954, 7.

²⁶⁶ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 1: Memorandum on American Attitudes toward relations with Europe. (geschreven door U.S. Drexel Biddle), 7.

²⁶⁷ Ibidem, 8.

²⁶⁸ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 1: European- American Relations. Strictly Confidential. Report No. 3. 7 en 8 februari, 1954, 7.

²⁶⁹ Ibidem

manschappen en economische middelen op grote schaal beschikbaar te blijven stellen als West-Europa ook niet haar middelen ten volle zou benutten en Duitsland een plek in haar midden zou geven²⁷⁰. Dit laatste was voor de Amerikaanse regering van essentieel belang. Door Duitsland goed te integreren binnen een supranationale organisatie, te laten deelnemen aan de verdediging en onderdeel te maken van internationale instituties was er geen gevaar voor een onafhankelijk Duitsland dat het Westen tegenover het Oosten uit zou spelen. Daarnaast waren zelfs de grootste landen van Europa te klein bevonden door de Amerikaanse overheid om als onafhankelijke bondgenoot tegenover de Sovjet Unie op te treden. Volgens de visie van de Amerikaanse overheid moest er een bepaalde mate van een unie binnen Europa bestaan om haar onafhankelijkheid te garanderen²⁷¹. Het was de officiële visie van de Amerikaanse regering om Duitsland te herbewapenen, Duitsland in het Westen te integreren en een eenwording van het Europese continent na te streven. De EDG kon hiervan de eerste stap zijn.

Op naar de eerste conferentie

Al deze problemen op psychologisch, economisch en politiek gebied leidden in het begin van de jaren '50 tot een verslechtering van de trans-Atlantische relatie. Retinger zag in dat veel problemen waren op te lossen door meer begrip voor en kennis van de benadering van de ander. Hoewel Retinger was betrokken bij het oprichten van de Europese Beweging, verschoof zijn aandacht in 1952 steeds meer van een Europese integratie naar een Atlantisch bondgenootschap. Retinger dacht dat de oprichting van een Atlantisch netwerk van belang was, omdat de trans-Atlantische relatie steeds meer werd ondermijnd door anti-Amerikanisme in Europa en groeiend isolationisme aan de Amerikaanse zijde²⁷². De bedoeling van Retinger was om op basis van rapporten waarin de bovengenoemde problemen werden besproken een kleine informele conferentie te organiseren, die op strikt vertrouwelijke basis zou plaats vinden zodat alle aanwezigen openhartig over de problemen konden praten²⁷³. Vanaf januari 1954 namen ook leden van de Amerikaanse groep, zoals Coleman, Taft en Ball, deel aan de vergaderingen van de Europese groep²⁷⁴. Er werd besloten om in mei een

²⁷⁰ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 1: Memorandum on American Attitudes toward relations with Europe. (geschreven door U.S. Drexel Biddle), 8.

²⁷¹ Ibidem 9.

²⁷² J. Pomian, ed., *Joseph Retinger, Memoirs of an Eminence Gris*, (Londen, 1972).

²⁷³ P. Rijkens, *Handel en Wandel*, (Rotterdam, 1965), 136.

²⁷⁴ H. Wilford, *The CIA, The British Left and the Cold War Calling the Tune?*, (Londen 2003), 243 en G.W. Ball, *Memoirs. The Past Has Another Pattern*, (New York, 1982), 105.

Wilford Schrijft dat de Europeanen ook pas vanaf 1954 op regelmatige basis bij elkaar kwamen. De Europese organisatoren kwamen reeds vanaf 1952 bij elkaar en correspondeerde regelmatig voor 1954. Zie: Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 2.

conferentie te organiseren in Nederland, zodat vooraanstaande Amerikanen en Europeanen deel konden nemen aan de discussies²⁷⁵. Voor het eerst in de geschiedenis zouden vooraanstaande figuren uit Europa en de Verenigde Staten bij elkaar komen om te proberen de verhoudingen te verbeteren. Er werd volgens Rijkens gekozen voor beslotenheid en bescherming, omdat men alleen op deze wijze openhartig zou kunnen praten en een oplossing zou kunnen vinden voor de irritaties en de problemen²⁷⁶. De deelnemers kwamen naar de conferentie omdat zij zich persoonlijk zorgen maakten over de trans-Atlantische relaties. Zij vertegenwoordigden geen enkele groep, partij, regering of land²⁷⁷. Op de conferentie moest men zich vrij kunnen uiten, wat niet zou kunnen als zij zich moesten verantwoorden aan derden, bijvoorbeeld het parlement. Om deze reden werd de pers buiten de deur gehouden. Retinger was de conferentie begonnen zodat er openhartige gesprekken konden worden gevoerd, zodat de lucht kon worden gezuiverd om vervolgens tot een positieve gedachtewisseling te komen. Op deze wijze konden de frustraties worden geuit die ten grondslag lagen aan de anti-Amerikaanse gevoelens. De deelnemers voelden zich vrij om tijdens de vergaderingen en ook tijdens privégesprekken er buiten vrij van gedachten te wisselen. Vertrouwelijkheid werd gegarandeerd door de basisregels dat men alleen in algemene termen over de vergadering mocht praten en geen denkbeelden van individuen mocht bloot geven²⁷⁸. De Bilderberg vergaderingen richtten zich met name op één doel: er werd geprobeerd vervelende problemen en houdingen op te lossen die konden zorgen voor een vergiftiging van effectieve relaties tussen Amerika en Europa. De vergaderingen werden bijgewoond door een sturingscomité van Europeanen en Amerikanen en mogelijk andere personen van aanzien in hun veld die voor de gelegenheid werden uitgenodigd²⁷⁹. Het comité bestond uit maximaal 8 personen. Volgens Ball zorgden de bijeenkomsten niet alleen voor meer begrip voor de verschillende standpunten en bracht zij mensen nader tot elkaar. Zij liet ook de nationale karakteristieken van de aanwezige vervagen. Volgens hem was de meest kostbare prestatie van Bilderberg dat het heeft gezorgd voor makkelijke relaties tussen individuen van verschillende achtergronden²⁸⁰. Ook Rijkens bevestigt dit beeld in zijn memoires. Volgens hem was de kracht van de Bilderberg conferenties dat er oude politieke vijanden met elkaar aan één tafel zaten zoals Guy Mollet en Antoine Pinay²⁸¹. De combinatie van beslotenheid, vertrouwelijkheid en gevarieerdheid van de deelnemers maakte de eerste conferentie tot een succes. Volgens Rijkens was het succes van de conferentie te danken aan

²⁷⁵ G.W. Ball, *Memoirs. The Past Has Another Pattern*, (New York, 1982), 105.

²⁷⁶ P. Rijkens, *Handel en Wandel*, (Rotterdam, 1965), 140.

²⁷⁷ G.W. Ball, *Memoirs. The Past Has Another Pattern*, (New York, 1982), 106.

²⁷⁸ Ibidem.

²⁷⁹ Ibidem.

²⁸⁰ Ibidem.

²⁸¹ P. Rijkens, *Handel en Wandel*, (Rotterdam, 1965), 141.

drie zaken. Ten eerste aan de visie van Retinger, ten tweede aan het voorzitterschap van Prins Bernhard, waardoor veel deelnemers op zijn persoonlijke uitnodiging ingingen en als laatste aan een goede voorbereiding en organisatie. De laatste is vooral te danken aan Rijkens. Hij zorgden dat alles tot in de puntjes verzorgd was en van hoogstaande kwaliteit was. Verschillende werknemers van Unilever werden ingezet voor de voorbereidingen van de conferentie²⁸². Tijdens de conferentie bemanden de telefonistes van Unilever de telefooncentrale in het hotel. Naast hen werd ook ander personeel van Unilever ingezet.

Nadat de eerste Bilderberg Conferentie een succes was geworden besloot men de conferentie jaarlijks te organiseren of zo vaak als nuttig leek te zijn. In de jaren erna werden er in verschillende plaatsen conferenties georganiseerd²⁸³. Het grootste succes van Retinger is geweest dat de conferenties nooit meer van opzet veranderde en het aantal vooraanstaande figuren uit de diplomatiek en verschillende sectoren alleen maar toenam. Vele premiers en ministers uit verschillende landen namen deel, even als parlementsleden en leiders van internationale organisaties. Men kan zich niet bij de Bilderberg Groep aansluiten. Alleen als men door de voorzitter wordt uitgenodigd, kan men deelnemen aan een conferentie. Een belangrijke regel die heeft bijgedragen aan het succes van de groep is dat iedereen die deel heeft genomen aan een conferentie ten alle tijden contact op kan nemen met de andere deelnemers van de conferentie²⁸⁴. Voor hen wordt een lijst met namen en adressen bijgehouden die voor hen altijd toegankelijk is. In de jaren '60 toen Rijkens zijn boek schreef bestond deze al uit 300 namen.

De ambitie van de Bilderberg Groep was om een forum te bieden waar vooraanstaande Amerikanen en Europeanen met elkaar in alle openheid konden debatteren om meer begrip voor elkaar en het beleid van de Europese en Amerikaanse regeringen te krijgen. Deze openheid wordt verzekerd door het besloten karakter van de conferenties. Het belangrijkste doel was en is vandaag de dag nog steeds het onderhouden van een warme, hechte en vooral een sterke Trans-Atlantische relatie.

²⁸² P. Rijkens, *Handel en Wandel*, (Rotterdam, 1965), 143.

²⁸³ *Ibidem*, 144.

²⁸⁴ *Ibidem*, 145.

4. De Bilderberg conferenties, de Europese integratie en de Amerikaanse overheidsrol.

Van de vijf conferenties die vonden plaats, vanaf 1954, voor de ondertekening van het Verdrag van Rome in maart 1957, werd er op drie conferenties de Europese integratie besproken. Omdat we in dit hoofdstuk ingaan op de mogelijke invloed van de Amerikaanse overheid, zijn er slechts twee conferenties van belang. Allereerst zal de conferentie in Hotel Bilderberg in Oosterbeek 1954 aan bod komen, waar de problematiek omtrent de ratificering van de EDG en economische problemen omtrent de Europese markten en het dollartekort in Europa onderwerp van gesprek waren, en vervolgens de conferentie in Garmisch-Partenkirchen, in 1955, waar de vorming van een gemeenschappelijke markt en het vreedzame gebruik van atoomenergie werden besproken. Op de tweede conferentie in Barbizon, Frankrijk, in maart 1955 werd er na de mislukking van de EDG niet zo zeer door de Amerikaanse deelnemers over Europese integratie gesproken; het waren met name de Europese deelnemers die belang hechtten aan een snelle hervatting van de Europese integratie als wapen tegen de Sovjetdreiging²⁸⁵. De Europese integratieproblematiek die werd besproken op deze twee conferenties betrof de EDG, de economische integratie en Europese integratie betreffende de atoomenergie.

Om na te gaan of de Amerikaanse overheid invloed door middel van deze conferenties kan hebben uitgeoefend zal allereerst in dit hoofdstuk worden gekeken naar wat er is besproken op de conferenties met betrekking tot de Europese integratie²⁸⁶. Vervolgens zal er worden gekeken naar de Amerikaanse bezoekers van de conferentie en de rol die zij mogelijk hebben kunnen spelen voor de Amerikaanse overheid. Als laatste zal worden gekeken of de Amerikaanse overheid van invloed is geweest op de Bilderberg Conferentie door middel van geldstromen. Immers de Europese Beweging en het Actiecomité van Jean Monnet ontvingen ook via organisaties, zoals het Amerikaanse Committee for European Unity, indirect geld van de Amerikaanse regering.

²⁸⁵ Gijswijt, T.W., "The Bilderberg Group and the Rome Treaties: Transnational Elites and the Debate on European Unity in the 1950s" *HEIRS Colloquium: European Voices: Actors and Witnesses of European Integration*, Graduate Institute of International Studies, Geneva, March 16-17, 2007, 5.

²⁸⁶ Het was op zich niet het beleid van de Bilderberg Groep om zich doelgericht te bemoeien met het beleid van regeringen, maar om het begrip en vriendschap tussen Europa en de Verenigde Staten te verbeteren. Wel zouden de deelnemers alle middelen binnen hun bereik gebruiken om de standpunten van de groep te verspreiden ter bevordering van meer begrip, zie: Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 1: European-American Relations. Strictly Confidential. Report No. 3, 1.

Het probleem van de ratificering van het EDG-Verdrag

De Bilderberg Groep is opgericht als gevolg van anti-Amerikanisme dat in Europa opkwam. In de jaren '50 verschilden de Amerikaanse en Europese regeringen en publieke opinies vaak van mening. Het doel van de conferenties was om deze denkbeelden te harmoniëren en begrip voor elkaanders standpunten te creëren. Als gevolg van de langzame ratificering van het EDG-verdrag, botsten ook hier de meningen en werden er verwijten over en weer gemaakt. Als men nader kijkt naar de Amerikaanse bijdrage in de discussie omtrent de EDG dan werd er enerzijds met name waarde gehecht aan herbewapening van West-Duitsland, en anderzijds het belang dat de Europeanen hierin en ook in de Europese integratie het voortouw namen.

In Amerika werd verwacht dat de herbewapening en de integratie binnen West-Europa van West-Duitsland sneller zouden verlopen. Gezien het ontstaan van de Koude Oorlog was de situatie sterk veranderd en een herbewapening van Duitsland meer acuut geworden²⁸⁷. In de ogen van de Amerikaanse regering konden alleen de Europese regeringen het Duitse probleem oplossen door integratie²⁸⁸.

De kritiek van de Amerikaanse overheid kwam voort uit een aantal zaken. Het verschil in de benadering van de Europese integratie en daarmee de kritiek op elkaar kwam onder andere voort uit de verschillende psychologische achtergronden van de Amerikanen en de Europeanen. Europa was in een tijdperk beland van teleurgang en oorlog, waar de Verenigde Staten de nieuwe leider was geworden van het Westen en een enorme economische ontwikkeling doormaakte²⁸⁹.

De standpunten van de Amerikaanse regering waren dat alle Europese regeringen vanaf een bepaald punt mee moesten delen in de kosten voor de Europese verdediging en het leveren van de soldaten in Europa, dat West-Duitsland moest worden geïntegreerd in het vrije Westen, zodat zij niet onafhankelijk kon worden waardoor zij het Westen tegenover het Oosten uit zou kunnen spelen, de Europese landen afzonderlijk allemaal te klein waren om een onafhankelijke bondgenoot van de Verenigde Staten te kunnen zijn tegenover de Sovjet Unie. Daarom moest er in de ogen van de Amerikaanse regering een bepaalde mate van een unie komen, zodat de economische, politieke en militaire macht van Europa kon worden verveelvoudigd²⁹⁰. Het was geenszins het doel van de

²⁸⁷ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 1: Memorandum, 3.

²⁸⁸ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 1: Memorandum on American Attitudes toward relations with Europe. Report no. 2, december 1953, 5.

²⁸⁹ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 1: NOTES FOR A JOINT REPORT ON EUROPEAN-AMERICAN RELATION (1st Draft JHR), 4-5.

²⁹⁰ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 1: Memorandum on American Attitudes toward relations with Europe, 8-9 en Nationaal

regering noch het Congres om op deze wijze de troepenmacht van de Amerikanen in Europa te verminderen. Juist als de Europese landen hun inzet zouden tonen, zou de steun voor volledige Amerikaanse deelname in Europese zaken groeien. De Amerikaanse overheid was ervan overtuigd dat de EDG de essentiële volgende stap moest zijn, om de Duitse herbewapening, de integratie van Duitsland in het Westen en het begin van een bepaalde vorm van eenwording op het continent te bereiken. Deze volgende stap hadden de Europeanen zelf in handen en was onder het Amerikaanse volk symbool geworden voor het proces van Europese integratie.

Ondanks dat de Europeanen zelf de volgende stap moesten zetten wordt ook in de stukken van het Bilderberg-archief geschreven over de druk die de Amerikaanse overheid uitoefende om het proces van eenwording te versnellen. Deze Amerikaanse druk had een averechts effect, want zo namen zelfs de grootste voorstanders binnen de Europese regeringen er aanstoot aan²⁹¹.

Het feit dat er veel onbegrip en een tekort aan kennis over elkaanders gedachtesgangen bestond wordt bewezen door het probleem dat ontstond omtrent de EDG. In eerste instantie werd door de Franse regering het Pleven Plan voorgesteld om de Duitsers te herbewapenen. Ten tijde van het opstellen van het Plan waren Monnet en Pleven er van uitgegaan dat, wanneer de Britse conservatieve partij en daarmee Churchill weer aan de macht zou komen in het Verenigd Koninkrijk, de Britse regering zou meedoen²⁹². Doordat de Britse regering onvoldoende garanties kreeg van de Amerikaanse regering dat zij in de toekomst de EDG niet zou gebruiken om de Amerikaanse troepen terug te trekken uit Europa, was zij niet bereid om haar volledige steun te geven, laat staan mee te doen²⁹³. Ook waren de steun en deze garanties voor het Franse parlement van belang en zou het een ratificering zeker bespoedigen²⁹⁴. Het is interessant om te lezen dat een tijdgenoot dacht dat goede garantie en steun van de Britten en Amerikanen voldoende zouden zijn om het Franse parlement te laten instemmen met het verdrag. Een latere afkeuring laat mogelijk zien dat niet alleen de idealen van de Europese integratie mee speelden.

De twijfel in het Franse parlement was ook in de ogen van het Franse parlementslid Faure ontstaan door de weigering van de Britse regering om deel te nemen aan de EDG en de vragen die het opriep

Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 1: Memorandum on American Attitudes toward relations with Europe. Report no. 2, december 1953, 6.

²⁹¹ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 1: European-American Relations. Strictly Confidential. Report No. 3., februari 1954, 7.

²⁹² Ibidem, 8.

²⁹³ Ibidem

²⁹⁴ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 5: European-American Relations. E.D.C. and European defence. Report presented by Mr. H.F. van Walsem, 2.

over hoe Duitsland nu te integreren. Faure erkende dat er ook problemen waren in Frankrijk en vroeg zich of de internationale gemeenschap de kracht van de communistische partij in zijn land niet onderschatte²⁹⁵. Ook was er in Frankrijk als gevolg van de problemen in Noord-Afrika een heroriëntatie op de Franse belangen ontstaan. De Fransen wilden graag dat de Britse regering zou deelnemen aan de verdediging van Europa²⁹⁶. Opvallend is om te lezen dat Faure zal stemmen vóór de EDG en er zelfs van was overtuigd dat de EDG zou slagen. Tegelijkertijd legt hij de nadruk op cohesie in Europa om opgewassen te kunnen zijn tegen het gevaar vanuit de Sovjet Unie, waarbij hij openlijk zoekt naar een Britse bijdrage hierin. Er wordt hier dus een redelijke paradox geschapen en ik denk ook een juiste tendens betreffende het EDG-debat dat gaande was in Frankrijk. Enerzijds wilde de Franse regering daadwerkelijk wel de leiding nemen in het vormen van een Europese Unie en een mogelijk Europees blok, maar waren de omstandigheden er niet naar als gevolg van de koloniale onrusten in Noord-Afrika en het besluit van de Britse regering om niet deel te nemen aan de EDG. De Franse regering en het parlement zouden niet kunnen instemmen met deze militaire organisatie als zij niet de absolute leiding hadden binnen de EDG en als enige zwaargewicht de balans moest bewaren met West-Duitsland en Italië. Ik denk dat het ideaal en het verlangen van een sterk Europa onder Franse leiding zeker bestond, maar dat de omstandigheden vereisten dat de Franse regering en het volk een te hoge prijs moesten betalen om dit te bereiken.

Menig Amerikaan en Europeaan zag de EDG als de volgende stap voor de Europese integratie. Doordat het Franse parlement de ratificering bleef uitstellen, werd de conclusie getrokken dat bij een afwijzing de gewenste eenheid ernstig in gevaar zou komen en de Amerikaanse regering mogelijk tot ernstige stappen zou overgaan. Niet iedereen deelde die mening. Ook al voor de afwijzing van de EDG bestond het idee om West-Duitsland via de NAVO te herbewapenen en haar een volwaardig lid te maken²⁹⁷. Het bewandelen van deze alternatieve route had ook veel tegenstanders. Zij waren bang dat als het Europese Defensie Verdrag niet werd geratificeerd Dulles zijn bedreigingen waar zou maken. Anderzijds vreesde men ook voor eventuele gevolgen als het verdrag wel werd goedgekeurd. Mogelijk zou er rancune in Europa ontstaan tegen de Amerikanen, omdat men het zou beschouwen, niet als een Europese inspanning voor de West-Europese veiligheid, maar als onderdeel van een groter Amerikaans strategisch plan²⁹⁸. Echter steeds meer Franse parlementsleden keerden zich in de loop van 1953 en 1954 tegen het verdrag. Er bestond in 1953 in de hoogste kringen al zeer gegronde

²⁹⁵ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 3: BILDERBERG CONFERENCE, 29th MAY, 1954, Morning session, 14.

²⁹⁶ Ibidem

²⁹⁷ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 1: European-American Relations. Strictly Confidential. Report No. 3., februari 1954, 8.

²⁹⁸ Ibidem, 9.

angst dat het EDG-verdrag niet zou worden goedgekeurd in het Franse parlement. Zowel voor Europa als de Verenigde Staten waren de leden van het sturingscomité van de Bilderberg Groep goed in staat om de redenen waarom de ratificering niet zou plaats vinden en de gevolgen daarvan op te sommen. Het was niet zo zeer de vraag of Duitsland zou worden herbewapend, maar op welke manier.

Er was een verschil in standpunten ontstaan door de verschillende benaderingen van het probleem. Volgens de Europese kant van het verhaal was door de dood van Stalin,, het einde van de Korea Oorlog en de schijnbare toenadering van de Sovjetregering op de conferenties van Berlijn en Geneve de dreiging verminderd en de Europeanen namen deze ook minder serieus²⁹⁹. De Amerikaanse regering dacht hier exact het omgekeerde van en was bang betrokken te raken bij een nieuwe oorlog op het Europees continent³⁰⁰. Een dergelijke oorlog kon worden uitgelokt door zwakte in Europa en daarom was het essentieel dat de verdediging van Europa sterk genoeg was om aan het Sovjetgevaar het hoofd te bieden³⁰¹. De EDG was een noodzaak voor een sterk Europa. Hieruit blijkt wederom dat de omstandigheden van de Koude Oorlog een belangrijke Amerikaanse drijfveer waren voor militaire integratie. Er was begrip in de Verenigde Staten om niet te willen dienen onder of samenwerken met voormalige nazi's. Er bestond echter ook de angst dat de Fransen zich niet konden verzoenen met de plaats van West-Duitsland in de nieuwe organisatie en deze zou tegenhouden³⁰².

Het uitoefenen van druk door de Amerikaanse regering en de steun aan West-Duitsland op politiek, militair en economisch gebied viel bij de Europese opinie slecht, met name bij de Fransen; het werd dit gezien als een schending van de nationale onafhankelijkheid en als gevolg herleefde de angst voor een sterke Duitse staat³⁰³. Dit werd verergerd doordat er als gevolg van de oorlog in Indo-China de Franse regering niet genoeg manschappen beschikbaar had voor een Europees leger³⁰⁴. Ook speelde er in Frankrijk het verlangen mee naar de oude glorie van weleer. De Franse regering wilde de garanties van de Britse en de Amerikaanse regering tot in detail op papier, terwijl deze regeringen de garanties in het algemeen al een extreme toenadering vond en als gevolg werd de Duitse herbewapening als een grotere bedreiging gezien dan het Sovjet gevaar. De druk van buitenaf om

²⁹⁹ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 7: THE EUROPEAN DEFENCE COMMUNITY. Report by Guy Mollet (translation),3.

³⁰⁰ Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 7: THE AMERICAN VIEWPOINT ON EDC AND EUROPEAN DEFENSE. Report by J.D. Zellerbach, 1.

³⁰¹ Ibidem

³⁰² Ibidem

³⁰³ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 7: THE EUROPEAN DEFENCE COMMUNITY. Report by Guy Mollet (translation), 3 en Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 5: European-American Relations. E.D.C. and European defence. Report presented by Mr. H.F. van Walsem,1.

³⁰⁴ Ibidem

het proces te versnellen had een negatieve uitwerking en de Franse regeringen die de voorkeur gaven aan de EDG werden in Frankrijk ervan beschuldigd omgekocht te zijn door de Amerikaanse regering om de Duitse herbewapening aan het Franse volk op te dringen³⁰⁵. De Amerikaanse diplomaat James Zellerbach beschreef de Amerikaanse visie, die haaks stond op het Franse standpunt. De angst voor een herleving van Duits militarisme moest ondergeschikt zijn aan het Sovjet-gevaar. Daarnaast bestond in de Verenigde Staten het idee dat de Europeanen meer tegen oorlog waren dan tegen het communisme³⁰⁶. Hiermee laat Zellerbach duidelijk zien dat de Amerikanen dachten dat er onder de Europeanen een bepaalde onwil bestond om zelf de verantwoordelijkheid te dragen voor haar defensie. Zellerbach schrijft ook dat de herbewapening, ondanks de oppositie in Frankrijk, door zal gaan. Het interessante is dat hier wordt aangegeven dat als het Franse parlement weigerde het verdrag van de EDG goed te keuren, de Amerikaanse en Britse regeringen manieren zouden vinden om West-Duitsland toch te herbewapenen³⁰⁷. Als diplomaat van de Amerikaanse regering mag er van worden uitgegaan dat Zellerbach niet dergelijke uitspraken binnen het internationale forum van de Bilderberg Groep zou doen, als hij niet van dergelijke plannen op de hoogte was. Daarbij schrijft Zellerbach dat er stemmen opgaan in de Verenigde Staten om op zoek te gaan naar economische en politiek alternatieven om de Europese integratie te stimuleren, anders kon de Amerikaanse regering na een afkeuring van het Verdrag van de EDG niets anders doen dan zich van het continent terugtrekken³⁰⁸. Hoewel de publieke opinie en de leden van het Congres duidelijk ongeduldig waren betreffende de goedkeuring van het verdrag, kan uit het stuk van Zellerbach worden opgemaakt dat de Amerikaanse regering op zoek was naar alternatieven om de steun aan Europa te behouden. Als Dulles een nieuw standpunt kon innemen dan zou het Congres mogelijk ook bijdraaien en niet langer streven naar het stopzetten van de militaire hulp door de toepassing van het Richards Amendement³⁰⁹.

De Amerikaanse leden gaven gedurende de eerste conferentie in 1954 hun volle steun voor het idee van Europese eenwording. De tijd was in de jaren '50 rijp om een Europese eenheid te vormen. Het was volgens hen een noodzaak om voldoende slagkracht te bereiken zodat de Europese staten in

³⁰⁵ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 7: THE EUROPEAN DEFENCE COMMUNITY. Report by Guy Mollet (translation), 4.

³⁰⁶ Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 7: THE AMERICAN VIEWPOINT ON EDC AND EUROPEAN DEFENSE. Report by J.D. Zellerbach, 2.

³⁰⁷ Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 7: THE AMERICAN VIEWPOINT ON EDC AND EUROPEAN DEFENSE. Report by J.D. Zellerbach.2.

³⁰⁸ Ibidem, 3.

³⁰⁹ Ibidem, 4.

vrijheid konden voortbestaan³¹⁰. Met name George Ball voerde het woord voor de Amerikanen betreffende de eenwording. Hij maakte het volkomen duidelijk dat de Amerikanen eenwording als de oplossing zagen voor de Europese problemen, echter de Amerikaanse mening was niet doctrinair over de vorm waarin de eenwording moet plaats vinden³¹¹. Dit was duidelijk een Europees probleem dat de Europeanen moesten oplossen volgens hun tradities en instellingen. Er was geen wil om een eenwording op te dringen, maar het werd bepleit als oplossing voor de Europese problemen die zich in de laatste eeuw hadden gemanifesteerd³¹². Vooralsnog zagen de Amerikanen meer heil in een politieke dan een economische gemeenschap³¹³.

Er werd een voorstel gedaan door meerdere Europese deelnemers om de EDG integraal deel uit te laten maken van de NAVO, binnen de NAVO ook de bestuursorganen te laten ontwikkelen³¹⁴. Volgens hen was de verdediging van Europa niet alleen een Europese aangelegenheid, maar ook een Amerikaanse realiteit. Dit was geen nieuw plan. Immers de Britse regering stond een dergelijk plan voor, de Amerikaanse regering niet omdat zowel Duitsland als Frankrijk tegen waren³¹⁵. Toch kan men het op zijn minst opmerkelijk noemen. Op de eerste Bilderberg Conferentie werd al gespeculeerd over eventuele opties in combinatie met de NAVO en niet alleen door de Britten en de Scandinaviërs³¹⁶. Wat nog opmerkelijker is hierin, is dat de aanwezige Amerikanen aangaven dat de Europeanen zelf de vorm van de Europese eenwording mogen bepalen en dat zij die ten volle steunen. Hieruit valt op te maken dat de Amerikaanse deelnemers nog zeer zeker de EDG als meest logische volgende stap voorstonden en ook steunden, maar ook open stonden voor andere opties en dat de Europeanen die bepaalden. Een eventuele afwijzing van de EDG zou niet wenselijk zijn maar

³¹⁰ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 3: Bilderberg Conference, May 29th-31st, 1954, Strictly confidential, Not for publication either in whole or in part, 16.

³¹¹ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 3: Bilderberg Conference, May 29th-31st, 1954, Strictly confidential, Not for publication either in whole or in part, 16 en Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 3: 6th Meeting of the Conference, held on 31st May, 1954 at 9.50 a.m., 1.

³¹² Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 3: BILDERBERG CONFERENCE, 29th MAY, 1954, Morning session, 10.

³¹³ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 3: 6th Meeting of the Conference, held on 31st May, 1954 at 9.50 a.m., 1.

³¹⁴ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 3: Bilderberg Conference, May 29th-31st, 1954, Strictly confidential, Not for publication either in whole or in part, 16.

³¹⁵ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 3: BILDERBERG CONFERENCE, 29th MAY, 1954, Morning session, 16 en Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 3: 6th Meeting of the Conference, held on 31st May, 1954 at 9.50 a.m., 9.

³¹⁶ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 3: BILDERBERG CONFERENCE, 29th MAY, 1954, Morning session, 14.

niet onoverkomelijk zo klinkt het, ook in de oren van de Franse deelnemers, onder wie verschillende parlementsleden³¹⁷.

Wel bestond er betreffende de Europese integratie in de Amerikaanse publieke opinie een gevoel van urgentie³¹⁸. Het was van belang dat de Europeanen snel overgingen tot het opzetten van een organisatie. Dit betekende echter niet dat er geen begrip bestond voor de problemen die de Europeanen tegenkwamen in hun zoektocht. Een vlotte integratie zou echter de communistische leer ondermijnen en een overwinning betekenen voor de democratie.³¹⁹ Het was toen de tijd om te integreren en het momentum mocht niet verloren gaan, anders was er inderdaad wederom kans op het opflakkeren van nationale twisten die de democratische krachten konden verzwakken en mogelijk konden leiden tot Sovjetdominantie en een einde van de vrijheid³²⁰.

De Amerikaanse deelnemers vonden dat Europa sterk genoeg moest zijn om de Sovjetdreiging en een opleving van het militarisme in West-Duitsland het hoofd te kunnen bieden en om die reden was de EDG de hoeksteen van het Amerikaanse beleid³²¹. Generaal Jackson, mogelijk één van de meest invloedrijke Amerikanen aanwezig op overheidsniveau, legde de nadruk op de EDG als belangrijkste wijze om de Sovjetdreiging te tegen te houden. Als gevolg van zijn deelname aan de conferentie van Berlijn was hij er van overtuigd dat Molotov streefde naar een hereniging van Duitsland als sterk blok tegenover Frankrijk, een terugtrekking van de Westerse bezettingstroepen, orbewaring in geheel Duitsland door de Sovjet-troepen, de verwijdering van de Amerikaanse troepen en invloed uit Europa en een verbod voor Duitsland om enig bondgenootschap aan te gaan³²². Jackson legde daarom de nadruk op het belang van een herbewapening van West-Duitsland in welke vorm dan ook. De Amerikaanse overheid was niet, zo geeft Jackson aan, in een tunnelvisie beland betreffende de EDG. Zij stond open voor nieuwe voorstellen, maar vond het niet haar plaats om dat zelf te doen en tot dan toe had niemand een nieuw voorstel ingediend³²³. Ook hier wordt door een persoonlijk adviseur

³¹⁷ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 3: FINAL LIST OF PARTICIPANTS TO "DE BILDERBERG"-CONFERENCE at Oosterbeek 29th, 30th, 31st of May 1954, 1-2.

³¹⁸ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 3: Bilderberg Conference, May 29th-31st, 1954, Strictly confidential, Not for publication either in whole or in part, 46.

³¹⁹ Ibidem

³²⁰ Ibidem, 47.

³²¹ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 3: Bilderberg Conference, May 29th-31st, 1954, Strictly confidential, Not for publication either in whole or in part, 47 en Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 3: 6th Meeting of the Conference, held on 31st May, 1954 at 9.50 a.m., 5.

³²² Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 3: BILDERBERG CONFERENCE, 29th MAY, 1954, Morning session, 13.

³²³ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 3: BILDERBERG CONFERENCE, 29th MAY, 1954, Morning session, 13 en Nationaal Archief,

van president Eisenhower aangegeven dat de Amerikaanse overheid niet koste wat het koste vast zou houden aan het EDG-Verdrag en open stond voor alternatieven, zolang Duitsland maar herbewapend zou worden. De Europese integratie kan hier mogelijk meer worden gezien in een Koude Oorlog strategie dan een hoger staand Europees ideaal en de zoektocht ging naar een praktische oplossing voor de omstandigheden van die tijd.

Jackson benadrukte dat er haast was geboden, omdat het Amerikaanse Congres een wet had goedgekeurd dat als het EDG-Verdrag niet binnen een bepaalde tijd werd goedgekeurd, de Amerikaanse steun werd ingetrokken³²⁴. Hierdoor lijkt het enigszins dat de dreiging van de Amerikaanse overheid door Jackson serieus wordt genomen, maar later accepteerde Jackson de opmerkingen dat de EDG aan de Europeanen moet worden overgelaten. Mogelijk kan hier uit opgemaakt worden dat de EDG niet een hoge prioriteit had, als er maar werd geïntegreerd en West-Duitsland werd herbewapend. Verder wees George Perkins, een Amerikaanse industrialist en voormalig assistent Secretary of State van Europese Zaken, erop dat de Amerikaanse regering geen zaken wilde opdringen, immers de OEEB was niet in de Verenigde Staten maar in Frankrijk ontstaan³²⁵. Er werd benadrukt dat Europa een vorm moest vinden die bij de Europeanen paste³²⁶. De Amerikaanse deelnemers waren zich er ook van bewust dat het harde optreden van de regering een averechts effect had, want als gevolg daarvan verstijfden de Europese regeringen, werd de publiek opinie woest, daalde de populariteit van de Verenigde Staten en dit alles was koren op de molen van de Sovjet propaganda en dus slecht voor de Westerse solidariteit³²⁷. Ook de Europese deelnemers deelden deze mening³²⁸. Een Europese Unie zou waarschijnlijk Europa's beste wapen tegen het communisme zijn. Het communisme werd mogelijk in de Verenigde Staten gezien als Sovjet imperialisme, maar in Europa genoot het een grote aanhang en Europese integratie was de nieuwe religie waar het communisme mee bestreden kon worden en was dus ook in het belang van de Amerikaanse regering³²⁹. De eenwording zou kunnen beschermen tegen de Sovjetdreiging, maar

Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 3: 6th Meeting of the Conference, held on 31st May, 1954 at 9.50 a.m., 11.

³²⁴ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 3: 6th Meeting of the Conference, held on 31st May, 1954 at 9.50 a.m., 11.

³²⁵ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 3: BILDERBERG CONFERENCE, 29th MAY, 1954, Morning session, 10.

³²⁶ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 3: Bilderberg Conference, May 29th-31st, 1954, Strictly confidential, Not for publication either in whole or in part, 47.

³²⁷ Ibidem, 48.

³²⁸ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 3: 6th Meeting of the Conference, held on 31st May, 1954 at 9.50 a.m., 3.

³²⁹ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 3: Bilderberg Conference, May 29th-31st, 1954, Strictly confidential, Not for publication either in whole or in part, 48.

ook helpen Europa meer onafhankelijk te maken zodat er geen inferioriteitscomplex zou ontstaan en dit was een belangrijk punt dat de Amerikanen moesten begrijpen³³⁰. Door het oplossen van deze psychologische problemen kon de Atlantische band juist worden versterkt³³¹. In de Verenigde Staten was het beeld ontstaan dat de Europeanen niet zichzelf wilde verdedigen, maar dat het de Amerikaanse verantwoordelijkheid was om dit te doen. De Belg Jean Drapier pareerde dit verwijt door te benadrukken dat Europa haar eigen boontjes wilde doppen en haar eigen gevechten wilde vechten.³³²

De deelnemers aan de eerste Bilderberg Conferentie kwamen betreffende de Europese eenwording tot de volgende conclusies. Voorop wilden zij stellen dat de conferentie geen beleidsmakend orgaan was dat zich bezig hield met regering beleid, maar zich richtte op meer samenhangende internationale politiek tussen het Amerikaanse en Europese beleid³³³. Zij zagen dat de problemen op dit vlak met name voortkwamen uit de verschillende achtergronden wat betreft historie en manier van leven. De conferentie sprak zich uit een groot voorstander te zijn van multilaterale samenwerking, omdat elk land er baat bij zou hebben als zij hun inlandse problemen gezamenlijk zouden oplossen door de transnationale factoren binnen de hedendaagse problematiek³³⁴. Daarin bleef het soevereiniteitsbeginsel betreffende de zaken van binnenlandse aard, zoals bijvoorbeeld verkiezingen, als een paal boven water staan en werd het uitoefenen van druk door buitenstaanders uitdrukkelijk afgewezen. De wil om te integreren was er zeker, maar het debat laat zien dat er over de vorm van samenwerking in mei 1954 grote twijfels en meningsverschillen bestonden.

Economische problemen, beleid en integratie

De economische problemen en eventuele oplossingen werden op beide conferenties besproken. Allereerst zal het debat van de eerste conferentie worden besproken en vervolgens het debat van de derde conferentie.

De deelnemers van de eerste conferentie vonden het een absolute noodzaak om de levensstandaard in Europa te verhogen, om de productiviteit te verhogen en om een markt te creëren van continentale schaal. De insufficiëntie van de nationale economieën ontkende niemand. Het

³³⁰ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 3: 6th Meeting of the Conference, held on 31st May, 1954 at 9.50 a.m., 4.

³³¹ Ibidem, 10.

³³² Ibidem, 4.

³³³ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 3: Bilderberg Conference, May 29th-31st, 1954, Strictly confidential, Not for publication either in whole or in part, 54..

³³⁴ Ibidem, 55.

economisch doel van de Europeanen en de Amerikanen was in principe hetzelfde. Toch was er ook frictie op dit gebied. De Europeanen vonden dat de Amerikanen onvoldoende oog hadden voor zowel de institutionele en economische problemen als de psychologische en historische problemen³³⁵. Immers voor landen die nog geen tien jaar eerder een oorlog uitvochten was het moeilijk te bevatten om nu hun economieën en instituties met elkaar te verenigen. En deels kwam de frictie voort uit de economische problemen die waren geworteld in de onbalans van de naoorlogse wereldeconomie en de ongelijkheid in de verdeling van rijkdom tussen de Verenigde Staten en Europa³³⁶. Voor de Europese producenten was het moeilijk om toegang te krijgen tot de Amerikaanse markt en daarover bestond enige wrok, aangezien zij de ontvanger waren van liefdadigheid van de Amerikaanse overheid en deze hen niet in staat stelde om hun eigen geld te verdienen op de internationale markt³³⁷. De Europese regeringen en zakenlui wilden graag maatregelen die zorgden dat het Europese dollartekort werd opgelost³³⁸. Ondanks dat de dollartekorten iets terug liepen in het begin van de jaren '50 als gevolg van de stijging van de import in de Verenigde Staten en de Amerikaanse uitgaven, bleef er angst bestaan voor het uitblijven van een structurele verbetering van de situatie³³⁹. De Europeanen wilden dat de Amerikaanse overheid de tarieven zou verlagen en andere restricties zou intrekken. Op deze wijze zou de Europese export naar een solide valutamarkt kunnen groeien.

Dit was echter maar een gedeelte van de oplossing. De Europese landen moesten ook zelf solide valuta's ontwikkelen en de nationale betalingsbalansen op orde krijgen³⁴⁰. Deze maatregelen vereisten een streng beleid dat op binnenlandse weerstand kon stuiten en daarmee de communistische invloeden in de hand kon werken. Dit zou een geleidelijke integratie vereisen, waarin zeer zeker mogelijkheden werden gezien voor een gemeenschappelijk markt, een liberalisering van de quota's met een systematische reductie van de tarieven en een liberalisering

³³⁵ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 5: European-American Relations. Unification of Europe. Report presented by Mr. H.F. van Walsem, 1.

³³⁶ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 1: European-American Relations. Strictly Confidential. Report No. 3., februari 1954, 11-12.

³³⁷ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 1: Memorandum on American Attitudes toward relations with Europe, 13 en Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 1: Memorandum on American Attitudes toward relations with Europe. Report no. 2, december 1953, 9.

³³⁸ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 1: European-American Relations. Strictly Confidential. Report No. 3., februari 1954, 12.

³³⁹ Ibidem

³⁴⁰ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 5: European-American Relations. Unification of Europe. Report presented by Mr. H.F. van Walsem, 1.

van de valutamarkt door de inwisselbaarheid te vergroten³⁴¹. Een liberale markt moest zorg dragen voor de verdwijning van slecht producerende bedrijven.

De moeilijkheden die werden ondervonden om te exporteren naar de Verenigde Staten maakten het voor de Europese producenten aantrekkelijk om de mogelijkheden te onderzoeken van een afzetmarkt in het Oosten van Europa. Verschillende handelsmissies werden begin jaren '50 door Europese regeringen naar Moskou ondernomen.

De Europese integratie kon op economisch gebied zorgen voor een stijging van de welvaart en kon op deze wijze een belangrijke voedingsbodem voor het communisme wegnemen³⁴².

Het was zeer zeker het geval dat de Amerikaanse overheid in die tijd veel kon doen voor het herstel van de internationale handel en betalingsstelsel. Echter in de Verenigde Staten werd het dollartekort gezien als een gevolg van het feit dat de Europeanen er nog niet in waren geslaagd competitief te zijn en de plaats van de Amerikaanse producenten in te nemen op andere markten³⁴³. Op de markten van Mexico en Canada waren immers ook dollars te verdienen, want de valuta van deze landen kon wel worden gewisseld met de dollar en op deze wijze konden de Europeanen iets doen aan hun dollartekort. Daarnaast bestonden er in de Verenigde Staten ook irritaties over de hoge kosten van de hulp aan de Europese staten en vonden veel Amerikanen dat de Europeanen veel zelf konden doen. Er was sprake van teleurstelling in sommige Europese staten die hulp ontvingen, maar niet deden wat de Amerikaanse overheid hen graag zag doen. Eén van deze zaken zou bijvoorbeeld het creëren van een gemeenschappelijk markt zijn. Voor veel Amerikanen kwam dit idee voort uit een instinctief gevoel, immers grotere markten leken meer op de markt van de Verenigde Staten en waren dus beter³⁴⁴. Het was tevens gebaseerd op het idee dat de concurrentie in een grote markt als enige in staat was om lage kosten en dus massaproductie op gang te brengen; door concurrentie zou er een veel grotere groei in productiviteit ontstaan dan op kleine beschermde nationale markten³⁴⁵. De Europese regeringen moesten eerst zelf hun zaakjes op orde krijgen. Door het vergroten van de concurrentie zou de productie kunnen groeien en een einde kunnen maken aan het beleid van protectionisme met hoge tarieven en handelsbarrières, dat voor veel West-Europese staten na de oorlog de gewoonte was.

³⁴¹ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 5: European-American Relations. Unification of Europe. Report presented by Mr. H.F. van Walsem, 2.

³⁴² Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 1: European-American Relations. Strictly Confidential. Report No. 3., februari 1954, 7.

³⁴³ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 1: Memorandum on American Attitudes toward relations with Europe, 15.

³⁴⁴ Ibidem, 14.

³⁴⁵ Ibidem

Ondanks dat de dollartekorten iets terug liepen in het begin van de jaren '50 als gevolg van de stijging van de import in de Verenigde Staten en de Amerikaanse uitgaven, bleef er angst bestaan voor het uitblijven van een structurele verbetering van de situatie³⁴⁶. De Europeanen wilden dat de Amerikaanse overheid hun tarieven zou verlagen en andere restricties zou intrekken. Op deze wijze zou de Europese export naar een solide valutamarkt kunnen groeien.

De stukken van de eerste conferentie laten zien dat er ook al ten tijde van de ontwikkeling van de EDG ideeën bestonden over het verbeteren van de economie in Europa. Tot de oplossing zou ook eventueel een gemeenschappelijke markt kunnen behoren. Vooralsnog gaf de Amerikaanse overheid de voorkeur aan een politieke integratie en een defensie gemeenschap.

Tussen de eerste en de derde Bilderberg Conferentie gebeurde er veel op het gebied van de Europese integratie. Het Franse parlement stemde tegen het verdrag van de EDG en het proces van de Europese integratie kwam tijdelijk tot stilstand. Als gevolg van de Messina Conferentie, die in mei 1955 plaats vond, werd het Europese integratieproces weer aangewakkerd. De ideeën van een gemeenschappelijke markt en verdere sectorale integratie op gebied van energie en transport werden naar voren geschoven. De ministers van de zes landen spraken in Messina de wens uit om de mogelijkheden te laten onderzoeken door een comité van experts onder leiding van een politicus. De ministers wilden een verenigd Europa, te bereiken door de ontwikkeling van gezamenlijk instituties, door de progressieve samensmelting van de nationale markten, het scheppen van een gezamenlijke markt en de progressieve harmonisatie van hun sociale beleid³⁴⁷. Doelen voor het onderzoek werden op verschillende terreinen gesteld. Zo moest er door het comité onderzoek worden gedaan naar de aanleg van een beter Europees transportnetwerk, de mogelijkheid tot het uitwisselen van gas en elektriciteit tussen de zes landen, naar het opzetten van een gemeenschappelijke organisatie voor de ontwikkeling van atoomenergie en het oprichten van een gemeenschappelijk Europese markt, waarbinnen alle douanebelastingen en kwantitatieve restricties werden uitgesloten³⁴⁸. De Belg Paul-Henri Spaak werd gevraagd dit onderzoekscomité te leiden.

Reden genoeg om in september 1955 op de derde conferentie in het Duitse Garmisch-Partenkirchen mogelijkheden voor de gemeenschappelijk markt en de toepassing van vreedzaam gebruik van atoomenergie te bespreken. Het Comité Spaak was toen nog volop aan het werk.

³⁴⁶ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 1: European-American Relations. Strictly Confidential. Report No. 3., februari 1954, 12.

³⁴⁷ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 5: Technical Memorandum on work of the "inter-governmental committee set up by the Messina Conference", by Lucien Radoux, 3.

³⁴⁸ Ibidem, 3-4.

Opvallend is dat de meeste stukken zijn geschreven door Europeanen en het met name de Europese deelnemers waren die het woord namen om over de gemeenschappelijke markt te praten, zoals Mollet, Marjolin, Paul Rijkens, Camu, Motz, de la Vallée Pousin, Fanfani, Cavendish-Bettinck, Kapteijn, etc. De Europeanen hadden zeker interessante punten. De Amerikaanse overheid had zijn lesje geleerd en nam na de mislukking van de EDG een passievere houding aan betreffende de Europese integratie. Het waren met name de Europese deelnemers die het woord voerden. Het gaat echter in dit hoofdstuk om de Amerikaanse invloed en om deze reden zal ik mij tot de Amerikaanse inbreng beperken.

Ondanks dat de Amerikanen een federale oplossing de voorkeur gaven in Europa, vonden de Amerikanen de notie van de Europeanen dat zij dit vanuit een historisch perspectief deden onterecht. Volgens Ball, die benadrukte dat hij niet voor de Amerikaanse regering sprak, waren de Amerikanen goed op de hoogte van de verschillen tussen het ontstaan van de Verenigde Staten en het vormen van een Europese gemeenschap³⁴⁹. Zo deelden de 13 staten dezelfde cultuur en taal en werden zij na de eenwording als gevolg van hun geografische ligging niet van buitenaf bedreigd³⁵⁰. Daarnaast bestonden er in Europa in de jaren '50 verschillende bestuurideologieën en was er verschil in welvaart in de Europese landen. Het laatste belangrijke verschil, volgens Ball, was dat ten tijde van het ontstaan van zijn land er nog geen sprake was van handelsrestricties en tarieven. De Europeanen moesten wel goed begrijpen dat het ontstaan van de Verenigde Staten ook een strijd van aanpassingen en compromissen van de Amerikanen in de 13 staten was geweest en daarom was de Amerikaanse publieke opinie van mening dat de Europeanen zelf met de oplossing moesten komen omdat dit de enige kans van slagen had om de oude vijandschappen te overwinnen en de vrijheid te waarborgen³⁵¹. Omdat deze vrijheid in Europa werd bedreigd door een vreemde macht vonden de Amerikanen dat er haast was geboden bij de versterking van Europa en dat de Europeanen zich niet neer konden leggen bij een volgende oorlog als een niet te voorkomen Europees fenomeen. Voor de Amerikanen had het systeem van machtsbalans en de natiestaat afgedaan in Europa als een inadequate oplossing voor de spanningen op het continent, maar leken de Europeanen zich neer te leggen bij de situatie en zelfs vast te houden aan het verleden als een periode van betere tijden. De Amerikanen hadden begrip voor de verschillen, maar zagen als gevolg van de Koude Oorlog en een mogelijk heropbloeiend nationalisme in West-Duitsland de noodzaak van een snelle actie. Zij wilden de Europeanen niet opleggen welke vorm de eenwording moest hebben, maar bij het oude laten was

³⁴⁹ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 9: Garmisch-Partenkirchen Conference, 23rd-25th September, 1955. English Verbatim Record of the fourth Sitting (Saturday, 24th September, 1955 – afternoon), 40.

³⁵⁰ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 7: THE AMERICAN ATTITUDE TOWARDS EUROPEAN UNIFICATION. Report by George Ball, 1.

³⁵¹ *Ibidem*, 2.

geen optie en het was van belang het momentum niet verloren te laten gaan³⁵². De lening aan de EGKS laat volgens Ball zien dat de Amerikaanse regering bereid is om elke vorm van Europese integratie te steunen.

Sommige Europeanen vroegen zich af waarom de Amerikaanse regering niet bereid was om in een Atlantische Gemeenschap toe te treden. Immers dat zou de dreiging van Duitsland voor veel Europeanen in één klap wegnemen. De reden dat de Amerikaanse regering niet bereid was om haar soevereiniteit te verenigen in een gemeenschap met de Europese staten was het gevolg van haar historische beleid van isolationisme en de behoedzaamheid zich met Europese zaken te bemoeien³⁵³. De tweede reden was dat veel Amerikanen het gevoel hadden dat de Amerikaanse regering moest ingrijpen in Europa in de Tweede Wereldoorlog om de agressie te stoppen, omdat de Europeanen niet in staat waren om de vrede te bewerkstelligen zonder geweld. Over een eventuele toekomstige Atlantische gemeenschap kon pas gesproken worden als er een Europese Unie was ontstaan die de vrede in Europa waarborgde³⁵⁴. De Europese integratie moest duidelijk eerst plaats vinden.

De Amerikanen zagen de integratie als noodzaak om oorlog te voorkomen en de levensstandaard te vergroten tot een niveau dat de markt van massaproductie aankon. Dit kon worden bereikt door een liberalisering van de handel. Ball was het niet eens met Mollet dat de gemeenschappelijke markt een gestuurde markt moest zijn maar vond dat er concurrentie moest worden nagestreefd; want de Amerikaanse opinie was dat de concurrentie gezond moest zijn om de productie gezond te houden³⁵⁵.

Het feit dat er vanuit de Verenigde Staten minder werd gehoord betreffende de economische integratie was gevolg van een aantal factoren; de afwijzing van de EDG, er minder gehoor in Europa aan de integratie werd gegeven als ten tijde van de EDG en daardoor ook in de Verenigde Staten, Europa zich economisch was gaan ontwikkelen met als gevolg dat de Amerikaanse bemoeienis met financiële hulp minder urgent werd en als belangrijkste dat de Amerikanen steeds meer waren gaan beseffen dat het een Europees vraagstuk betrof³⁵⁶. In de Verenigde Staten bestond het gevoel dat er

³⁵² Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 7: THE AMERICAN ATTITUDE TOWARDS EUROPEAN UNIFICATION. Report by George Ball, 3.

³⁵³ Ibidem, 5.

³⁵⁴ Ibidem

³⁵⁵ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 9: Garmisch-Partenkirchen Conference, 23rd-25th September, 1955. English Verbatim Record of the fourth Sitting (Saturday, 24th September, 1955 – afternoon), 46.

³⁵⁶ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 9: Garmisch-Partenkirchen Conference, 23rd-25th September, 1955. English Verbatim Record of the fourth Sitting (Saturday, 24th September, 1955 – afternoon), 40-45.

in het verleden te veel over was gezegd en zij nu liever wilden horen wat het Europese gevoel was over hoeveel Amerikaanse bemoeienis op dit vlak op prijs werd gesteld. De Amerikanen stelden zich na het debacle afwachtend en voorzichtig op.

In de Verenigde Staten deelden velen de mening dat de hereniging van Duitsland gerelateerd was aan de Europese eenwording.

Op de conferentie was dit keer ook Robert Murphy aanwezig. Hij was staatssecretaris van buitenlandse zaken in de Eisenhower-regering. Hij wilde benadrukken dat er geenszins sprake was van een verandering van positie en een vermindering van interesse vanuit de Amerikaanse regering in de Europese integratie. Maar er was wel nagedacht en men had ingezien dat door de duidelijke steun voor de EDG het plan uiteindelijk een Amerikaans label had gekregen, wat het had tegengewerkt; de Fransen wantrouwden de grote Amerikaanse steun en stemden tegen, terwijl als de Amerikaanse druk er niet was geweest zij waarschijnlijk voor hadden gestemd³⁵⁷. De Amerikaanse benadering werd in zoverre veranderd hierna dat de Amerikaanse regering besloot, volgens Murphy, om voorzichtiger en tactvoller op te treden. De lening aan de EGKS was een goed voorbeeld van de nieuwe Amerikaanse benaderingsmethode. Vooralsnog had de Amerikaanse regering nog geen inschatting gemaakt in september 1955 van de gesprekken op de Conferentie van Messina³⁵⁸. Na wat hij had gehoord van Mollet meende hij dat de Amerikaanse regering een gestuurde markt niet zou steunen³⁵⁹. In het algemeen bleef de Amerikaanse regering de integratie steunen.

De Amerikaan Paul Hofmann was ook aanwezig. Hij werkte voor de Amerikaanse overheid na de oorlog om economische samenwerking te bewerkstelligen in Europa en de inter-Europese handel weer op gang te brengen³⁶⁰. Ook Hoffman sprak zijn steun uit voor de gemeenschappelijke markt en is een voorstander van een einde van het protectionisme in Europa³⁶¹.

Op de middagzitting werd er gesproken over het streven naar de vrije inwisselbaarheid van verschillende valuta en de uitbreiding van de internationale handel. Het waren hier weer voornamelijk Europese deelnemers die het woord namen. Zij spraken voornamelijk hun steun uit voor een gemeenschappelijke markt, een liberalisering van de handel en toonden dankbaarheid aan de Amerikaanse regering. Eenieder was zich ervan bewust dat de economische positie van Europa

³⁵⁷ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 9: Garmisch-Partenkirchen Conference, 23rd-25th September, 1955. English Verbatim Record of the fourth Sitting (Saturday, 24th September, 1955 – afternoon), 47.

³⁵⁸ Ibidem

³⁵⁹ Ibidem, 48.

³⁶⁰ Ibidem, 57.

³⁶¹ Ibidem, 58.

vele male slechter was geweest zonder de steun van de Amerikaanse overheid. Mogelijk interessant was hier de discussie die verder volgde nadat de Canadese hoge commissaris in Londen, zijne hoogheid Robertson, het woord nam. Hij dacht ook te kunnen spreken voor de Verenigde Staten en de andere niet-Europese westerse landen als hij zou zeggen dat zij een gemeenschappelijke markt zouden verwelkomen en deze geen moeilijkheden in de weg zouden leggen³⁶². Wel wilde hij ook de zorg benadrukken over welke eventuele restricties voor de buitenstaanders van de markt zouden worden ontwikkeld³⁶³. Robertson sprak de hoop uit dat de ontwikkeling van de gemeenschappelijke markt zich zou bewegen richting meer vrije handel binnen Europa en niet een tendens zou hebben van groeiende restricties³⁶⁴.

Hierna nam de Amerikaan senator John Sparkman het woord. Ook uit zijn uitspraken kan worden opgemaakt dat het de Amerikanen vooral ging om de uitbreiding van de vrije handel in de internationale handel³⁶⁵.

De Duitse econoom Gross begreep uit de discussie dat de Amerikanen de vorming van een gemeenschappelijke markt steunden, maar vroeg zich af of de Amerikanen ook alle economische instrumenten steunden die mogelijk zouden worden gebruikt om een dergelijke markt te bereiken³⁶⁶. Zelf was hij geen voorstander van protectionisme. Ook vraagt hij zich af of de Amerikaanse overheid mogelijk een lijst aan zou kunnen leveren met maatregelen die als contradictieel werden beschouwd tegenover het principe van het Amerikaanse commerciële beleid.

Paul Rijkens benadrukte nogmaals dat het ook onder de Europeanen niet wenselijk dat de Europese markt protectionistische tendensen naar buiten zou hebben en dat dit ook niet de intentie was. Mogelijk kon er een voorbeeld worden genomen aan de Benelux en konden de tarieven worden gemiddeld³⁶⁷.

Dhr. Marjolin benadrukte ook nogmaals dat vrije handel moest worden nagestreefd³⁶⁸. De enige wijze volgens Marjolin om de productiviteit te verhogen in Europa was door middel van concurrentie, wisselkoersen en de vrije uitwisseling van valuta konden bijdragen aan de opbouw van concurrentie in Europa. Als de handel van Europa was versterkt, moesten de Europese regeringen langzaam hun

³⁶² Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 9: Garmisch-Partenkirchen Conference, 23rd-25th September, 1955. English Verbatim Record of the fourth Sitting (Saturday, 24th September, 1955 – afternoon), 63.

³⁶³ Ibidem

³⁶⁴ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 9: Garmisch-Partenkirchen Conference, 23rd-25th September, 1955. English Verbatim Record of the Sixth Sitting (Sunday, 25th September, 1955, afternoon), 64.

³⁶⁵ Ibidem, 64-65.

³⁶⁶ Ibidem, 67.

³⁶⁷ Ibidem, 77.

³⁶⁸ Ibidem, 79.

discriminerende maatregelen tegenover de Verenigde Staten laten varen. Marjolin geloofde niet dat de gemeenschappelijk markt in concurrentie was met de vrije handel. De gemeenschappelijke markt zou juist bijdragen aan het bereiken van vrije handel in Europa. Als unie zou Europa veel beter in staat zijn om de concurrentie vanuit de Verenigde Staten het hoofd te bieden³⁶⁹. Ook dacht Marjolin dat het op de langere termijn in het belang van Frankrijk is om haar protectionistische beleid te laten varen.

Het Britse parlementslid wees vervolgens op de tegenstrijdigheid dat de Europese markt juist werd gecreëerd om een Europese voorkeur te vergroten en dat dit belangen creëerde tegen een vrije handel en uitwisseling van goederen³⁷⁰. Marjolin antwoorde dat dit elkaar inderdaad leek tegen te spreken, maar dit alleen het geval zou zijn als er een tariefmuur rond Europa zou ontstaan naar het hoogste tarief. Met een gematigd tarief zouden de Amerikaanse goederen nog steeds kunnen worden afgezet binnen de Europese markt³⁷¹. Marjolin pleitte dan ook voor een zo laag mogelijk tarief tegenover de buitenwereld en het vormen van een douane-unie. Daarnaast zou tegelijkertijd een reductie van de tarieven in het gehele gebied van de vrije handel moeten plaatsvinden. Gross kreeg geen antwoord van de Amerikaanse deelnemers op zijn vraag. Na het debat over de economische integratie in Europa volgde het debat over atoomenergie

Atoomenergie

Het debat over het vreedzaam gebruik van atoomenergie was voortgekomen uit de Atoom Conferentie in Geneve die van mei tot met juli 1954 op initiatief van de VN had plaats gevonden³⁷². Deze conferentie kwam voort uit het initiatief van president Eisenhower "Atoms for peace", die hij op 8 december 1953 voor de Algemene Vergadering van de VN in een toespraak uiteen zette. Het debat was ingeleid door twee stukken, geschreven door de Amerikaanse deskundige in atoomenergie Walker Cisler. In de stukken werd ingegaan op wat er allemaal op het terrein van atoom energie was bereikt en wat er nog bereikt zou worden³⁷³. Opvallend is het optimisme dat uit beide stukken spreekt over de mogelijkheden van atoomenergie en eventuele bijproducten. Over 20

³⁶⁹ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 9: Garmisch-Partenkirchen Conference, 23rd-25th September, 1955. English Verbatim Record of the Sixth Sitting (Sunday, 25th September, 1955, afternoon), 80-85.

³⁷⁰ Ibidem, 86.

³⁷¹ Ibidem

³⁷² Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 5: Geneva Atomic Conference, 1. Historical backround, Personal, Ministry of Foreign affairs of the Netherlands.

³⁷³ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 5: THE FUTURE OF ATOMIC ENERGIE, PERSONAL, REVISED (een avond oratie voor de U.N.O. conferentie over atoomenergie), door: Sir John Cockfort. 17 aug. 1955.

jaar zou de wereld compleet zijn veranderd door de toepassing van atoomenergie en verdere mogelijkheden. In eerste instantie moest er veel geld worden uitgegeven, maar daarna zouden kernenergie beter toepasbaar en goedkoper zijn dan alle andere soorten van energie en daarom zou dorre en arme landen een enorme baat bij de ontwikkeling van een dergelijke energiebron hebben³⁷⁴.

Op de conferentie van Garmisch-Partenkirchen legde de Amerikaanse consulent voor de atoomenergie commissie het vreedzaam gebruik en ontwikkeling van atoomenergie in de Europese staten uit³⁷⁵. Cisler dacht dat atoomenergie vanuit een sociaal-economisch en politiek standpunt kon bijdragen aan de stabiliteit van de wereld, in ieder geval door een vrije uitwisseling van atoomenergie tussen de Verenigde Staten en de Europese landen³⁷⁶. Als gevolg van de speech van president Eisenhower onderzocht het Amerikaanse Congres de mogelijkheid voor de verandering van de wetgeving om mogelijke informatie vrij te geven.

Hij waarschuwde voor de groeiende energievraag en de beperkingen van de conventionele fossiele brandstoffen en waterenergie³⁷⁷. Cisler zag om deze reden een voordeel in atoomenergie, doordat men vele malen minder uranium nodig had dan kolen, makkelijker tot een gelijke verdeling van energiebronnen kon komen in Europa en Europa minder afhankelijk zou worden van olie en andere brandstoffen uit andere delen van de wereld³⁷⁸. Daarna ging Cisler in op de mogelijkheden van reactoren, de stand van zaken betreffende de ontwikkelingen op het gebied van atoomenergie en de kosten die er kwamen kijken bij het opzetten van centrales. Door de ontwikkeling van de Amerikaanse "*Atomic Energy Act*" was het nu voor de Amerikaanse overheid mogelijk om bepaalde kennis op dit gebied te delen³⁷⁹. Duidelijk uit de voordracht van Cisler wordt vooral dat de Amerikanen de kennis in huis hadden en de Europeanen moeten afwachten in hoeverre de Amerikanen bereid waren hun kennis te delen. Het verrijken van uranium bleef in handen van de Amerikanen, die voor een aantrekkelijk tarief het verrijkte uranium aan Europa zouden verkopen voor vreedzaam gebruik. De Europese deelnemers op de conferentie waren met name

³⁷⁴ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 5: THE FUTURE OF ATOMIC ENERGIE, PERSONAL, REVISED (een avond oratie voor de U.N.O. conferentie over atoomenergie), door: Sir John Cockfort. 17 aug. 1955, 4-6.

³⁷⁵ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 7: PEACEFUL USE OF ATOMIC ENERGY by Walker L. Cisler, president The Detroit Edison Company. Garmisch Conference september 23-25, 1955.

³⁷⁶ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 3: Opening address by H.R.H. The Prince of the Netherlands send to Pomian, 28/VI/55, 5.

³⁷⁷ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 9: Garmisch-Partenkirchen Conference, 23rd-25th September, 1955. English Verbatim Record of the Sixth Sitting (Sunday, 25th September, 1955, morning), 22-23.

³⁷⁸ Ibidem, 24.

³⁷⁹ Ibidem, 29.

geïnteresseerd in de kosten voor het ontwikkelen van een reactor. Hoffman wees op de hoge kosten van de ontwikkeling en concludeerde dat de Europese landen alleen snelle ontwikkeling op dit gebied konden bereiken door met elkaar samen te werken³⁸⁰. Alleen dan zou elektriciteit kunnen worden verspreid over alle industrie en werkplaatsen in Europa. Als individueel land zouden de Europese landen niet de ontwikkelingen in de Verenigde Staten bij kunnen houden. Alleen als een gezamenlijk blok konden zij de concurrentie aan.

De Nederlandse VN-diplomaat Kleffens zag ook in dat alleen als Europa de krachten bundelde op het gebied van de ontwikkeling van atoomenergie zij in staat zouden zijn om voldoende personeel hier voor op te leiden en de kosten te kunnen dragen³⁸¹. Hij zag graag praktische stappen richting een Europese samenwerking op dit gebied. Marjolin was licht sceptisch over het kunnen inzetten van atoomenergie in de komende 10 tot 15 jaar, ondanks de enorme groei van de vraag naar energie. Zijn conclusie was dat deze vraag met name beantwoord zou moeten worden met een veel hogere import van olie³⁸². Marjolin vroeg zich af hoe er aan deze enorme groei in de vraag naar olie zou worden voldaan.

Ook Camu was het volledig eens met Hoffman en Kleffens dat de Europese landen zich op het gebied van atoomenergie moesten verenigen in een supranationale organisatie. Toch vroeg hij zich af of er al iets kon worden bereikt op dit gebied in de komende 10 jaar en of de nadruk in de Europese integratie niet moest liggen bij de gemeenschappelijke markt³⁸³.

De Amerikaanse deelnemer Joseph E. Johnson steunde een Europese samenwerking, omdat dan de hoge kosten van de ontwikkeling van de atoomenergie konden worden gedeeld³⁸⁴.

Dean Rusk zag mogelijkheden tot een samenwerking tussen Amerikaanse en Europese wetenschappers op dit gebied. Ook Cisler dacht dat de samenwerking op het gebied van atoomenergie tussen de Europese landen en de Verenigde Staten in de toekomst zou groeien. Uit de stroom van vragen kan men opmaken dat er enorme interesse was in de atoomenergie. Opmerkelijk is dat deze bijna allemaal aan de deskundige aanwezig worden gesteld, Cisler, een Amerikaan. Aan het einde van de vergadering zwaren alle aanwezigen het met elkaar eens dat er snel stappen moesten worden ondernomen voor een meer geïntegreerd Europa, zowel op het gebied van een gemeenschappelijke markt als vanuit andere initiatieven, zoals atoomenergie³⁸⁵.

³⁸⁰ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 9: Garmisch-Partenkirchen Conference, 23rd-25th September, 1955. English Verbatim Record of the Sixth Sitting (Sunday, 25th September, 1955, morning), 47.

³⁸¹ Ibidem, 51-52.

³⁸² Ibidem, 53.

³⁸³ Ibidem, 54.

³⁸⁴ Ibidem, 61.

³⁸⁵ Ibidem, 72-73.

Het laatste stuk uit het Bilderberg archief dat ons inzicht geeft in de Amerikaanse houding is een stuk uit de *Yale Review*, uitgegeven in de herfst van 1955.

De auteur van het stuk, Lincoln Gordon, was blij dat de Amerikaanse regering zich na de afwijzing van de EDG zich niet aan haar bedreigingen hield³⁸⁶. De Amerikaanse regering steunde elke vorm van integratie. Zij gaven de voorkeur aan de zes landen in de hoop dat zij een politieke federatie zouden ontwikkelen, maar steunde ook intergouvernementele initiatieven. Gordon gaf Monnet het krediet dat de voorkeur van de Amerikaanse regering uitging naar een supranationale organisatie³⁸⁷. Door zijn welbespraaktheid en overtuigingskracht had hij het onderscheid tussen de intergouvernementele en de supranationale optie duidelijk weten uit te leggen aan de Amerikaanse regering; waarin de laatste zou leiden tot meer stabiliteit. Volgens tijdgenoot Gordon speelde een Eurocrat als Monnet dus wel zeker een rol. Ik geloof sterk dat beslissingen van nationale regeringen afhangen van de omstandigheden, maar een uitspraak als deze van een Amerikaanse professor aan Harvard laat ook het belang van een man als Monnet zien binnen het integratieproces, zeker in die eerste jaren tot aan het Verdrag van Rome.

Volgens Gordon was het voor de Amerikanen in het najaar van 1955 niet volkomen duidelijk hoe de Europese regeringen van de zes landen sectoraal verder wilden integreren. Het idee van een gemeenschappelijke markt was voor de Amerikanen niet nieuw. Het was één van de doelen van het "*European Recovery Programm*". Pas in het tweede jaar van het Marshall Plan kreeg de Europese economische integratie meer aandacht. Dit resulteerde in de oprichting van de OEEC.

Paul Hoffman, hoofd van de *Economic Cooperation Administration*, gaf op 31 oktober 1949 een speech aan de ministers van de OEEC. In zijn speech zette hij twee taken uiteen. De eerste was het verbeteren van de economie door de productie te vergroten, het dollartekort te elimineren, de export te verhogen en de inflatie onder controle te krijgen³⁸⁸. Opmerkelijk was de tweede taak, waar hij een gemeenschappelijke markt in Europa voorstelde met als doel om de barrières en restricties op goederen en betalingen binnen deze markt te laten verdwijnen³⁸⁹. Het nastreven van dit beleid paste in het straatje van het Bretton Woods-beleid en de General Agreement on Tariffs and Trade (GATT). Het laat zien dat een gemeenschappelijke markt in Europa paste binnen het Amerikaans sterven naar

³⁸⁶ Lincoln Gordon was in de jaren '50 professor internationale economische relaties. Later werd hij ambassadeur voor de Verenigde Staten, o.a. in Brazilië.

³⁸⁷ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 10: MYTH AND REALITY IN EUROPEAN INTEGRATION. By Lincoln Gordon. (From the *Yale Review*, autumn 1955. Reproduced by permission of the author), 2.

³⁸⁸ *Ibidem*, 3.

³⁸⁹ *Ibidem*

vrije wereldhandel en laat zien dat de Amerikaanse regering eventueel bereid was om in de toekomst barrières tegen goederen uit de Verenigde Staten in Europa te accepteren.

De aanhangers van het “Kleine Europa” van zes waren, volgens Gordon, overtuigd dat slechts hun pad het juiste was. De nationale staat had volgens deze aanhangers afgedaan en het verenigen van de soevereiniteit was de enige mogelijke stap voorwaarts, zonder dat zij daarbij rekening hielden met de inhoud of de omstandigheden³⁹⁰. De supranationale organisatie was de oplossing voor alle politieke, militaire, economische en Sovjetbedreigingen van de Europese natiestaat. Ook was het de permanente oplossing om West-Duitsland te verankeren in Europa en de Westerse Alliantie en een probaat middel tegen het agressief politiek Duits nationalisme³⁹¹. Zo kwam er een definitief einde aan het Frans-Duitse probleem en konden de Fransen zich beschermen tegen een heropleving van de Duitse industrie³⁹². Terwijl het voor de jonge West-Duitse staat het pad was naar meer bewegingsvrijheid.

Gordon was sceptisch over de ontwikkelingen die tot en met 1955 hadden plaats gevonden op het gebied van de Europese integratie. Slechts de EGKS gaf reden tot hoop, maar op beperkte schaal. De overige projecten hadden een negatieve afloop. Gordon vroeg zich af of een federatie nog wel een praktisch haalbaar doel was en als het nog haalbaar was in hoeverre het nog wenselijk was om de gewenste doelen te verwezenlijken? Gezien de tot dan toe behaalde resultaten mocht daar aan worden getwijfeld en waren er grote moeilijkheden in het verenigen van de soevereiniteit. Ook had Gordon twijfels over de motieven van Frankrijk. Het is algemeen bekend kennelijk in die tijd dat Frankrijk economisch ongezond is. Gordon vroeg zich af of Frankrijk de Europese integratie niet zal gebruiken om zichzelf beter te maken³⁹³. De Franse regering had dus ook volgens tijdgenoot Gordon egoïstische doeleinden voor ogen, zoals eerder in hoofdstuk 1 is beschreven. Monnet stelde het Schuman Plan in dienst van zijn eigen Monnet Plan, om Frankrijk weer economisch gezond te maken. Daarnaast vroeg Gordon zich ook af of de overige vijf landen wel sterk genoeg zouden zijn om Duitsland in toom te houden bij een eventuele nieuwe opbloei van Duits nationalisme³⁹⁴. Daarbij blijven de zes landen en zelfs de WEU afhankelijk van de Amerikaanse steun en militaire hulp tegen het Sovjet gevaar. Europa zou het simpelweg niet alleen redden.

Gordon zag zeker kansen op het gebied van de Europese integratie, met name in het zorg dragen voor de Franse landbouw en de Italiaanse tuinbouw en de markt in Europa was groot genoeg om een

³⁹⁰ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 10: MYTH AND REALITY IN EUROPEAN INTEGRATION. By Lincoln Gordon. (From the Yale Review, autumn 1955. Reproduced by permission of the author), 6.

³⁹¹ Ibidem, 7.

³⁹² Ibidem

³⁹³ Ibidem, 9.

³⁹⁴ Ibidem

gezonde concurrentie en productie te verzekeren³⁹⁵. Gordon gaf uiteindelijk een voorkeur aan de intergouvernementele weg. Deze werkte immers ook voor de NAVO.

Opvallend kan men concluderen uit het stuk van Johnson dat er volgens hem een samenhang bestond tussen de invloed van de Eurocraten en de besluiten van de nationale regeringen. Het ene sloot het andere niet uit.

Er werd dus het één en ander besproken op de twee Bilderberg Conferenties en ook rapporten rond gestuurd betreffende de Europese integratie in de jaren '50, ook van Amerikaanse hand. Kan men dus spreken van Amerikaanse invloed via deze conferenties? Om deze vraag beter te kunnen beantwoorden moet er nog worden gekeken naar de Amerikaanse deelnemers en of zij enige rol speelden binnen het Amerikaanse overheidsbeleid. Daarnaast zal er ook worden gekeken naar eventuele contacten tussen de deelnemers van Bilderberg met personen van belang voor de Europese integratie.

Er waren verschillende Amerikaanse deelnemers aanwezig, uit de politiek en het zakenleven³⁹⁶. Degenen die ook nauw betrokken waren bij de organisaties van de twee conferenties en de voorbereidingen op het gebied van Europese integratie, waren George Ball, James Zellerbach, Dean Rusk en Joseph B. Johnson³⁹⁷. Ten tijde van de twee conferenties in mei 1954 en september 1955 was president Eisenhower aan de macht. Daarom kunnen Georg Ball en Dean Rusk af worden geschreven als directe invloed van de regering, aangezien zij beide democraat waren en later zouden dienen als Secretary of State en Undersecretary of State onder de Kennedy-regering. Ondanks dat Zellerbach een republikein was speelde hij geen grote rol op het politieke toneel op dat moment en was hij met name bezig met het leiden van zijn bedrijf³⁹⁸. Johnson was in 1955 gouverneur van Vermont. Dat maakte hem op zich een invloedrijk politicus op binnenlands gebied. Hij zal meer met zaken betreffende Vermont bezig zijn geweest, dan dat hij directe invloed uitoefende op het buitenlands beleid of enig gezag op dit gebied heeft gehad. In hoofdstuk 3 wordt opgemerkt dat de Amerikanen niet vlot waren met het organiseren van hun Amerikaans sturingscomité voor de

³⁹⁵ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 10: MYTH AND REALITY IN EUROPEAN INTEGRATION. By Lincoln Gordon. (From the Yale Review, autumn 1955. Reproduced by permission of the author), 9.

³⁹⁶ Voor een volledig overzicht van de deelnemers van de conferentie, verwijst ik naar de bijlage, deel 1a en 1b.

³⁹⁷ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 3: Bilderberg Conference, May 29th-31st, 1954, Strictly confidential, Not for publication either in whole or in part. (boekje Bilderberg conferentie), 3 en Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 6: GARMISCH-PARTENKIRCHEN CONFERENCE. SPETEMBER 23RD/25TH, 1955. LIST OF PARTICIPANTS.

³⁹⁸ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 6: GARMISCH-PARTENKIRCHEN CONFERENCE. SPETEMBER 23RD/25TH, 1955. LIST OF PARTICIPANTS.

Bilderberg Groep en niet erg happig waren om deel te nemen. Eén van de eersten die reageerden op het verzoek van Retinger was generaal A.J. Drexel Biddle, maar hij meldde gelijk in de begeleidende brief bij zijn reactie op het Europese rapport, dat hij door zijn lidmaatschap van de regeringsstaf in 1952 niet kon deelnemen aan de discussie en dat zijn naam ook niet genoemd mocht worden om deze reden als auteur van het Amerikaanse stuk³⁹⁹. Ook was er in de opstartperiode regelmatig contact tussen de leden van het sturingscomité en Charles E. Bohlen, adviseur voor het State Department en één van de medebedenkers van het Marshall Plan⁴⁰⁰. Uiteindelijk zou hij niet deelnemen aan de conferenties.

Welke namen op de deelnemerslijst trekken dan nog meer de aandacht? Wat betreffende de conferentie in Oosterbeek 1954 zijn dat; David Rockefeller, Paul H. Nitze, Walker Cisler, John H. Ferguson, C.D. Jackson, voormalig High Commissioner voor West-Duitsland George C. Mcghee, en George W. Perkins⁴⁰¹.

Op de conferentie in Garmisch-Partenkirchen keerde Jackson niet meer terug, maar vallen ook nieuwe deelnemers op. Belangrijk is om te weten dat de Amerikaanse overheid in 1955 meer waarde was gaan hechten aan de Bilderberg Groep⁴⁰². Naast de deelnemers aan de conferentie in Oosterbeek, werd de lijst aangevuld met Joseph E. Johnson, Supreme Allied Commander of Supreme Headquarters Allied Powers Europe Generaal A. Gruenther, Gabriel Hauge, Paul Hoffman, George Kennan, Robert Murphy en Dean Rusk⁴⁰³. Dit waren niet de minste spelers binnen het Amerikaanse politieke veld.

Winand schrijft in haar boek *'Eisenhower, Kennedy, and the United States of Europe'* over een politiek netwerk in de Verenigde Staten waar de deelgenoten regelmatig van positie wisselden in functies in het onderwijs, bedrijfsleven en regeringen; velen waren lid van de *Council of Foreign Affairs* (COFR), een denktank waar consensus werd gezocht tussen zakenlui, overheidsambtenaren en academici⁴⁰⁴.

³⁹⁹ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 1: Brief 22 september 1952 van A.J. Drexel Biddle (Brig. General, U.S.A.) aan Dr. Rettinger.

⁴⁰⁰ P. Winand, *Eisenhower, Kennedy, and the United States of Europe*, (New York, 1993), 3 en *FRUS, 1952–1954, National Security Affairs, Volume II, Part 2*, list of persons en Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 2: Brief 24 sept. 1953. (van Retinger), 2.

⁴⁰¹ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 3: FINAL LIST OF PARTICIPANTS TO "DE BILDERBERG"-CONFERENCE at Oosterbeek 29th, 30th, 31st of May 1954.

⁴⁰² H. Wilford, *The CIA, The british Left and the Cold War Calling the Tune?*, (London 2003), 247 en V. Aubourg, 'Organizing Atlanticism: the Bilderberg Group and the Atlantic institute, 1952-1963', in: G. Scott-Smith en H. Krabbendam, ed., *The Cultural Cold War in Western Europe, 1945-1960*, (Londen, 2003), 95.

⁴⁰³ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 6: GARMISCH-PARTENKIRCHEN CONFERENCE. SPETEMBER 23RD/25TH, 1955. LIST OF PARTICIPANTS.

⁴⁰⁴ P. Winand, *Eisenhower, Kennedy, and the United States of Europe*, (New York, 1993), 2.

Volgens Winand had deze constructie in de COFR duidelijke gevolgen voor de vorming van het Amerikaanse beleid betreffende de Europese integratie. Secretary of State Dulles maakte deel uit van dit netwerk. Als wij kijken naar de deelnemers van de twee Bilderberg Conferenties zien wij dat de heren McCloy, Hoffman, Ball, Gruenther, Rockefeller en Murphy tot hetzelfde netwerk behoorden⁴⁰⁵. Murphy, Hauge en Jackson mochten zichzelf tot vriend en/of nabije medewerker van Dulles en president Eisenhower rekenen, hoewel zij in 1954 en 1955 ten tijde van de Bilderberg conferenties geen overheidfunctie bekleedden⁴⁰⁶.

Hoe verstonden de overige aanwezigen zich tot de Amerikaanse politiek? Ferguson was voormalig Deputy Director van de Policy Planning Staff van het State Department, 1952-1953. Kennan was voormalig Amerikaans ambassadeur in de Sovjet-Unie. Perkins was voormalig Assistant Secretary of State for European Affairs (tot januari 1953) en daarna lid van de Amerikaanse permanente vertegenwoordiging voor de NAVO, vanaf maart 1955 tot met 1957. Walker Cisler was een Amerikaanse deskundige op het gebied van atoomenergie en was van invloed op vele ontwikkelingen op dit gebied in de jaren '50. Wat opvalt is dat bijna alle Amerikaanse deelnemers in 1954 aan de eerste Bilderberg conferentie een belangrijks functie binnen de Amerikaanse regering hebben bekleed, maar dat op dat moment niet meer doen. In 1955 zien we een aantal Amerikaanse deelnemers die op dat moment een overheidsfunctie bekleedden, zoals Gruenther, Perkins en Hauge.

Uiteraard is het vervolgens interessant om na te gaan hoe deze heren zich verhielden tot Europese heren van belang voor de Europese integratie in deze jaren. Allereerst was er direct contact op de conferenties met Guy Mollet, Robert Marjolin en Walter Hallstein. Mollet zou later de Franse premier zijn die zijn handtekening zette onder het Verdrag van Rome in 1957. Marjolin was voormalig secretaris-generaal van de OEEC en Hallstein was in 1955 de Duitse minister van buitenlandse zaken die de Duitse delegatie leidde die deelnam aan de onderhandelingen voor de gemeenschappelijke markt en Euratom. Tevens zou hij de eerste President worden van de EEG. Hallstein zou later verklaren over de periode van samenwerking als gevolg van de Messina Conferentie, die uiteindelijk zou leiden tot het Verdrag van Rome, dat er geen sprake was van beperkingen in de relaties en dat het een soort natuurlijk gevoel was om voor dezelfde gezamenlijke doelen te werken, zoals de verdediging tegen het communisme en de opbouw van Europa⁴⁰⁷. Ook hier kan er op gewezen worden dat kennelijk de omstandigheden van belang waren en dat het Sovjetgevaar een rol speelde.

⁴⁰⁵ P. Winand, *Eisenhower, Kennedy, and the United States of Europe*, (New York, 1993), 3 en 40 en W. Isaacson, *Kissinger: A Biography*, (New York, 2005), 84.

⁴⁰⁶ P. Winand, *Eisenhower, Kennedy, and the United States of Europe*, (New York, 1993), 40 en Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 6: GARMISCH-PARTENKIRCHEN CONFERENCE. SPETEMBER 23RD/25TH, 1955. LIST OF PARTICIPANTS.

⁴⁰⁷ P. Winand, *Eisenhower, Kennedy, and the United States of Europe*, (New York, 1993), XIV.

Hallstein was op zijn beurt weer goede vrienden met Robert Bowie, Director of Policy Planning van 1953–1957, en David Bruce, voormalig Amerikaans ambassadeur van Frankrijk en toekomstig ambassadeur van Duitsland. De laatste twee waren weer goede vrienden van Dulles⁴⁰⁸. De connectie met Spaak kan worden gelegd via Retinger, die hem kende uit de tijd van de Europese beweging en Bernhard en Hoffman spraken hem in Rome⁴⁰⁹.

Cees Fasseur schrijft in zijn boek *“Juliana & Bernhard. Het verhaal van een huwelijk. De jaren 1936-1956”* dat Jean Monnet deel nam aan de derde Bilderberg Conferentie in Garmisch-Partenkirchen in september 1955⁴¹⁰. Dit zou uiteraard een directe betrokkenheid van de *founding father* van de Europese integratie, zoals Fasseur het zo mooi uitdrukt, bij de Bilderberg Groep betekenen. Zelf betwijfel ik dit ten zeerste. In de autobiografie van Monnet, *“Mémoires”*, wordt er geenszins verwezen naar enige deelname aan een Bilderberg Conferentie en wordt de Bilderberg Groep als geheel niet genoemd⁴¹¹. Dit geldt ook voor de biografie over Monnet van zijn persoonlijke vriend François Duchêne, die het grootste deel van zijn leven samen werkte met Monnet⁴¹². Ook andere biografieën onder andere van een naaste medewerker van Monnet, Max Kohnstamm, geven geen enkele informatie over een dussdanig bezoek, terwijl Kohnstamm zelf wel vanaf 1961 de conferenties bezocht⁴¹³. De belangrijkste aanwijzing is dat de naam van Monnet niet terug te vinden is op de deelnemerslijst van de conferentie in Garmisch-Partenkirchen noch dat zijn naam in verband met enige aanwezigheid ergens in het archief van Bilderberg wordt genoemd⁴¹⁴. Dat Monnet niet aanwezig was op de Bilderberg Conferentie in 1955 betekende niet dat er geen contact bestond tussen de deelnemers en Monnet. George Ball was een zeer goede vriend van Jean Monnet⁴¹⁵. Daarnaast waren ook McCloy en Murphey vrienden van Monnet⁴¹⁶. McCloy was door Secretary of State Dean Acheson betrokken in het overleg tussen Dulles en Schuman op 6 mei 1950 voordat het

⁴⁰⁸ P. Winand, *Eisenhower, Kennedy, and the United States of Europe*, (New York, 1993), 43.

⁴⁰⁹ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 2, aantekeningen Retinger.

⁴¹⁰ Cees Fasseur, *Juliana & Bernhard. Het verhaal van een huwelijk. De jaren 1936-1956*, (Amsterdam, 2008), 278.

⁴¹¹ Jean Monnet, *Mémoires*, (londen, 1978).

⁴¹² François Duchêne, *Jean Monnet. The First Statesman of interdependence*, (London, 1994).

⁴¹³ M. Segers, *De Europese dagboeken van Max Kohnstamm. Augustus 1953-September 1957*, (Amsterdam 2008) en A. G. Harryvan en J. van der Harst, *Max Kohnstamm. Leven en werk van een Europeaan* (Utrecht, 2008), 181. Overigens vind ik de titel van Harryvan en van der Harst voor Kohnstamm als “deelnemer van het eerste uur” zeven jaar na de eerste conferentie en pas aanwezig op de negende conferentie zwaar overtrokken en een verkeerd historisch beeld geven.

⁴¹⁴ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 6: GARMISCH-PARTENKIRCHEN CONFERENCE. SPETEMBER 23RD/25TH, 1955. LIST OF PARTICIPANTS en Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 9.

⁴¹⁵ George W. Ball, *The past has another pattern: Memoirs*, (New York, 1982), 69-93 en François Duchêne, *Jean Monnet. The First Statesman of interdependence*, (London, 1994), 9-13.

⁴¹⁶ George W. Ball, *The past has another pattern: Memoirs*, (New York, 1982), 69.

Schuman Plan bekend werd gemaakt⁴¹⁷. Ook Monnet was aanwezig bij dit overleg. Monnet en McCloy werkten nauw samen om het plan van de EGKS aan Acheson te verkopen, wat hen overigens ook lukte⁴¹⁸. Ook speelde McCloy een belangrijke rol als observeerder voor de Amerikaanse regering gedurende de onderhandelingen over het verdrag van de EGKS⁴¹⁹. Zowel McCloy als Nitze namen beide deel aan een spoedoverleg in 1952 om tot een oplossing te komen voor de EDG⁴²⁰. Verder onderhield Monnet nauwe contacten met Gruenther⁴²¹. Overigens was Monnet ook bevriend met president Eisenhower en de gebroeders Dulles⁴²².

Monnet en Marjolin hadden samengewerkt in het *Comité voor Europese Economische Samenwerking*. Monnet bekleedde de functie van vice-voorzitter, de staf werd geleid door Marjolin⁴²³. Ball werd uitgenodigd door Monnet om voor hem in Parijs te komen werken ter ondersteuning van zijn staf. Daar werden ook Ball en Marjolin goede vrienden⁴²⁴. Later deed Ball voor het opzetten van de OEES, op verzoek van Marjolin, onderzoek naar wat de Amerikaanse overheid verwachtte van een dergelijke organisatie⁴²⁵. Ball nam geen deel aan de ontwikkeling van het Schuman Plan en keerde voor de presentatie van het plan al terug naar de Verenigde Staten⁴²⁶. Ook heeft Kohnstamm na de conferentie in Garmisch-Partenkirchen contact met een aantal Amerikaanse deelnemers. Op 26 september haalt hij een aantal Amerikanen op van het vliegveld, onder wie Rockefeller, Cislser, Ball en Kennan⁴²⁷. Zij waren allen net op de Bilderberg Conferentie in Garmisch-Partenkirchen geweest, waar zij diep onder de indruk waren over wat de Duitse delegatie hen vertelde⁴²⁸. Dit betrof de bespreking van het bezoek dat een Duitse delegatie die een bezoek

⁴¹⁷ D. Acheson, *Present at the creation. My Years in the State Department*, (London, 1970), 382.

⁴¹⁸ *Ibidem*, 383, 385.

⁴¹⁹ *Ibidem*, 388.

⁴²⁰ *Ibidem*, 616.

⁴²¹ P. Winand, *Eisenhower, Kennedy, and the United States of Europe*, (New York, 1993), 40.

⁴²² *Ibidem*

⁴²³ George W. Ball, *The past has another pattern: Memoirs*, (New York, 1982), 77.

⁴²⁴ *Ibidem*

⁴²⁵ *Ibidem*, 80.

⁴²⁶ *Ibidem*, 84.

⁴²⁷ M. Segers, *De Europese dagboeken van Max Kohnstamm. Augustus 1953-Spetember 1957*, (Amsterdam 2008), 79.

⁴²⁸ M. Segers, *De Europese dagboeken van Max Kohnstamm. Augustus 1953-Spetember 1957*, (Amsterdam 2008), 79. Segers schrijft in noot 79 op pagina 79 dat dit mogelijk een debriefing betrof van de Duitse delegatie die bondskanselier Adenauer vergezelde op zijn reis naar Moskou. Dit verhaal hebben de Amerikanen echter gehoord op de Bilderberg Conferentie in Garmisch-Partenkirchen, waar dit ter sprake kwam. Zie: Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 9 en Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 5: GOVERNMENT STATEMENT, made by the German Federal Chancellor, dr. Konrad Adenauer, to the German Federal Paliament at Bonn on 22 september 1955.

bracht aan Moskou om te praten over een mogelijke hereniging van Duitsland en het probleem van de Duitse krijgsgevangenen die nog steeds vastzaten in de Sovjet-Unie⁴²⁹.

Er kan dus zeker worden gezegd dat er genoeg contacten bestonden. Als wij echter kijken naar de besproken informatie in het eerste deel van dit hoofdstuk, dan kan men lezen dat de Amerikanen een terughoudende rol in namen betreffende de Europese integratie en duidelijk maakten, zelfs al voor het falen van de EDG, dat de Europese integratie een Europees initiatief moest zijn. Op de conferentie in Garmisch-Partenkirchen was het niet langer het beleid van de Amerikaanse regering om een actieve stuwende kracht te zijn achter de Europese integratie. Er werd aangegeven dat de Amerikaanse regering haar lesje had geleerd en voortaan op de achtergrond zou blijven in haar aanbevelingen betreffende de Europese integratie. Hoewel de Bilderberg Conferenties een mooie gelegenheid zouden zijn geweest om achterkamertjes politiek te bedrijven en via deze weg toch een poging te ondernemen om er een Amerikaans stempel op te drukken, geven de verslagen en de rondgestuurde stukken dit beeld niet. De reacties van de Amerikaanse deelnemers zijn positief op de initiatieven uit Europa. Zij benadrukken continue dat het aan de Europeanen is om met voorstellen voor integratie te komen. Zeker ten tijde van de conferentie in 1955 had de Amerikaanse regering haar opstelling met betrekking tot de integratie veranderd in een passievere.

Mogelijk werd de Bilderberg Groep onder de Kennedy regering een belangrijker forum. Immers Ball, Dean Rusk en George Mcghee waren vanaf het eerste moment leden van de Bilderberg groep en nu onderdeel van de regering. Geenszins vergelijkbare vooraanstaande politici uit de Eisenhower-regering namen deel aan de Bilderberg conferenties in de jaren '50.

Richard J. Aldrich suggereert in zijn boek en artikel dat de Amerikaanse overheid wel degelijk invloed uitoefende via de Bilderberg Groep op de Europese integratie en zij de conferenties financierde via de CIA⁴³⁰. Dit zou betekenen dat de deelnemers wel degelijk onder Amerikaanse invloed stonden. Dit blijkt niet het geval te zijn. Allereerst was de Bilderberg Groep een Europees initiatief, wat op zich nog niet zoveel bewijst, want kennelijk ontvingen meerdere Europese initiatieven indirect financiële steun van de CIA die met name werd verspreid door het *American Committee on United Europe*

⁴²⁹ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 5: GOVERNMENT STATEMENT, made by the German Federal Chancellor, dr. Konrad Adenauer, to the German Federal Paliament at Bonn on 22 september 1955.

⁴³⁰ Aldrich, Richard J. "OSS, CIA and European Unity: The American Committee on United Europe, 1948-1960." *Diplomacy and Statecraft* 8, no. 1 (Mar. 1997): 184-227 en Richard J. Aldrich, *The Hidden Hand: Britain, America and Cold War Secret Intelligence*, (New York, 2002).

(ACUE)⁴³¹. Hugh Wilford verwijst ook naar een mogelijk CIA financiering, maar concludeert dat daar nergens bewijs voor is te vinden⁴³². Vaak wordt de Ford Foundation ook als grote geldschieter gezien. Deze gulle geveer sponsorde echter de eerste conferentie in de Verenigde Staten op St. Simons Island in 1956 niet de Bilderberg conferenties in het algemeen⁴³³.

De conferenties werden bekostigd door private giften van particulieren en het bedrijfsleven⁴³⁴. Met name geeft de autobiografie van Paul Rijkens op dit punt uitsluitsel. Hij schreef het volgende;

“ De Bilderberg Groep heeft altijd gezorgd dat zij niet op de één of andere wijze onder financiële invloed zou komen te staan. De financiële opzet is zeer eenvoudig. De kosten van de conferentie wordt gedragen door het land waar de conferentie wordt georganiseerd. De overige kosten, die zeer bescheiden zijn, worden gedekt door particuliere contributies. Ook op dit gebied is de opzet hetzelfde gebleven sinds de eerste conferentie”⁴³⁵.

Hieruit kan worden geconcludeerd dat de Bilderberg Groep geen geld ontving van de CIA, noch van de Amerikaanse regering of een andere Amerikaanse instelling die van enige invloed was. Immers de particuliere contributies waren zeer bescheiden.

Thomas Gijswijt plaatst de discussie over de Europese integratie binnen het Koude Oorlog perspectief als gevolg van zijn onderzoek naar de Bilderberg Groep. Volgens Gijswijt laat het Bilderberg archief zien dat de angst voor het communisme een belangrijke drijfveer was om te integreren, zeker na het mislukken van de EDG⁴³⁶. Bij het idee van Gijswijt dat Koude Oorlog politiek en de Europese integratie niet te scheiden is, wil ik mij graag bij aansluiten. Als toevoeging zou ik hier willen plaatsen dat het niet alleen een zorg was in Europa, maar zeker ook in de Verenigde Staten. In de Amerikaanse publieke opinie was er zeker veel kritiek op de Europeanen over het tempo van de

⁴³¹ H. Wilford, 'Calling the tune? The CIA, the British Left and the Cold War, 1945-1960', in: G. Scott-Smith en H. Krabbendam, ed., *The Cultural Cold War in Western Europe, 1945-1960*, (Londen, 2003), 46 en H. Wilford, *The CIA, The british Left and the Cold War Calling the Tune?*, (London 2003), 229.

⁴³² H. Wilford, *The CIA, The british Left and the Cold War Calling the Tune?*, (London 2003), 249.

⁴³³ *Ford Foundation Papers*, Paul Rijkens, 'Europe-America Group: Contributions received from 1952 to 31 march 1955, RO 421 Grant, 55-79.

⁴³⁴ S. M. Ramirez Pérez, 'Transnational Business Networks propagating EC industrial Policy', in: W. Kaiser, B. Leucht and M. Rasmussen, ed., *The History of the European Union: Origins of a Trans-and Supranational Polity 1950-72*, (Abingdon, 2011), 76

⁴³⁵ P. Rijkens, *Handel en Wandel*, (Rotterdam, 1965), 145.

⁴³⁶ Gijswijt, T.W., "The Bilderberg Group and the Rome Treaties: Transnational Elites and the Debate on European Unity in the 1950s" HEIRS Colloquium: *European Voices: Actors and Witnesses of European Integration*, Graduate Institute of International Studies, Geneva, March 16-17, 2007, 16-17.

Europese integratie en de herbewapening van Duitsland⁴³⁷. De Europeanen konden het zich niet veroorloven om te lang de tijd te nemen en werden op regelmatige basis aangespoord. Het waren niet alleen Europese deelnemers, zoals Mollet, die het belang van de groei van welvaart zagen als adequaat middel tegen het communisme, maar alle leden⁴³⁸. Als kleine kanttekening wil ik hier graag plaatsen dat een meerderheid van de deelnemers voorstander was van een Duitse herbewapening en de NAVO en zij dus mogelijk sneller het gevaar van de Koude Oorlog bij hun motivatie om te integreren betrokken.

Gijswijt benoemt de communistische motivatie als extra redmiddel voor de natiestaat. Naast de sociaal-economische basis voor Europa, was de bescherming van vrijheid en democratie ook een motivatie⁴³⁹. Hier ben ik het gedeeltelijk eens met Gijswijt en zie ik ook zeker in dat de bescherming tegen het communisme in die tijd een belangrijke rol speelde, ben ik het ook grotendeels eens met Milward, immers er is vandaag de dag nog steeds geen Europese politieke unie, en ik denk ook zeker dat de omstandigheden van invloed waren op de beslissingen van nationale overheden. Anderzijds wil ik de belangrijke rol van een, als het zo genoemd mag worden, internationale elite niet ontkennen. Uiteraard was het aan de nationale parlementen om toestemming te geven voor de voortgang van de Europese integratie. Maar de rol van Monnet, Marjolin, McCloy, Hoffman, Jackson, Rockefeller, Dulles, Kohnstamm, Duchene, Retinger, ect, kan hier toch zeker niet worden ontkend en afgedaan als van minimale invloed. Ball schreef dat de meest kostbare prestatie van de Bilderberg groep was, dat het heeft gezorgd voor een makkelijke relatie tussen individuen met verschillende achtergronden en de nationale karakteristieken van de aanwezigen laat vervagen⁴⁴⁰. Sterker nog, is het hele bestaan van de Bilderberg Groep niet het bewijs van het bestaan van een internationale elite? Na de oorlog bestond er een groep Europese en Amerikaanse heren, die elkaar kenden als gevolg van de oorlog en het Amerikaanse beleid in Europa als gevolg van deze oorlog. Zij spraken elkaar, werkten voor elkaar, zochten elkaar op en deelden tot op zekere hoogte een belangrijk ideaal; het behoud van de vrede in Europa. Ik geloof zeker dat de contacten tussen deze heren van belang zijn geweest voor de ontwikkelingen van de Europese integratie. De Bilderberg Groep bood een forum waar deze heren op grote schaal van gedachten konden wisselen, waar het anders in kleinere kringen gebeurde. Wederom bevestigt Ball dit idee. Hij schreef in zijn memoires dat hij

⁴³⁷ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 1: Memorandum, 3.

⁴³⁸ Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 1: European-American Relations. Strictly Confidential. Report No. 3., februari 1954, 7.

⁴³⁹ Gijswijt, T.W., "The Bilderberg Group and the Rome Treaties: Transnational Elites and the Debate on European Unity in the 1950s" HEIRS Colloquium: *European Voices: Actors and Witnesses of European Integration*, Graduate Institute of International Studies, Geneva, March 16-17, 2007, 16.

⁴⁴⁰ George W. Ball, *The past has another pattern: Memoirs*, (New York, 1982), 106.

dankzij de Bilderberg Conferenties de meeste internationale politici al kende toen hij zijn post aannam in het State Department onder de Kennedy-regering⁴⁴¹.

Van een opzettelijk sturende invloed van de Amerikaanse regering op de Bilderberg Conferenties kan niet worden gesproken. Mogelijk wel van een indirecte. Ook uit de stukken van de Bilderberg Conferenties komt het belang van de aanwezigheid en steun van Amerikaanse regering voor Europa duidelijk naar voren zoals eerder besproken in hoofdstuk 2. Het is de Amerikaanse atoomenergie deskundige die de Europese deelnemers inleedt in de kennis van kernenergie. Ook kan de continue steun, die werd uitgesproken voor de route van de zes landen en tegen de Britse weg, duidelijk worden gezien als een positieve invloed. De Amerikaanse sturende rol in het bereiken van vrije handel in de wereld was ten eerste van invloed voor het opzetten van de OEES en later de EPU, om het Europese betalingssysteem weer gezond te maken. Economische sturing en streven naar liberalisering in het handels- en betalingssysteem is onderdeel van het streven naar een gemeenschappelijk markt. Voorop gesteld pretendeerde de Bilderberg groep geen beleidsmakende rol te willen vervullen en zich niet bezig te willen houden met regeringsbeleid. Toch moet er zeker een bepaalde waarde worden toegekend aan het forum van de Bilderberg Groep. Het bracht een internationale elite op een grote schaal bij elkaar op een plek waar zij op een dergelijke vrij met elkaar konden converseren, als niet eerder was gekend en zeker niet mogelijk was op openbare conferenties. Op deze wijze konden frustraties worden uitgesproken, zonder dat er een politieke rel ontstond en kon door inzicht in elkanders gedachtegangen een meer consensus worden bereikt. De geheimzinnigheid omtrent de Bilderberg Groep leidt vaak tot kritiek, maar dat deze groep niet voldoet aan onze democratische normen, betekent niet dat zij niet waardevol is. Immers de Bilderberg Groep was in de jaren '50 geen "wereldregering", slechts een oudere mannenclub die bij elkaar kwamen om over de politieke zaken in de Westerse Wereld te spreken.

⁴⁴¹ George W. Ball, *The past has another pattern: Memoirs*, (New York, 1982), 106.

Conclusie

Het ideaal van een geïntegreerd Europa werd na de Tweede Wereldoorlog door vele vooraanstaande Europeanen en Amerikanen gedeeld. Over de vorm van een Europese gemeenschap waren vele ideeën die van elkaar verschilden niet alleen tussen de Europeanen en de Amerikanen, maar ook onder de Europeanen. Hoewel het de Amerikaanse regering was, die door haar hulp aan Europa na de Tweede Wereldoorlog, een atmosfeer schiep waar de Europese integratie kon plaats vinden, was zij niet altijd in staat om de Europese regeringen haar beleidsdoelen te laten opvolgen. Zonder de Amerikaanse aanwezigheid in Europa was de Franse regering niet bereid geweest om toenadering te zoeken tot de oude vijand Duitsland. Zonder de Marshall hulp waren de Europese regeringen niet in staat geweest om de nationale economieën weer draaiende te krijgen. En zonder de atoomkennis van de Amerikanen zou het ontwikkelen van energiecentrales voor atoomenergie waarschijnlijk vele jaren langer hebben geduurd en was Euratom waarschijnlijk niet van de grond gekomen.

Wat betreffende de directe invloed op de vorming van een Europese gemeenschap was de Amerikaanse regering minder succesvol. Als de voorkeuren van de Amerikaanse regering ingingen tegen de nationale belangen van de Europese staten, dan kozen de Europese regeringen en met name Frankrijk toch voor zich zelf. De afkeuring van het verdrag van de EDG en de voorrang voor een gemeenschappelijke markt ten nadele van Euratom zijn in de jaren '50 zijn de meest voor de hand liggende voorbeelden. Door de verandering in de nationale en internationale omstandigheden waren de Europese regeringen wel of niet bereid om gehoor te geven aan de wensen van de Amerikaanse regering. Was het in het voordeel van de Europese staten, dan waren zij bereid om in te stemmen. Er waren ook zeker terreinen waar de Europese regeringen voldeden aan het beleid van de Amerikaanse regering omdat zij streefden naar de zelfde waarden of wilden bereiken van de Verenigde Staten had bereikt. Zo werd er na de oorlog een duidelijke overstap gemaakt van nationale protectionistische markten naar liberalisering van de handel en betalingen. Een streven van het naoorlogse buitenlandse beleid van de Amerikaanse regering. Ook waakte de West-Europese regeringen voor de invloed en de dreiging van het communisme binnen eigen land en streefden zij duidelijk de waarden na van het kapitalistische kamp onder de vleugel van de Amerikaanse regering door middel van de NAVO.

Directe invloed op de omstandigheden kan de Amerikaanse regering worden toegewezen. Zij creëerde zeker voor een groot deel de atmosfeer waarin het integratieproces plaats vond. Zij had dus zeker een indirecte invloed op het proces. Immers zonder de Amerikaanse aanwezigheid is het de vraag of idealisme van één Europese gemeenschap werkelijkheid had kunnen worden. In het directe proces van de eenwording heeft de Amerikaanse overheid niet het verschil kunnen maken en waren

het de Europese nationale politici die besloten welke route er in het Europese integratieproces werd gevolgd.

Kan er gezegd worden dat naast de Europese politici vooraanstaande Europeanen, met name de Eurocraten, en Amerikanen een rol hebben gespeeld in het tot stand komen van de Europese gemeenschappen tot 1957? Ik denk van wel. Zeker als het Jean Monnet betreft. Immers hij was de bedenker van de het Schuman Plan en het Pleven Plan. Door het gebruik van zijn netwerk in de trans-Atlantische elite waartoe hij behoorden heeft hij mogelijk meer bereikt dan menig Europees nationaal staatshoofd. Zonder de steun en de zorg voor het proces van de Europese integratie van deze elite was de ontwikkeling mogelijk moeizamer verlopen.

De Bilderberg Groep werd opgericht met als doel de verbetering van de trans-Atlantische relatie en is eigenlijk de bevestiging van het bestaan van een dusdanige elite, ondanks dat niet alle kopstukken deelnamen aan de conferenties. De conferenties hadden in de jaren '50 in eerste instantie het doel om de trans-Atlantische relaties te verbeteren door een aantal oorzaken van frictie op psychologisch, economisch en politieke gebied bespreken en mogelijk op deze wijze tot meer begrip te komen jegens elkaar. De debatten op de Bilderberg conferentie dragen bij aan een betere atmosfeer tussen de Europeanen en de Amerikanen waardoor er beter begrip ontstaat voor het beleid van beide kanten aan de oceaan. Ook helpen eventueel de contacten die de deelnemers opdoen op de conferenties in het uitoefenen van hun taken. De Bilderberg Groep is geen beleidsmakend orgaan en de deelnemers aanwezig spreken voor geen enkele partij of regering. Wat zij zeggen op de conferenties zijn hun eigen ideeën en geenszins overheidsbeleid. De Amerikaanse regering heeft in de jaren '50 geen invloed uitgeoefend door middel van de Bilderberg conferenties op het Europese integratieproces. Er waren op de twee conferenties van belang voor dit onderwerp, Oosterbeek 1954 en Garmisch-Partenkirchen 1955, ook geen dusdanig belangrijke overheidsfunctionarissen aanwezig en dit was ook niet het Amerikaanse beleid in de jaren na de mislukking van de EDG. De Amerikaanse regering stelde zich toen meer op de achtergrond op. Zeker bestonden er contacten tussen de deelnemers van de Bilderberg conferenties en lui van belang voor de Europese integratie, maar de Amerikaanse regering heeft geen gebruik gemaakt van dit instrument om directe invloed uit te oefenen. Mogelijk zou het interessant zijn om te onderzoeken of dit wel het geval was onder de Kennedy-regering als gevolg van het aandeel van Rusk en Ball in de Bilderberg Groep.

Ook was er geen invloed door middel van betalingen. De CIA gaf in de jaren '50 geen geld aan de Bilderberg Groep. Ook niet via andere kanalen. De directe invloed van de Bilderberg Groep op de wereldpolitiek lijkt mij enigszins overdreven. Uiteraard werd en wordt de internationale politiek besproken op de conferenties en hebben veel invloedrijke Europeanen en Amerikanen contact met

elkaar op deze bijeenkomsten, maar toch zal uiteindelijk de nationale belangen altijd voorrang krijgen van de nationale politici, die uiteindelijk de beslissingen van de nationale overheden bepalen. In zoverre heeft Milward gelijk. Voor als nog is de nationale staat de hoofdrolspeler in de internationale politiek. Echter haar belangen zijn grensoverstijgend en in het nastreven van de gezamenlijke belangen spelen internationale elites ook zeker een rol.

Literatuurlijst

Lijst van archivalia

Acheson Report, april 1961, Kennedy Library, Boston.

C.D. Jackson Papers, Eisenhower Presidential Library, Box 35 Bernhard (2), C.D. Jackson to A. Whiteman, 19 november 1954.

Ford Foundation Papers, Paul Rijkens, 'Europe-America Group: Contributions received from 1952 to 31 march 1955, RO 421 Grant.

Foreign Relations of the United States (FRUS), vol. 3. , Washington D.C.: U.S. Departement of State 1947.

FRUS 1955-57: volume 4, Memorandum of conversation Eisenhower- Etzel, 6 februari 1957.

FRUS 1950, volume 3, Secretary Webb aan de Secretary of State, 10 mei 1950.

FRUS, 1950, volume 3, deel 1, 1981, Top Secret telegram van de Secretary of State aan de Amerikaanse ambassadeur in Frankrijk, Washington, 28 juni 1951.

FRUS, 1952-1954, volume 5

FRUS, 1952- 1954, volume 5 deel 1, Memorandum by the Assistent Secretary of State for European Affairs to the Secretary of State.

FRUS 1952- 1954, volume 5 deel 1, The United States Observer of the European Defense Community, Bruce, to the Department of State

FRUS, 1952- 1954, volume 5 deel 1, The Ambassador in France (Dillon) to The Department of State, 23 oktober 1953

FRUS 1952- 1954, volume 5 deel 1, De Secretary of State aan Adenauer, 20 november 1953.

FRUS, 1952- 1954, volume 6

FRUS, 1952-1954: volume 1, Statement by Secretary of State to the North Atlantic Council, 14 december 1953.

FRUS, 1952- 1954, volume 5, The Secretary of State to the President, Parijs, 22 april 1954.

FRUS, 1952- 1954, volume 5, note 4.

FRUS, 1952- 1954, volume 5, Memorandum of Discussion held at the 187th Meeting of the National Security Council, 4 maart 1954.

FRUS, 1952- 1954, volume 5, Dulles to Embassy in France, 30 augustus 1954

FRUS, 1955- 1957, volume 4, Memorandum of Conversation, Departement of State, 14 mei 1956.

FRUS, 1955- 1957, volume 4, The Acting Director for the Office of European Regional Affairs (Palmer) to teh Councillor of the Embassy in Belgium (Sprouse), 8 juli 1955.

FRUS, 1955- 1957, volume 4, Despatch from the Ambassador in the United Kingdom to the Department of State, Londen, 5 juli 1955.

FRUS, 1955- 1957, volume 4, Letter from Howard Robinson to the Assistent Secretary of State for Policy Planning (Bowie), 27 december 1955.

FRUS, 1955- 1957, volume 4, Telegram from Ambassador Dillon to the State department, 18 juli 1955, 320-321.

FRUS, 1955- 1957, volume 4, Letter from Special Assistent to the Ambassador in France (Robinson) to Assistant Secretary of State for Policy Planning (Bowie), 27 december 1955.

FRUS, 1955- 1957, volume 4, Memorandum of Conversation, Washington, 25 januari 1956.

FRUS, 1955- 1957, volume 4, note 4, Memorandum of Conversation, Parijs, 28 april 1956.

FRUS, 1955- 1957, volume 4, Current Status of Euratom Negotiations, 3 december 1956.

FRUS, 1955- 1957, volume 4, Telegram from Ambassador Dillon in France to the State Department, 3 februari 1956.

FRUS, 1955- 1957, volume 4, Memorandum of Conversation, 6 februari 1956.

FRUS, 1955- 1957, volume 4, Current Status of Euratom Negotiations, 3 december 1956.

FRUS, 1955- 1957, volume 4, Telegram from the Ambassador in Belgium (Alger) to the Department of State, Brussel, 19 december 1956.

FRUS, 1952–1954, National Security Affairs, Volume II, Part 2, list of persons .

Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 1: EUROPEAN - AMERICAN RELATIONS. STRICTLY CONFIDENTIAL AND PERSONAL.

Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 1: Brief 22 september 1952 van A.J. Drexel Biddle (Brig. General, U.S.A.) aan Dr. Rettinger.

Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 2, MEETING HELD IN PARIS ON SEPTEMBER 25TH, 1952.

Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 2, Brief van C.D. Jackson aan Bernhard, 2 OKT 1953.

Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 1: Report on European- American Relations. Report no. 1.

Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 1: ANTI-AMERICANISM IN BRITAIN.

Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 1: Memorandum on American Attitudes toward relations with Europe. (geschreven door U.S. Drexel Biddle).

Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 1: European- American Relations. Strictly Confidential. Report No. 3. 7 en 8 februari, 1954, 3.

Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 1: Memorandum.

Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 1: UNITED STATES OF AMERICA/EUROPE RELATIONSHIP (geschreven door: Paul Rijkens).

Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 1: MEMORANDUM Additional Matters.

Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 1: Report on European- American Relations. Report no. 2.

Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 1: NOTES FOR A JOINT REPORT ON EUROPEAN-AMERICAN RELATION (1st Draft JHR).

Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 1: Memorandum on American Attitudes toward relations with Europe.

Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 5: European-American Relations. E.D.C. and European defence. Report presented by Mr. H.F. van Walsem.

Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 3: BILDERBERG CONFERENCE, 29th MAY, 1954, Morning session.

Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 1: European-American Relations. Strictly Confidential. Report No. 3., februari 1954.

Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 7: THE EUROPEAN DEFENCE COMMUNITY. Report by Guy Mollet (translation).

Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 7: THE AMERICAN VIEWPOINT ON EDC AND EUROPEAN DEFENSE. Report by J.D. Zellerbach.

Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 3: Bilderberg Conference, May 29th-31st, 1954, Strictly confidential, Not for publication either in whole or in part.

Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 3: 6th Meeting of the Conference, held on 31st May, 1954 at 9.50 a.m..

Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 3: BILDERBERG CONFERENCE, 29th MAY, 1954, Morning session.

Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 5: European-American Relations. Unification of Europe. Report presented by Mr. H.F. van Walsem.

Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 5: Technical Memorandum on work of the "inter-governmental committee set up by the Messina Conference", by Lucien Radoux.

Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 9: Garmisch-Partenkirchen Conference, 23rd-25th September, 1955. English Verbatim Record of the fourth Sitting (Saturday, 24th September, 1955 – afternoon).

Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 7: THE AMERICAN ATTITUDE TOWARDS EUROPEAN UNIFICATION. Report by George Ball.

Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 9: Garmisch-Partenkirchen Conference, 23rd-25th September, 1955. English Verbatim Record of the Sixth Sitting (Sunday, 25th September, 1955, afternoon).

Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 5: Geneva Atomic Conference, 1. Historical background, Personal, Ministry of Foreign affairs of the Netherlands.

Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 5: THE FUTURE OF ATOMIC ENERGIE, PERSONAL, REVISED (een avond oratie voor de U.N.O. conferentie over atoomenergie), door: Sir John Cockfort. 17 aug. 1955.

Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 7: PEACEFUL USE OF ATOMIC ENERGY by Walker L. Cisler, president The Detroit Edison Company. Garmisch Conference september 23-25, 1955.

Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 3: Opening address by H.R.H. The Prince of the Netherlands send to Pomian, 28/VI/55.

Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 9: Garmisch-Partenkirchen Conference, 23rd-25th September, 1955. English Verbatim Record of the Sixth Sitting (Sunday, 25th September, 1955, morning).

Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 10: MYTH AND REALITY IN EUROPEAN INTEGRATION. By Lincoln Gordon. (From the Yale Review, autumn 1955. Reproduced by permission of the author).

Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 3: FINAL LIST OF PARTICIPANTS TO "DE BILDERBERG"-CONFERENCE at Oosterbeek 29th, 30th, 31st of May 1954.

Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 6: GARMISCH-PARTENKIRCHEN CONFERENCE. SPETEMBER 23RD/25TH, 1955. LIST OF PARTICIPANTS.

Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 2: Brief 24 sept. 1953. (van Retinger).

Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 2, aantekeningen Retinger.

Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 5: GOVERNMENT STATEMENT, made by the German Federal Chancellor, dr. Konrad Adenauer, to the German Federal Paliament at Bonn on 22 september 1955.

Toespraak van de Heer Jean Monnet, voorzitter van de Hoge Autoriteit, bij de eerste zitting van de Hoge Autoriteit (Luxemburg, 10 augustus 1952).

US Department of State, *Bulletin*, 29 mei 1950.

Department of State Bulletin, 19 maart 1956.

Artikelen

Fondation Jean Monnet pour L'Europe, Lausanne, R. Schuman Papers, 4-1-2 Monnet- Schuman, 3 mei 1950, herdrukt in *Le Monde*, 9 mei 1970.

Aldrich, Richard J. "OSS, CIA and European Unity: The American Committee on United Europe, 1948-1960." *Diplomacy and Statecraft* 8, no. 1 (Mar. 1997): 184-227 en Richard J. Aldrich, *The Hidden Hand: Britain, America and Cold War Secret Intelligence*, (New York, 2002).

V. Aubourg, 'Organizing Atlanticism: the Bilderberg Group and the Atlantic institute, 1952-1963', in: G. Scott- Smith en H. Krabbendam,ed., *The Cultural Cold War in Western Europe, 1945-1960*, (Londen, 2003).

R. H. Ferrell, 'The Truman Era and European Integration', in: F.H. Heller en J.R. Gillenham, ed, *The United States and the Integration of Europe.Legacies of a Postwar Era*, (New York, 1996).

Pierre Guillen, 'Europe as a Cure for French Impotence? Guy Mollet Government and the Negotiation of the Treaties of Rome', in: E. Di Nolfo ed., *Power in Europe? Volume II: Great Britain, France, Germany and Italy and the Origins of the EEC, 1952- 1957*, (New York, 1992).

Gijswijt, T.W., "The Bilderberg Group and the Rome Treaties: Transnational Elites and the Debate on European Unity in the 1950s" *HEIRS Colloquium: European Voices: Actors and Witnesses of European Integration*, Graduate Institute of International Studies, Geneva, March 16-17, 2007.

J. Helmreich, 'The United States and the Formation of Euratom', in: *Diplomatic History*, Summer 1991.

G. Herring, 'A Good Stout Effort: John Foster Dulles and the Indochina Crisis, 1954-1955', in: R. Immerman, ed., *John Foster Dulles and the Diplomacy of the Cold War*, (Princeton, 1990).

F. Lynch. 'Resolving the Paradox of the Monnet Plan: National and International Planning in French Reconstruction', in: *Economic History Review*, Jaargang xxxvii, nummer 2 (1984).

S. M. Ramirez Pérez, 'Transnational Business Networks propagating EC industrial Policy', in: W. Kaiser, B. Leucht and M. Rasmussen, ed., *The History of the European Union: Origins of a Trans-and Supranational Polity 1950-72*, (Abingdon, 2011).

K. Schwabe, 'The Origins of the United States' Engagement in Europe, 1946-1952, in: F. H. Heller en J.R. Gillingham, ed., *NATO: the Founding of the Atlantic Alliance and the Integration of Europe*, (Londen, 1992).

¹ H. Wilford, 'Calling the tune? The CIA, the British Left and the Cold War, 1945-1960', in: G. Scott-Smith en H. Krabbendam, ed., *The Cultural Cold War in Western Europe, 1945-1960*, (Londen, 2003).

W. Yondorf, 'Monnet and the Action Committee: The Formative Years of the European Communities', in: *International Organization*, nummer 19 (1965).

Literatuur

D. Acheson, *Present at the creation. My Years in the State Department*, (Londen, 1970).

G. Ball, *Discipline of Power*, (Londen, 1968).

G. Ball, *Memoirs. The Past Has Another Pattern*, (NewYork, 1982).

R. Bullen en M.E. Pelly, ed., *Documents on Brititsch Policy Overseas. Series II, vol. I: Schuman Plan*, (Londen, 1986).

E. van de Beugel, *From Marshall Aid to Atlantic Partnership, passim*; D.W. Ellwood, *Rebuilding Europe. Western Europe, America and Postwar Reconstruction*, (London, 1992), 168-172, 226-240, Vaughan, *Post-war Integration in Europe*.

Martin J. Dedman, *The Origins and development of the European Union 1945-95. A history of European integration*, (Londen, 1996),

Desmond Dinan, *Ever Closer Union. An Introduction to European Integration*, (Londen, 2005),

François Duchêne, *Jean Monnet. The First Statesman of interdependence*, (London, 1994).

François Duchêne, 'French motives for European integration', in: R. Bideleux en R. Taylor, ed., *European integration and Disintegration*, (Londen, 1996).

C. W. Eisenberg, *Drawing the Line. The American Decision to Divide Germany, 1944- 1949*, (Cambridge 1996).

Cees Fasseur, *Juliana & Bernhard. Het verhaal van een huwelijk. De jaren 1936-1956*, (Amsterdam, 2008).

Carl J. Friedrich, *Man and his Government*, (New York, 1963).

E. Fursdon, *The European Defence Community*, (Londen, 1980).

P. Gerbet, *Construction de L'Europe*, (Parijs, 1983).

M. J. Hogan, *The Marshall Plan: America, Britain and the reconstruction of Western Europe, 1947-1952*, (Cambridge 1987).

W. Isaacson, *Kissinger: A Biography*, (New York, 2005).

C.P. Kindleberger, *Marshall Plan Days*, (Londen, 1987).

G. Lundestad, *"Empire" by integration. The United states and European integration, 1945-1997*, (Oxford 1998).

G. Lundestad, *The United States and Western Europe since 1945*, (New York, 2003).

R. Marjolin, *Architect of European Unity: Memoirs 1911-1986*, (Londen, 1989).

P. Mélandri, *Les Etats- Unis face à l'unification de l'Europe: 1945- 1954*, (Parijs, 1980).

A.S. Milward, *the Reconstruction of Western Europe, 1945-1951*, (Londen, 1984).

A.S. Milward, *The European rescue of the nation-state*, (1992, London).

J. Monnet, *Memoirs*, (Londen, 1978).

Joseph S. Nye, Jr., *Bound to Lead: The Changing Nature of American Power* (New York: Basic Books, 1990).

Joseph S. Nye, Jr., *Soft Power: The Means to Success in World Politics* (New York: Public Affairs, 2004).

Joseph S. Nye en Wang Jisi, *Power and Restrain: A Shared Vision for the U.S.-China Relationship*, (New York, 2009).

- J. Pomian, ed., *Joseph Retinger, Memoirs of an Eminence Gris*, (Londen, 1972).
- P. Rijkens, *Handel en Wandel*, (Rotterdam, 1965).
- L. Scheinman, *Atomic Energy Policy in France under the Fourth Republic*, (Princeton, 1965).
- M. Segers, *De Europese dagboeken va Max Kohnstamm, augustus 1953- september 1957*, (Amsterdam, 2008),
- Derek W. Urwin, *The community of Europe. A history of European integration since 1945*, (New York, 1995).
- H. Wilford, *The CIA, The british Left and the Cold War Calling the Tune?*, (Londen 2003).
- P. Winand, *Eisenhower, Kennedy, and the United States of Europe*, (New York, 1993).

Bijlage

Bijlage 1a: Deelnemerslijst Bilderberg Conferentie Oosterbeek 1954

FINAL LIST OF PARTICIPANTS TO “DE BILDERBERG”- CONFERENCE at Oosterbeek 29th, 30th, 31st of May 1954.

Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 3:

Prins Bernhard

André Robert	Frankrijk	President van het Syndicat du Pétrole (petroleum en gasindustrie Frankrijk)
Assheton, Ralph	VK	parlementslid, voormalig secretaris van ministerie van Supply en Treasury.
Ball, George	VS	advocaat
G. de Beaumont	Frankrijk	parlementslid
Bingham, George Barry	VS	uitgever krant, hoofd missie Frankrijk Economic Cooperation Administration 1949-1950.
Bonvoisin, Piere	België	Bankier, president van de Banque de la Société Générale de Belgique.
Boothby, Sir Robert	VK	parlementslid
Brauer, Max	Duitsland	voormalig burgermeester en president van het land van Hamburg
Brown, I.	VS	Vakbond, American Federation of Labor.
Cafiero, Raffaele	Italië	Senator
Cisler, Walker	VS	bestuurder openbare zaken (gas water elec?), president Detroit Edison co., consultant voor atoomenergie, commissie en Mutual Security Agency.
Coleman, John	VS	President, Burrough Corporation
Cowles, Gardner	VS	Uitgever

Davies, Clement	VK	parlements lid, voormalig minister, voorzitter in het parlement van de liberale partij
Drapier, Jean	België	advocaat
Duchet, R.	Frankrijk	parlements lid, voormalig minister, secretaris-generaal van de onafhankelijke en boerenpartij.
Faure, M	Frankrijk	parlements lid
Ferguson, John	VS	advocaat, vice-president en uitvoerend directeur, directeur, Cttee. Voor het nationaal handelsbeleid. Deputy director, policy planning staff, dept. of state
Foster, John	VK	parlements lid, parlementaire ondersecretaris of state for commonwealth Relations.
Franks, Sir Oliver	VK	voormalig ambassadeur in Washington. Voorzitter Lloyd's Bank
Gaitskell, H.T.N	VK	parlements lid, voormalig Chancellor of the Exchequer.
Geyer, dr. G.P.Th.	Duitsland	industrialist, Algemeen directeur "Esso".
Gubbins, M.C.	VK	Major General retd. Vormalig de leiding over SOE (oorlogorganisatie voor spionage, verkenning en sabotage tegen de Asmogendheden).
Healey M.P., Denis	VK	parlements lid, voormalig secretaris van the international Cttee. Of the Labour party
Heinz, H.J.	VS	industrialist, president H.J. Heinz Co.
Hirshfeld, dr. H.M.	Nederland	Economisch adviseur voor de Nederlandse regering, voormalig Hoge commissaris van de Nederlandse regering bij de regering van Indonesië. Directeur van bedrijven.
Hoegh, Leif	Noorwegen	Scheepseigenaar
Jackson, C.D.	VS	Uitgever, voormalig speciaal assistent van president Eisenhower, 1953-1954
Jay, Nelson Dean	Frankrijk	Bankier in VS, directeur J.P. Morgan & Co. Inc. New York

Kanellopoulos, zijne hoogheid P.	Griekenland	parlements lid, minister van defensie.
Koningsberger, prof. Dr. V.J.	Nederland	professor Universiteit Utrecht
Kraft, Ole Bjorn	Denemarken	parlements lid, voormalig minister van buitenlandse zaken
Leverkuehn, dr. P.M.A.	Duitsland	advocaat, parlements lid
Malagodi, Giovanni F.	Italië	parlements lid
Moe, Finn	Noorwegen	parlements lid, voorzitter van het parlementair buitenlandse zaken comité.
Montgomery Hyde M.P., H.	VK	parlements lid
Motz, Roger	België	Senator, voorzitter van de Liberale Internationale, voormalig voorzitter van de Liberale Partij
Mueller, dr. Rudolf	Duitsland	advocaat
Mcghee, George C.	VS	industrialist, assistent Secretary of State for Near Eastern & South African Affairs, 1949- 1952, V.S. ambassadeur en hoofd missie voor hulp aan Turkije, 1951-1953.
Nebolsine, George	Frankrijk	advocaat in VS, adviseur van het ministerie van Buitenlandse zaken en de economische samenwerkingsbestuur 1948, curator VS. Raad van de Internationale kamer van koophandel.
Nitze, Paul H.	VS	President Foreign Service Educational Foundation. Directeur beleidsmakende staf, dept of State, 1950-1953.
Oosterhuis, H.	Nederland	parlements lid. President van de Nederlandse federatie van vakbonden.
Parker, Cola G.	VS	industrialist, lid van commissie over buitenlands economisch beleid (Randall Commission)
Perkins, George W.	VS	Industrialist, assistent secr. Of State voor Europese zaken, 1949-1953.

Pilkington, Sir Harry	VK	president federatie Britse industrieën.
Pirelli, zijne Exellentie Alberto	Italië	Industrialist, minister van staat
Retinger, dr. J.H.	VK	auteur, algemeen afgevaardigde van de Europese Beweging.
Rockefeller, David	VS	Bankier, Senior Vice-President van de Chase National Bank
Rosenberg, Ludwig	Duitsland	Hoofd van het department van buitenlandse zaken van de vakbonden.
Rossi, prof. Paolo	Italië	parlements lid
Rougemont, Denis de	Zwitserland	auteur, directeur Europees Cultureel Centrum
Rijkens, dr. Paul	VK	industrialist (Nederland), voorzitter Unilever N.V.
Schneider, dr. Ernst Georg	Duitsland	industrialist, president van de kamer van koophandel Düsseldorf
Schnitzler, W.F.	VS	Secretary treasurer, American Federation of Labor.
Spang, Joseph P. Jr.	VS	Industrialist, president, The Gillette Co.
Steenberge, dr. M.P.L.	Nederland	voormalig minister van economische zaken, directeur van bedrijven.
Terkelsen, Terkel M.	Denemarken	hoofdredacteurm Berlingske Tidende
Tingsten, Herbert L.G.	Sweden	hoofdredacteur, Dagens Nyheter
Troeger, dr. H.	Duitsland	minister van financiën van Hesse
De la Vallée Poussin, Etienne	België	Senator
Valletta, prof. Vittorio	italië	Industrialist, president van Fiat
Voisin, André	Frankrijk	president "La Fédération".
Waldenström, dr. M	Zweden	industrialist
Walsem, H.F. Van	Nederland	industrialist, bestuurlid van Philips Industries, Eindhoven.
Willems, Jean	België	"Fondation Universitaire".
Williamson C.B.E., Tom	VK	General Secretary, National Union of General and Municipal Workers.
Van Zeeland, Paul	België	voormalig premier

Zellerbach, J.D.	VS	industrialist, lid van de VS delegatie van de Algemene Vergadering VN, 1953. Hoofd ECA Special Mission to Italy 1948-1950.
Graaf, dr. F.A. de	Nederland	secretaris prins Bernhard
Canali, P.	Italië	secretaris van zijn hoogheid Alcide de Gasperi
Focke, dr. E.G.	Duitsland	Algemeen secretaris van "Europäische Bewegung der Deutsche Rat".
Littlejohn, E.	VS	Associate director of Public Relations
Vlekke, dr. B.H.M.	Nederland	secretaris-generaal van de Nederlands genootschap van Internationale betrekkingen.
Veenstra, W.	Nederland	
Overweg, G.E.	Nederland	
Pomian, J.	Frankrijk	
<u>Niet in staat om te komen:</u>		
Mollet, Guy	Frankrijk	parlements lid, voormalig deputy prime minister, secretaris generaal van de socialistische partij.
Zijn hoogheid P. Pipenelis	Griekenland	voormalig minister van buitenlandse zaken voormalig ambassadeur S.U.
Taft, Charles P.	VS	president comité voor het buitenlands handelsbeleid.
Teitgen, P.H.	Frankrijk	deputy Prime minister en één van de hoofden van het M.R.P.
<u>Niet in staat om te komen als gevolg van ziekte:</u>		
Zijne hoogheid Gasperi, Alcide de	Italië	parlements lid, voormalig premier.
Pinay, Antoins	Frankrijk	parlements lid, voormalig premier.
Quaroni, zijne excellentie P.	Frankrijk	ambassadeur voor Frankrijk, voormalig ambassadeur van de S.U.

Bijlage 1b: Deelnemerslijst Bilderberg Conferentie Garmisch-Partenkirchen, 1955

GARMISCH-PARTENKIRCHEN CONFERENCE. SPETEMBER 23RD/25TH, 1955. LIST OF PARTICIPANTS.

Deelnemerslijst Garmisch- partenkirchen conferentie.

Nationaal Archief, Den Haag, Bilderberg Conferenties, 1952-1999, nummer toegang 2.19.045, inventarisnummer 6:

Voorzitter:		Prins Bernhard
Erevoorzitter		J.H. Retinger
V.S. erevoorzitter		Joseph E. Johnson
Ball, George W.	VS	advocaat
Becu, Omer	België	President van de internationale confederatie van vrije vakbonden. Secretaris Generaal van de internationale transport werkerfederatie.
Berg, Fritz	Duitsland	President Duitse federatie van de Duitse industrie
Bingham, George Barry	VS	uitgever krant.
Bonvoisin, Pierre	België	President van de bank van België, la Société Général de Belgique.
Brauer, Max	Duitsland	voormalig burgemeester en president van het land van Hamburg.
Bruce, Fraser	Canada	President van Northern Aluminium Company, Ltd.
Burckhardt, dr. Carl J.	Zwitserland	schrijver, voormalig minister in Parijs, voormalig hoge commissaris in Danzig, voormalig voorzitter internationale Rode Kruis.
Buzzard, Sit Athony Bt.	VK	Rear Admiral Royal Navy, gepensioneerd. Directeur van Vickers Armstrong ltd.
Camu, Louis	België	president van de bank van Brussel.
Carli, dr. Guido	Italië	Economist.
Cavendish- Bentinck, V.	VK	Voormalig ambassadeur Polen en Argentinië, voorzitter van het comité Brits industrieel belang in Duitsland.
Christiansen, Hakon	Denemarken	directeur van de Oost- Aziatische Company.
Cisler, Walker L.	VS	president van Detroit Edison. Co., consulent voor de Atoomenergie commissie en Mutual Security Agency.

Clement- Cuzin, René	Frankrijk	industrieel, voorzitter van het Association metropole- Outremere.
Crowther, Geoffrey	VK	hoofdredacteur van "the Economist".
Dodge, Josphe	VS	voorzitter Detroit bank, adviseur voor buitenlands economisch beleid aan de president van de VS.
Dehousse, Fernand	België	senator, professor aan de Universiteit van Luik, voorzitter van de commissie voor het Saar referendum.
Drapier, Jean	België	president van het uitvoerend comité van de Europese Beweging.
Erlor, Fritz	Duitsland	parlements lid Bundestag.
Fanfani, Amintore	Italië	secretaris- generaal van de Italiaanse Christendemocratische Partij. Voormalig premier.
Ferguson, John H.	VS	Advocaat, deputy director Policy Planning Staff, dept. of State, 1950-1953.
Flanders, the hon. Ralph E.	VS	senator.
Foster, John G.	VK	parlements lid, voormalig parlementair ondersecretaris van Buitenlandse zaken, Commonwealth relaties.
Geddes, C.J.	VK	voorzitter T.U.C, 1954-1955.
Giordani. F	Italië	president van het Italiaanse nationale nucleaire onderzoeksc comité.
Golden, Clinton	VS	vakbondleider
Gross, dr. Herbert	Duitsland	journalist, economist.
Gruenther, General A.	VS	Supreme Allied Commander S.H.A.P.E.
Hauge, Gabriel	VS	administratieve assistent voor economische zaken van de president van de VS.
Hauge, Jens Christian	Noorwegen	minister van justitie.
Hallstein, prof dr. Walther	Duitsland	minister van buitenlandse zaken
Healey, Denis W.	VK	parlements lid.
Heinz, H.J. II	VS	industrieel, president H.J. Heinz Co.
Hirshfield, dr. H.M.	Nederland	economisch adviseur voor de Nederlands regering, voormalig hoog commissaris van de Nederlandse regering in Indonesië.

Hoffman, Paul	VS	voorzitter van de bestuursraad, Studebaker-packard Corpn., bestuurder van E.C.A. 1948-1950, president & directeur Ford Foundation, 1951-1953.
Hope, Lord John	VK	staatssecretaris van buitenlandse zaken.
Ismay, General the rt. Hon.	VK	secretaris generaal NAVO.
Jay, the rt. Hon. Douglas	VK	parlements lid, voormalig financieel secretaris van de Treasury.
Kapteyn, P.J.	Nederland	viceburgemeester Amsterdam.
Kennan, George	VS	VS ambassadeur in de SU 1952, raadgever voor de Amerikaanse delegatie, Europese Advies commissie, London 1944.
Kiesinger, Kurt- Georg	Duitsland	voorzitter van het buitenlands beleid comité van de Bundestag, parlements lid.
Van Kleffens, zijne hoogheid, E.N	Nederland	voorzitter algemene vergadering VN, Nederland minister voor Portugal.
Kraft, zijne hoogheid Ole Bjorn	Denemarken	parlements lid, voormalig minister van buitenlandse zaken.
Lindebraekke, Sjur	Noorwegen	Bankier, advocaat.
Malagodi, Giovanni	Italië	parlements lid, secretaris generaal van de liberale partij.
Marjolin, Robert	Frankrijk	voormalig secretaris generaal OEEC
Maudling, the Rt. Hon. Reginald	VK	Minister of Supply
Menne, dr. Alexander	Duitsland	president van de vereniging van de Duitse chemische industrieën, president van de Hoechst- Werke.
Molden, dr. Fritz P.	Oostenrijk	hoofdredacteur, "Die Presse".
Mollet, Guy	Frankrijk	parlements lid, voormalig vicepremier, secretaris generaal van de Socialistische Partij, voorzitter van de consultatieve vergadering van de Raad van Europa.
Motz, Roger	België	senator, voorzitter van de Liberal International.
Mueller, dr. Rudolf	Duitsland	advocaat, voorzitter van Wirtschaftspolitische Gesellschaft.
Murphy, The Honourable	VS	plaatsvervangend staatssecretaris van buitenlandse

Robert.		Zaken.
McGhee, George C.	VS	staatssecretaris (under secretary) van buitenlandse zaken.
Nebolsine, George	VS	advocaat
Nitze, Paul H.	VS	minister foreign service Educational foundation Hoofd beleid planning staf, ministerie van buitenlandse zaken, 1950-1953.
Oldenbroeck, H.H.	Nederland	secretaris internationale confederatie van vrije vakbonden.
Oppenheim, Duncan	VK	voorzitter Brits- Amerikaans Tabacco co.
Pattrat, Antoine	Frankrijk	chef de cabinet van de minister van buitenlandse zaken.
Perkins, George H.	VS	VS permanent vertegenwoordiger voor de Noord Atlantische Raad.
Piette, Jacques	Frankrijk	Economist, parlamentslid.
Pipinelis, zijne Hoogheid P.	Griekenland	voormalig minister van buitenlandse zaken, voormalig ambassadeur in de SU.
La Pira, Giorgio	Italië	Burgemeester van Florence
Pirelli, zijne hoogheid Alberto	Italië	minister van staat, industrieel, president van Pirelli Ltd.
Quaroni, zijne hoogheid Pietro	Italië	Italiaanse ambassadeur in Frankrijk.
Robertson, zijne hoogheid N.A.	Canada	Canadese hoge commissaris in London,
Rockefeller, David	VS	Senior vice-president van de Chase Manhattan Bank, president Rockefeller institute.
De Rougemont, Denis	Zwitserland?	Auteur, directeur van het Europees Cultuur Centrum
Rusk, Dean	VS	President Rockefeller Foundation
Rijkens, Paul	Nederland	Industrieel, voorzitter van Unilever N.V.
Schmid, prof. Carlo	Duitsland	vicepresident van de Bundestag, professor aan de universiteit van Frankfurt.
Sohl, dr. Hans Gunther	Duitsland	Industrieel, managing directeur August Thyssen Hütte
Sparkman, the Hon. John J.	VS	senator

Spofford, Charles, C.B.E.	VS	advocaat, voormalig deputy U.S. representative North Atlantic Council en voorzitter North Atlantic Council Deputies, 1950-1952.
Sternberger, prof. Dr. Dolf	Duitsland	redacteur van "Die Gegenwart", professor politieke wetenschappen Heidelberg Universiteit.
Stone, zijne Hoogheid Thomas	Canada	Ambassadeur van Canada in Nederland.
Tingsten, Herbert L.G.	Zweden	hoofdredacteur "Dagens Nyheter".
De la Vallée Poussin, Etienne	België	senator
Valletta, prof. Vittorio	Italië	industriële, president van Fiat.
Wolff van Amerongen, Otto	Duitsland	partner in de firma Otto Wolff.
The Hon. Chaudhri Sir Zafrulla Khan	Pakistan	rechter voor het permanent international strafhof den Haag.
Van Zeeland, Paul	België	Economist, parlementslid, voormalig premier.
Zellerbach, J.D.	VS	President Crown-Zellerbach Crop. Lid van de VS vertegenwoordiging in de algemene vergadering VN 1953, hoofd E.C.A. special mission to Italy 1948-1950.

